

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΟΜΕΑΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

Μιχαέλα Παπαϊωάννου

ΑΜ: 933

Κανόνες εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ ἐκ σιναϊτικῶν κωδίκων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΑΘΗΝΑ 2017

Μιχαέλα Παπαϊωάννου

Κανόνες εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαὴλ ἐκ σιναϊτικῶν κωδίκων

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΠΟΠΤΗΣ: Ομότιμος καθηγητής, Φ. Δημητρακόπουλος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Επίκουρος καθηγητής, Κ. Παΐδας

Καθηγήτρια, Θ. Αντωνοπούλου

ΑΘΗΝΑ 2017

Copyright ©, Παπαϊωάννου Μιχαέλα, 2017

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ὑμνείσθω τοιγαροῦν Μιχαὴλ ὁ πρωτάγγελος,
τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα,
σπανιωτέρας τετυχηκὼς ὀνοματοθεσίας.

(Χρύσιππος Ιεροσολύμων, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ*, σ. 88, 20-21)

Η εικών του Ταξιάρχου Μιχαήλ στον Μανταμάδο Μυτιλήνης, εκ του προσωπικού μου αρχείου

Πίναξ περιεχομένων

Βραχυγραφίες 2

Sigla Sacrae Scripturae 7

Συντομογραφίες 9

Πρόλογος 11

Εισαγωγή 12

Οι κώδικες 21

Οι κανόνες 21

Κριτική έκδοση των κανόνων 28

Sinait. gr. 567, ff. 57-59^{v} 29

Sinait. gr. 669, ff. 46^{v}-53^{v} 44

Sinait. gr. 669, ff. 25-39 62

Sinait. gr. 638, ff. 111^{v}-115 77

Sinait. gr. 669, ff. 73^{v}-86 93

Sinait. gr. 669, ff. 74-87 109

Incipitaria 122

Hymnorum Acrostichides 132

Βιβλιογραφία 133

Βραχυγραφίες

AASS	Acta Sanctorum
AB	Analecta Bollandiana
AHG	Analecta Hymnica Graeca
An.	*Ἀκολουθίαι τῶν Ἀνωνύμων ... , Ἀκολουθία τῆς ἁγίας Μεταλήψεως καὶ αἱ θεῖαι Λειτουργίαι τῶν ἐν ἁγίοις πατέρων ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλου ...* [Romae, curante Ph. Vitali] 1738
BAG	Bibliographie des Acolouthies Grecques
BHG	Bibliotheca Hagiografica Graeca
CHSB	Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae
EO	Échos d' Orient
EPh	Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ
ETh	Ευστρατιάδης Σωφρ., *Θεοτοκάριον*, τ. I [Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 7-8], Chennevières-sur-Marne 1931
EV	*Εὐχολόγιον τὸ μέγα ... σπουδῇ καὶ ἐπιστασίᾳ Σπυρίδωνος ἱερομον. Ζερβοῦ*, Φοῖνιξ, ἐν Βενετίᾳ 1862[2]
GE	Goar J., *Εὐχολόγιον, sive Rituale Graecorum*[2], Venetiis 1730

HL	Λεόντιος όσιος, *Ὑμνολόγιον ἐν ᾧ ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Λεοντίου καὶ οἱ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ οἶκοι περιέχονται*, ἐκ τῆς τυπογραφίας τῶν ἀδελφῶν Α. και Ν. Αγγελίδων, 1835[2]
Lampe	Lampe F. W. H., *A Patristic Greek Lexikon*, Clarendon Press, Oxford 1961
LCI	Lexikon der Christlichen Ikonographie
MR	*Μηναῖα τοῦ ὅλου ἐνιαυτοῦ*, τ. I-VI, Ἐν Ῥώμῃ 1888-1901
MV	*Μηναῖα ... διορθωθέντα τὸ πρὶν ὑπὸ Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου*, τ. 1-12, ΑΔΕΕ, Ἐν Ἀθήναις 1959-1977
ODB	The Oxford Dictionary of Byzantium
PaR	*Παρακλητικὴ ἤτοι Ὀκτώηχος ἡ μεγάλη*, Ἐν Ῥώμῃ 1885
PaV	*Παρακλητικὴ ἤτοι Ὀκτώηχος ἡ μεγάλη ... ἐξακριβωθεῖσα ὑπὸ ... Ἰωάννου καὶ Σπυρίδωνος Βελούδων*, Ἅγιος Γεώργιος, Ἐνετίῃσιν 1871
Pent	*Πεντηκοστάριον ... ἐν ᾧ καὶ προσετέθη ἡ παλαιὰ Ἀκολουθία τῆς ἑβδομάδος τῆς Διακαινησίμου, σὺν τοῖς Τριῳδίοις μετὰ τὸ Ἀντιπάσχα*, [Romae, curante Ph. Vitali] 1738
PeR	*Πεντηκοστάριον χαρμόσυνον* … ἐν Ῥώμῃ 1884
PeV	*Πεντηκοστάριον ... διορθωθὲν ὑπὸ Βαρθολομαίου*

	Κουτλουμουσιανοῦ τοῦ Ἰμβρίου. Ἔκδοσις Τετάρτη ἀναθεωρηθεῖσα ὑπὸ Ἰωάννου καὶ Σπυρίδωνος τῶν Βελούδων, Ἅγιος Γεώργιος, Ἐνετίησιν 1860
PG	Patrologia cursus completus. Series Graeca
PKA	Παπαδόπουλος-Κεραμεύς Αθ., *Ἀνάλεκτα Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας*, τ. I-V, Ἐν Πετρουπόλει 1891-1898
PO	Patrologia Orientalis
PTS	Patristische Texte und Studien
REB	Revue des Études Byzantines
RSBN	Rivista di Studi Bizantini e Neoellenici
SECP	*Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmondiano nunc Berolinensi adiectis synaxariis selectis opera et studio* [Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris]
SH	Subsidia Hagiographica
ST	Studi e Testi
Th.	*Θεολογία*. Περιοδικὸν ἐπιστημονικὸν σύγγραμμα
TR	*Τριῴδιον κατανυκτικόν*, Ἐν Ῥώμῃ 1879

TU	Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur
TV	*Τριῴδιον κατανυκτικόν* … , Φοῖνιξ, Βενετία 1876[4]
ZRGG	Zeitschrift für Religions und Geistesgeschichte
ΑΔΕΕ	Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος
Δίπτυχα	Δίπτυχα Εταιρείας Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Μελετών
ΔΧΑΕ	Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας
ΕΕ	Ευστρατιάδης Σωφρ., *Εἱρμολόγιον (Μνημεῖα Ἁγιολογικά)*, [Ἁγιορειτικὴ Βιβλιοθήκη 9], εκδ. Chennevières-Sur-mame, L' Ermitage 1932
ΕΕΒΣ	Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών
ΘΗΕ	Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια
ΣΩΒ	Σύλλογος πρὸς Διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων

Sigla Sacrae Scripturae

Act.	Actus Apostolarum
Apoc.	Apocalypsis
Apoc. Apocr.	Apocalypsis Apocryphae
Apoc. En.	Apocalypsis Enochi
Cant.	Canticum Canticorum
Col.	ad Colossenses Epistula
I Cor.	I Epistula ad Corinthios
II Cor.	II Epistula ad Corinthios
Dan.	Daniel
Dt	Deuteronomium
Eph.	Epistula ad Ephesios
Ex.	Exodus
Ez.	Ezechiel
Gen.	Genesis
Heb.	ad Hebraeos Epistula
Is.	Isaias
Jer.	Jeremias
Jo.	Evangelium Joannis
I Jo.	I Epistula Joannis
Job	Job
Jos.	Josua

Jud.	Judices
Judae	Epistula Judae
Luc.	Evangelium secundum Lucam
I Macc.	I Maccabaeorum
II Macc.	II Maccabaeorum
Matth.	Evangelium secundum Matthaeum
Num.	Numeri
I Par.	I Paraleipomenon
II Par.	II Paraleipomenon
I Petr.	I Petri Epistula
II Petr.	II Petri Epistula
Ps.	Psalmorum liber*
I Regn.	I Regnorum
II Regn.	II Regnorum
III Regn.	III Regnorum
IV Regn.	IV Regnorum
Rom.	Epistula ad Romanos
I Thes.	I ad Thessalonikenses Epistula
I Tim.	I Epistula ad Timotheum
Tob.	Tobias
Zach.	Zacharias

*Σημειωτέον πως δεν τηρήθηκε η διπλή αρίθμησις των Ψαλμών

Συντομογραφίες

add.	addidit, addiderunt
cancell.	cancellavit
cf	confer
cod., codd.	codex, codices
del.	delevit
dext.	dextra
ed.	edition, edidit
f., ff.	folium, folia
heirm.	heirmos
ibid.	ibidem
id.	idem
mg	margine
n.	numerus
p., pp.	pagina, paginae
r	recto (ως εκθέτης φύλλου κώδικος)
scil.	scilicet
scr.	scripsi, scripsit
sic.	sicut
sin.	sinistra
sqq	sequentia

trop.	troparion
v	verso (ως εκθέτης φύλλου κώδικος)
v., vv	versum, versuum
ανωτ.	ανωτέρω
βλ.	βλέπε
εβρ.	εβραϊστί
ένθ.	ένθα
ἦχ.	ἦχος
Θεοτ.	θεοτοκίον
κέξ.	και εξής
ν.	νούμερο
ό. π.	όπου πριν
πλ.	πλάγιος
πρβλ	παράβαλε
σ., σσ.	σελίς, σελίδες
στ.	στήλη, στήλες
τ.	τόμος, τόμοι
Τριαδ.	τριαδικόν
υποσ.	υποσημείωση, υποσημειώσεις

Πρόλογος

Τρέφοντας μεγάλη αγάπη για τον Αρχάγγελο Μιχαήλ, απεφάσισα να ασχοληθώ με ανέκδοτους ασματικούς κανόνες αφιερωμένους εις αυτόν στα πλαίσια της διπλωματικής μου εργασίας. Έτσι, απευθύνθηκα στον ομότιμο καθηγητή και επόπτη μου, κύριο Φώτιο Δημητρακόπουλο, ο οποίος με βοήθησε να εντοπίσω ορισμένους κανόνες εκ σιναϊτικών κωδίκων που βρίσκονται σε μορφή μικροφίλμ στην Θεολογική Σχολή Αθηνών. Έτσι, με την αρωγή του δασκάλου μου, τον οποίο ευχαριστώ θερμά, απέκτησα πρόσβαση σε αυτούς.

Οφείλω ακόμη να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον κ. Γεώργιο Τσιαπλέ για την σημαντική αρωγή του και την διάθεσή του να συζητήσουμε σχετικά με το ανέκδοτο έργο του Παντολέοντος. Επίσης, ευχαριστώ τον πατέρα Χρήστο Τσιτμηδέλλη, εφημέριο του μοναστηρίου του Ταξιάρχη στον Μανταμάδο της Μυτιλήνης, για την αλληλογραφία μας και την προθυμία του να με υποδεχθεί στην Μονή, τις μοναχές από το μετόχιο της Ιεράς μονής Οσίου Φιλοθέου Αγίου Όρους της Θάσου, τον πατέρα Φιλάρετο από την Σύμη και τον πατέρα Νεκτάριο από την Ρόδο, οι οποίοι συνομίλησαν προθύμως μαζί μου σχετικά με τον Αρχάγγελο Μιχαήλ.

Επίσης, ευχαριστώ ιδιαιτέρως τον κ. Νικόλαο Φύσσα εκ του ιδρύματος του Όρους Σινά και τον κ. Σαμουήλ Μπισσάρα, δοκιμότατο μεταφραστή αραβικών και φίλο της Μονής, για τις πληροφορίες που μου παρείχαν σχετικά με το αραβικό κείμενο που εντοπίστηκε στο περιθώριο των φύλλων των ανα χείρας κωδίκων.

Εισαγωγή

Ο άνθρωπος είναι ον μικτό, ήτοι νοητό και αισθητό, εν αντιθέσει με τους αγγέλους. Νοητό, γιατί έχει ψυχήν άϋλον[2], αόρατον και αθάνατον, ενώ οι άγγελοι[3] είναι νοητά[4] όντα, όπως και οι δαίμονες[5], εξ αιτίας της αοράτου φύσεώς των[6]. Είναι, επίσης, όντα αεικίνητα και αυτεξούσια, εφόσον χειραφετήθηκαν από τον Δημιουργό ώστε να δύνανται ελεύθερα να επιλέξουν ανάμεσα στην αρετή και την κακία[7]. Όντα άφθαρτα, αιώνια[8] και ασώματα, με μεγάλη ισχύ[9] και φοβερή μορφή[10]. Δεν έχουν σχήμα, παρά παίρνουν την μορφή που τους προστάσσει ο Κύριος[11], ενίοτε ανθρώπινη[12], υπηρετώντας και δοξολογώντας Τον[13], όντες σύνδουλοι ημών[14] με σκοπό την

[2] Οι άγγελοι δημιουργήθηκαν πριν τον υλικό κόσμο, Job 38, 7· Kalitsigianni El., σ. 28 κέξ.

[3] Η ονομασία για το σύνολο των ουρανίων σωμάτων επεκράτησε να είναι αυτή, ωστόσο άγγελοι ονομάζονται όσοι ανήκουν σε συγκεκριμένο τάγμα, ήτοι στην τρίτη τάξη.

[4] Γρηγόριος Ναζιανζηνός, *Εἰς τὰ Θεοφάνια*, στ. 320, 40-41: … *ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους· καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν* …

[5] *Ὑάκινθος*, σ. 170.

[6] Πρβλ στο σύμβολο της Πίστεώς μας, όπου ομολογούμε πίστη στον Δημιουργό «*ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων*». Στις μαρτυρούμενες αγγελοφάνειες, τα ουράνια πλάσματα γίνονται ορατά κατά μορφή και σχήμα όχι όμως κατ' ουσίαν, Θεόδωρος Στουδίτης, *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων*, στ. 741, 6-7: ... *ἀλλ' οὔτε ἀγγέλου τὴν οὐσίαν ἤ τις ἴσχυσεν ἢ ἐθεάσατο* ...

[7] Ιωάννης Δαμασκηνός, *Ἔκδοσις Ἀκριβὴς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως*, στ. 868, 11-13: … *ἐξουσία καὶ μένειν καὶ προκόπτειν ἐν τῷ ἀγαθῷ· καὶ ἐπὶ τὸ χεῖρον τρέπεσθαι* ...

[8] Πρβλ Luc. 20, 36.

[9] Ps. 102, 20· II Petr. 2, 11· Apoc. 5, 2 και 18, 21.

[10] Πρβλ Matth. 28, 2-4· Dan. 10, 5-6.

[11] *Ὑάκινθος*, σ. 173.

[12] Gen. 19· Act. 10, 30· Tob. 12, 11-22.

[13] Ps. 148, 2· Tob. 12, 17· Heb. 1, 6.

σωτηρία μας[15]. Ορίστηκαν από τον Θεό ως προστάτες ολόκληρων πόλεων και εθνών[16]. Δημιουργήθηκαν από τον Κύριο[17] κατ' ουσίαν Αυτού[18], πύρινα και πνευματικά όντα[19], των οποίων η πνευματική ουσία οδηγεί στην *θεωρία*[20]. Διακονούν τον Κύριο και την Κρίση του επί των ανθρώπων[21] παρουσιαζόμενοι ενώπιόν των έπειτα από δική Του εντολή[22]. Εξάλλου, ετυμολογικά η λέξη *άγγελος* σημαίνει τον αγγελιαφόρο[23], καθώς τα πλάσματα αυτά ανακοινώνουν και αποκαλύπτουν τα μυστήρια του μιμητέου προτύπου τους[24], του Θεού[25], στους θνητούς και τους οδηγούν στον Παράδεισο κατόπιν της τελευτής τους[26]. Όταν ο αμαρτωλός μετανοήσει, όλοι οι άγγελοι ομού χαίρονται[27]. Την πραγματική τους φύση γνωρίζει μόνον ο Δημιουργός τους[28], ο μόνος πάντων γνώστης[29]. Είναι φωτεινά και ετερόφωτα πλάσματα, χαρακτηριστικά ταχέα[30], δίχως γλώσσα ή ακοή αλλά ούτε και φύλο[31].

---

[14] Apoc. 22, 9.

[15] I Petr. 1, 12· Heb. 1, 14· Matth. 18, 10. Πρβλ και Ιωάννης Χρυσόστομος, *Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν*, στ. 322, 9-11:*Ἕκαστος γὰρ πιστὸς ἄγγελον ἔχει, ἐπεὶ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἕκαστος ἀνὴρ τῶν εὐδοκίμων ἄγγελον εἶχε ...* και του ιδίου, *Διάταξις τῆς Θείας Ἱερουργίας*, στ. 914, 44-46: *Ἄγγελον εἰρήνης, πιστὸν ὁδηγόν, φύλακα τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησῶμεθα ...*

[16] Ez. 9, 1 κέξ.· Act. 16, 9-10· Dan. 10, 13 και 10, 20-21.

[17] Col. 1, 16-17.

[18] Τέτοιοι τύποι, ομοίασης Θεού και αγγέλων εν προκειμένω, βοηθούν τον ανθρώπινο νου να αντιληφθεί καλύτερα την άϋλο φύση, πρβλ Kalitsigianni El., σσ. 22, 26, υποσ. 32, 33.

[19] Πρβλ Ps. 103, 4.

[20] Kalitsigianni El., σ. 22.

[21] Ez. 9, 1-6· IV Regn. 19, 35.

[22] Tob. 12, 18.

[23] Lampe, σ. 9, στ. 2, λήμμα *ἄγγελος*· Matth. 11, 10· Luc. 7, 27· Job 1, 14· I Regn 11, 3.

[24] Pseudo-Dionysios, σ. 17, 10-11: ... *Σκοπὸς οὖν ἱεραρχίας ἐστὶν ἡ πρὸς Θεὸν ὡς ἐφικτὸν ἀφομοίωσίς τε καὶ ἕνωσις αὐτὸν ἔχουσα πάσης ἱερᾶς ἐπιστήμης τε καὶ ἐνεργείας καθηγεμόνα ...*

[25] Ό. π., σ. 21, 9-14: *… Αὗται γοῦν αἱ πρώτως καὶ πολλαχῶς ἐν μετουσίᾳ τοῦ θείου γινόμεναι καὶ παρὰ πάντα τῆς ἀγγελικῆς ἐπωνυμίας ἐκκρίτως ἠξίωνται διὰ τὸ πρώτως εἰς αὐτὰς ἐγγίνεσθαι τὴν θεαρχικὴν ἔλλαμψιν καὶ δι' αὐτῶν εἰς ἡμᾶς διαπορθμεύεσθαι τὰς ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκφαντορίας ...*

[26] Luc. 16, 22.

[27] Ό. π. 15, 10.

[28] *Ὑάκινθος*, σ. 171.

[29] II Par., 6. 30· Matth. 24, 36.

[30] Συχνά μάλιστα απεικονίζονται οι Αρχάγγελοι να κρατούν σφαίρα, σύμβολο ίσως αυτού του τάχους σύμφωνα με τον Μιχαήλ Ψελλό: *… τὸ δὲ πτερωτοὺς εἶναι* (scil. τοὺς ἀγγέλους) *τὸ ἀνωφερὲς αὐτῶν αἰνίττεται ... ὡς καὶ τὸ σφαίρας ἐπειλῆφθαι τὸ ὀξυκίνητον τούτων· τοιοῦτον γὰρ ἡ σφαῖρα, βραχεῖ τινι*

Τα τάγματα των αγγέλων είναι κατ' άλλους εν συνόλω ενενήντα εννέα[32], ενώ η επικρατέστερη άποψη είναι πως πρόκειται για εννέα[33]. Ο αριθμός τους είναι απεριόριστος[34]. Τα τάγματα χωρίζονται σε τρεις τάξεις, διακόσμους ή ιεραρχίες[35], των τριών[36], θυμίζοντας την Αγία Τριάδα[37]. Η πρώτη, που είναι σε άμεση κοινωνία με τον Θεό και διαφωτίζεται απ' Αυτόν, αποτελείται από τα εξαπτέρυγα Σεραφίμ[38], τα πολυόμματα Χερουβίμ[39] και τους Θρόνους[40]. Οι τρείς αυτές ομάδες αγγέλων φτάνουν στην απόλυτη καθαρότητα και τελείωση και αποτελούν πρότυπο για τις άλλες δύο[41]. Η δεύτερη αποτελείται από τις Κυριότητες[42], τις Δυνάμεις[43] και τις Εξουσίες[44]. Τέλος, η τρίτη τάξη αποτελείται από τις Αρχές[45], τους Αρχαγγέλους[46] και

μορίῳ τοῦ ἐπιπέδου προσαπτομένη καὶ τὸ ἀχρόνως καὶ ῥοπῆς τάχιον ἥκειν ἔχουσα ἔνθα καὶ βούλοιτο ... , Mango C., σ. 39, υποσ. 2 (εκ των κωδίκων: Sinait. gr. 482 (1117), Bodl. Auct. F. 6.26 και λοιπών). Κατά μία άλλη άποψη, η σφαίρα συμβολίζει την σφραφίδα της Ιωάννου Αποκαλύψεως, ό. π., σ. 43, υποσ. 6, ή το Άγιο Πνεύμα, Συμεών Θεσσαλονίκης, *Ἀποκρίσεις πρός τινας ἐρωτήσεις Ἀρχιερέως ἠρωτηκότος αὐτόν*, στ. 869, 37-39: *… Καὶ τὸ νεφελοειδὲς δὲ καὶ κυκλικὸν ὅπερ ἐν χερσὶ κρατοῦσιν οἱ ἄγγελοι, τὸν ἁγιασμὸν σημαίνει τοῦ Πνεύματος ...*

[31] Matth. 22, 30.

[32] Luc. 15, 4, όπου η παραβολή των εκατό προβάτων, συμπεριλαμβανομένου του Αδάμ.

[33] Ό. π. 15, 8, όπου η παραβολή των δέκα δραχμών.

[34] Dan. 7, 10· Matth. 26, 53· Luc. 2, 13· Heb. 12, 22· Apoc. 5, 11 και 9, 16.

[35] Kalitsigianni El., σ. 24, υποσ. 21.

[36] Pseudo-Dionysius, σ. 26, 11 κέξ.: *… Πάσας ἡ θεολογία τὰς οὐρανίους οὐσίας ἐννέα κέκληκεν ἐκφαντορικαῖς ἐπωνυμίαις· ταύτας ὁ θεῖος ἡμῶν ἱεροτελεστὴς εἰς τρεῖς ἀφορίζει τριαδικὰς διακοσμήσεις* ... Πρβλ και Λάμπρου Σπ., τ. 2, σσ. 439-442.

[37] Ένθ. ανωτ. (υποσ. 20).

[38] Is. 6, 2-7.

[39] Ez. 10, 1· Gen. 3, 24.

[40] Col. 1, 16.

[41] Pseudo-Dionysios, σ. 42, 8-12: *Κατὰ γὰρ τὸν πολλάκις ἡμῖν ὀρθῶς ἀποδοθέντα λόγον αἱ μὲν ὑπερβεβηκυῖαι διακοσμήσεις περισσῶς ἔχουσι καὶ τὰς τῶν ὑφειμένων ἱερὰς ἰδιότητας, αἱ δὲ τελευταῖαι τὰς τῶν πρεσβυτέρων ὑπερκειμένας ὁλότητας οὐκ ἔχουσι μερικῶς εἰς αὐτὰς τῶν πρωτοφανῶν …*

[42] Ένθ. ανωτ. (υποσ. 40).

[43] I Petr. 3, 22· Rom. 8, 38.

[44] Ένθ. ανωτ. (υποσ. 40).

[45] Ένθ. ανωτ. (υποσ. 43).

[46] I Thes. 4, 16.

τους Αγγέλους[47]. Η θεία φώτιση μεταφέρεται ιεραρχικά από την μία τάξη στην άλλη[48].

Ο αρχάγγελος Μιχαήλ (εβρ. Mikha'el), ήτοι «Ποίος είναι ως ο Θεός;»[49], βάσει του σημαινομένου του ονόματός του[50], απαντάται τέσσερις φορές στην Αγία Γραφή ως άρχων, προστάτης και υπερασπιστής του εβραϊκού λαού[51], ψυχοπομπός και φωνητής νεκρών[52] κατά την ημέρα της Κρίσεως[53], μεσολαβητής παρά Θεώ. Ο Αρχάγγελος εμφανίζεται να παλεύει εναντίον του διαβόλου[54] και να επιτρέπει την είσοδο του παρακοήσαντος Αδάμ στον Παράδεισο[55]. Προστατεύει την Εκκλησία[56] και είναι

---

[47] Apoc. 12, 7· I Petr. 3, 22· Rom. 8, 38.

[48] Ένθ. ανωτ. (υποσ. 25).

[49] ΘΗΕ 8, σ. 1180, στ. 2, λήμμα *Μιχαήλ*. Από τον 9ο αιώνα και έπειτα το όνομα γίνεται δημοφιλές, χρησιμοποιείται μάλιστα μεταξύ 9ου και 13ου αιώνος ως αυτοκρατορικό, ODB, τ. II, σ. 1360, στ. 1, λήμμα *Michael, archangel*. Τα ονόματα των αγγέλων δεν είναι εν συνόλω παραδεδομένα. Ονόματα αγγέλων που γνωρίζουμε είναι των Γαβριήλ, Dan. 8, 16 και 9, 21-28· Luc. 1, 19 και 28, Μιχαήλ, Dan. 12, 1, Ραφαήλ, Tob. 12, 15 και του Ουριήλ, όνομα το οποίο δεν παραδίδεται στην Αγία Γραφή, ωστόσο μαρτυρείται στο όραμα του Αγίου Νήφωνος, *Ένας ασκητής Επίσκοπος*, σσ. 86, 106, 117, 119. Πρβλ και Αρέθας, *Εἰς τὴν ἀποκάλυψιν*, στ. 632, 17-18: *Δῆλον οὖν ὡς οἱ ταξιάρχας τοὺς τέσσαρας ἐκλαβόμενοι, Μιχαήλ, Γαβριήλ, Οὐριήλ, Ῥαφαήλ ...* Σχετικά με έντυπες ακολουθίες, αγιολογικά κείμενα και ζωγραφική απόδοση της μορφής του Αρχαγγέλου πρβλ αντίστοιχα BAG, σσ. 192-194· BHG[3], ν. 1282 κέξ. και LCI, τ. 3, σσ. 255-266, λήμμα *Michael Erzengel*. Βλ. επίσης MV I, σ. 39 κέξ.· MV III, σ. 50 κέξ.· MR I, σ. 64 κέξ.· MR II, σ. 73 κέξ.· AHG, τ. 3, σσ. 209-251 και Αναγνώστου Σ. Μυρσ., *Ἰωάννου Μαυρόποδος, Ἀνέκδοτος Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ*, Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΝΒ΄ τόμου (2010) τοῦ Περιοδικοῦ «Παρνασσός», Ἀθῆναι 2016.

[50] Ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης σημειώνει: *Μιχαὴλ θὰ εἰπῇ, δύναμις Θεοῦ, ἢ ἀρχιστράτηγος δυνάμεως Κυρίου, Συναξαριστής*, σ. 201, υποσ. 2. Σύμφωνα με τον Χρύσιππο: *Μιχαὴλ γάρ, ὡς οἱ ἐξηγηταὶ τῶν ὀνομάτων διασαφοῦσί τε, ὡς Θεὸς ἔχει τὴν δήλωσιν, τοῦτ' ἔστιν οὔτε ὡς θεός τις καὶ ὡς Μιχαὴλ οὐδείς ...*, Χρύσιππος Ιεροσολύμων, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ*, σ. 90, 14-16.

[51] Πρβλ Apoc. 12, 7· Dan. 10, 13·10, 21 και 12, 1· Judae 1, 9, όπου προσαγορεύεται *ἀρχάγγελος*, βλ. επίσης Dt 32, 8.

[52] Κουστένης Αν., τ. Β΄, σ. 81. Για την σύνδεση αγγέλων με τον θάνατο πρβλ και I Thes., 4, 16· Luc., 16, 22· Ps. 23, 7-10.

[53] Πρβλ I Thes. 4, 16-17.

[54] Πρβλ Judae 1, 9 και Apoc. 12, 7-9. Το εβραϊκής παράδοσης περιστατικό της πάλης επί το σώμα του Μωϋσέως προέρχεται από την απόκρυφη Ανάληψη του Μωϋσέως και την σλαβωνική απόδοση της Σοφίας Μωϋσέως, ενώ τίθεται λόγος και για γεγονός προγενέστερο του θανάτου του προφήτου, βλ. ΘΗΕ 8, ό. π., σ. 1181· SECP, σ. 14.

[55] Gen. 3, 24.

επικεφαλής των στρατευμάτων του Κυρίου. Ήταν ο άγγελος που εμφανίστηκε στον Αβραάμ[57], όταν του προσετάχθη να θυσιάσει τον υιό του, Ισαάκ, αποτρέποντας την σφαγή και αργότερα για να του υποσχεθεί πως θα αυξηθεί το γένος του[58], αλλά και δις στην Άγαρ δίνοντας νερό στην διψασμένη μητέρα και το παιδί της[59]. Εφάνη στον Μωϋσή ως φλόγα πυρός διατηρώντας την βάτον άφλεκτον[60] και στην Σεπφώρα[61], όταν της διετάχθη να περιτέμει τον υιό. Έπειτα στον Λώτ, με σκοπό να προστατέψει αυτόν και τις κόρες του από την καταστροφή των Γομόρων[62] και στον Ιακώβ για να τον διαφυλάξει από τα φονικά χέρια του αδελφού του, Ησαύ[63]. Προεπορεύετο των Ισραηλιτών κατά την έξοδό τους από την Αίγυπτο[64], φοβέρισε τον μάντη Βαλαάμ, όταν αυτός επορεύετο επί του λαού του Ισραήλ[65] αλλά και στον Ιησού του Ναυή φανερώθηκε στην Ιεριχώ[66]. Εμφανίστηκε στον Γεδεών για να τον ενισχύσει[67], αλλά και στον Μανωέ και την άτεκνη σύζυγό του[68]. Στον δε Δαυίδ με την απειλητική ρομφαία του[69], αλλά και στους προφήτες Ηλία[70], Αββακούμ[71] και Ζαχαρία[72]. Ακόμη,

---

[56] Συμβολικά ως φύλαξ απεικονίζεται ο Ταξιάρχης στις θύρες εισόδου της Προθέσεως ή στο ιερό βήμα, κατεξοχήν στον δυτικό τοίχο του ναού, μαζί με τον αρχάγγελο Γαβριήλ, Κογεράκης Κύρ., σσ. 512-513.

[57] Gen. 22.

[58] Ό. π. 17, 6.

[59] Ό. π. 16, 7 και 21, 17.

[60] Ex. 3, 2.

[61] Ό. π. 4, 23-25.

[62] Gen. 19.

[63] Ό. π. 32 και 35, 1.

[64] Ex. 13, 21 και 14, 19.

[65] Num. 22, 12.

[66] Jos. 5, 14. Για την ταύτιση του αρχαγγέλου με τον άγγελο που εμφανίστηκε στον Ιησού του Ναυή πρβλ Ξυγγόπουλος Α., *Ή τοιχογραφία*, σσ. 127-138.

[67] Jud. 6, 12 κέξ.

[68] Ό. π. 13, 3 κέξ.

[69] I Par. 21, 30· II Regn 1, 15-17 και 24, 15-17.

[70] III Regn. 19, 7.

[71] Dan. 13, 32 κέξ.

[72] Zach. 5, 1-3.

εξολόθρευσε τα στρατεύματα των Ασσυρίων [73] και έκλεισε τα στόματα των λεόντων για να σώσει τον Δανιήλ[74].

Μετά την ένσαρκο οικονομία του Χριστού ο αρχάγγελος Μιχαήλ εποίησε πολλά περισσότερα σημεία. Έτσι, απελευθέρωσε τους Αποστόλους από την φυλακή[75], υπέδειξε στον Φίλιππο να βαφτίσει τον Ευνούχο[76] και στον Κορνήλιο τον Πέτρο[77]. Απελευθέρωσε τον τελευταίο, όταν ο Ηρώδης σκόπευε να τον θανατώσει[78], και τιμώρησε τον Ιουδαίο βασιλιά με νόσο θανατηφόρα, αφού αυτός νεανιευσάμενος δήλωσε πως είναι ισάξιος με θεό[79]. Παρουσιάστηκε στον Παύλο, όταν το πλοίο, στο οποίο ο Απόστολος επέβαινε, κόντεψε να σχισθεί[80]. Ο δε Ιωάννης επληροφορήθη την θεία βούληση και τα όσα προεφήτεψε στην Αποκάλυψή του από τον αρχάγγελο[81]. Άλλοτε πάλι ετάραττε τα ύδατα της προβατικής κολυμπήθρας θεραπεύοντας τους νοσούντες[82]. Τέλος, είναι ο άγγελος ο οποίος, σύμφωνα με την Αποκάλυψη του Ιωάννη, θα εξοντώσει τον αντίχριστο την ημέρα της Κρίσεως[83] έχοντας προαναγγείλει την Δευτέρα Παρουσία[84]. Ανάμεσα στις θαυματουργικές πράξεις του Αρχιστρατήγου συναντάμε την καταστροφή ειδώλων και ειδωλολατρικών βωμών[85].

Ο αρχάγγελος Μιχαήλ λατρευόταν, πρωτίστως στην δυτική Μικρά Ασία, ως θαυμαστός θεραπευτής του οποίου η δραστηριότητα ήταν στενά συνδεδεμένη με ιερές πηγές. Εξαιρετικά διάσημη ήταν η εκκλησία του Ταξιάρχη στις Χώναις της Φρυγίας, ένα προσκυνηματικό κέντρο συνδεδεμένο με το αντίστοιχο θαύμα που έλαβε χώρα στο μέρος[86].

---

[73] Is. 37, 15 κέξ.

[74] Dan. 6, 22.

[75] Act. 5, 19.

[76] Ό. π. 8, 26 κέξ.

[77] Ό. π. 10, 3 κέξ.

[78] Ό. π. 12, 7.

[79] Ό. π. 12, 22-23.

[80] Ό. π. 27, 23-24.

[81] Apoc. 1, 1.

[82] Jo. 5, 4.

[83] Apoc. 20, 1-3.

[84] I Thes. 4, 16.

[85] *Χαῖρε δι' οὗ βωμοὶ καταστρέφονται … Χαῖρε δι' οὗ συντρίβονται εἴδωλα…,* HL, σ. 23.

[86] ODB, τ. I, σ. 427, στ. 1, λήμμα *Chonai*.

Την έκτη ημέρα του μηνός Σεπτεμβρίου τελείται η εορτή εις ανάμνησιν του παραδόξου και μεγαλοπρεπούς[87] θαύματος[88] του Αρχιστρατήγου στις Κολοσσές της Φρυγίας[89]. Οι πηγές παραδίδουν πως ο Ιωάννης ο Θεολόγος και ο απόστολος Φίλιππος, αγωνιζόμενοι εναντίον του ειδωλολατρισμού, προεφήτεψαν την εμφάνιση του Ταξιάρχη στα μέρη εκείνα. Έτσι, έπειτα από λίγο καιρό, η γη ανέβλυσε ιαματικά νερά αγιάσματος με την δύναμη του Μιχαήλ. Εκεί προσέτρεχον τάλαινες και δη μη χριστιανοί για να θεραπευτούν. Μάλιστα, ένας πατέρας, του οποίου η κόρη θεραπεύτηκε στον τόπο αυτό, εκχριστιανίστηκε και έκτισε ναό περικαλλή προς τιμήν του Ταξιάρχη. Ενενήντα έτη αργότερα, στο μέρος βρέθηκε ένας νέος, ονόματι Άρχιππος, από την Ιεράπολη που ελάτρευε ιδιαιτέρως τον Αρχάγγελο και έγινε προσμονάριος και υπηρέτης του ναού με ασκητική και εγκρατή ζωή.

Ο άνδρας προκάλεσε την οργή ορισμένων απίστων οι οποίοι θέλησαν να τον τιμωρήσουν για την πίστη του. Έτσι, μαρτύρησε υποβαλλόμενος σε αρπαγή των τριχών της κεφαλής, ξυλοδαρμό και απόπειρα πνιγμού. Τότε, επενέβη ο Αρχάγγελος εμποδίζοντας τους άντρες, οι οποίοι αδυνατούσαν πια να κινήσουν τα χέρια τους και στάλθηκαν πίσω χάρη στην φλόγα πυρός που τους εμπόδισε. Έτσι, σκέφτηκαν με αυλάκια να στρέψουν τα ποταμίσια νερά προς τον ναό[90], ώστε να καταπνύξουν τον Άρχιππο και τον κόσμο εκεί. Έμειναν όμως άπραγοι καθώς τα νερά γύρισαν πάλι πίσω. Θυμωμένοι σκέφτηκαν να ενώσουν τον Κούφο και Λυκόκαρπο, τους δύο ποταμούς[91], σκάβοντας ένα χαντάκι ώστε να καταπνίξουν ολόκληρο τον τόπο εκμεταλλευόμενοι την κατηφορική κλίση του μέρους. Ο Άρχιππος προσευχήθηκε στον Ταξιάρχη, ο οποίος εμφανίστηκε μπροστά του αποκαλώντας τον με το όνομά του. Ο άντρας εξεπλάγη και παρακολούθησε έκθαμβος τη δύναμη του Θεού, όπως του παρήγγειλε ο Μιχαήλ.

---

[87] Κουστένης Αν., τ. Α΄, σ. 30.

[88] AB 8, σ. 289 κέξ.· Nau F., σσ. 547-565·AASS VIII, σ. 41 κέξ. Η ανάμνηση του θαύματος τελείτο στον ναό του Αρχαγγέλου στο Ανάπλο, SECP, σσ. 19-20. Το θαύμα ιστορεί και ο Ατταλειάτης, Μιχαήλ Ατταλειάτης, *Ἱστορία*, σ. 140, 16 κέξ. Για σχετικές απεικονίσεις πρβλ Ξυγγόπουλος Α., *Τὸ ἐν Χώναις θαῦμα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. (Μία Παλαιολόγειος εἰκὼν μὲ ψευδὴ ὑπογραφήν)*, ΔΧΑΕ Δ΄ 1, σσ. 26-39.

[89] Βλ. και ODB, ένθ. ανωτ.

[90] Ερείπια του ναού μαρτυρούνται ως τον 19ο αιώνα. Σήμερα έχει απωλεθεί, Mango C., σ. 53, υποσ. 35.

[91] AASS VIII, σ. 45· AB 8, σ. 305.

Ο Αρχάγγελος ακινητοποίησε τους δύο ποταμούς κάνοντας το σημείο του σταυρού. Έπειτα, εχάραξε σε μία πέτρα, που ήταν κοντά στον ναό, έναν σταυρό. Ακούστηκε βροντή και η γη εσείσθη και η πέτρα εσχίσθη. Κατόπιν έκανε ξανά το σημείο του σταυρού, για να συντρίψει τον διάβολο, και προσέταξε τους ποταμούς να χωνευθούν. Από τότε το νερό χωνεύεται κατά παράδοξο τρόπο στο σημείο εκείνο, το οποίο απετέλεσε αγίασμα και προσφύγιον αρρώστων[92], εξ ου και η ίδια η περιοχή μετονομάστηκε σε Χώναι[93].

Την ογδόη Νοεμβρίου[94] εορτάζεται η Σύναξις των εννέα ταγμάτων[95], εορτή κατά την οποία έχει καθιερωθεί να τιμώνται οι Αρχάγγελοι Μιχαήλ και Γαβριήλ[96].

---

[92] Για την θαυματουργική δύναμη του Αρχαγγέλου ως ιατρού και όχι μόνον πρβλ Rohland J. P., *Der Erzengel Michael: Arzt und Feldherr, Zwei Aspekte des vor-und frühbyzantinischen Michaelskultes*, Leiden 1977.

[93] Βασίλειος Πορφυρογέννητος, *Μηνολόγιον*, στ. 33, 31 κέξ.· *Συναξαριστής*, σσ. 20-21.

[94] Δεδομένου ότι ο μήνας Μάρτιος όριζε την αρχή του έτους, σύμφωνα με το ρωμαϊκό ημερολόγιο, ο Νοέμβριος είναι ο ένατος κατά σειρά μήνας του χρόνου, αριθμός που αντιστοιχεί σε αυτόν των ταγμάτων των αγγέλων. Η όγδοη μέρα του μήνα καθιερώθηκε ίσως διατί συμβολίζει την τελική ημέρα της Κρίσεως.

[95] *Ἡ σύναξις αὐτῶν τελεῖται ἐν τοῖς Ἄδδα καὶ ἐν τῇ Ὀξείᾳ καὶ ἐν τῷ Σινάτορος, πλησίον Ἀρκαδιανῶν καὶ ἔνδον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰουλιανοῦ, τοῦ πλησίον τοῦ Φόρου*, SECP, σ. 204. Βλ. και Βασίλειος Πορφυρογέννητος, ό. π., στ. 149, 32 κέξ.· Γεδεών Μ., σ. 199. Για ναούς κτισθέντες προς τιμήν του Ταξιάρχη πρβλ Janin R., *Les Sanctuaires byzantins de Saint Michael*, ΕΟ 33, ν. 173 (1933), σσ. 28-52. Βλ. και Τσιαπλές Γ., σ. 89, υποσ. 37· Γεδεών Μ., σσ. 185 κέξ. και σ. 321. Πρβλ επίσης, SECP, σσ. 298, 739, 758, 846, 744, όπου αναφέρονται και άλλες εορτές προς τιμήν του Ταξιάρχη συνδεθείσες με τα αντίστοιχα τεμένη. Η σύνοδος της Λαοδικείας καταδίκασε την Αγγελολατρία ως αίρεση χωρίς, όπως σχολιάζει ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης, να εμποδίζει την τιμή προς αυτούς ως μεσαζόντων υπέρ ημών, βλ. *Πηδάλιον*, σσ. 353-354· Col. 2, 18 και Θεοδώρητος Κύρου, *Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῆς*, στ. 613, 14 κέξ.: *Οἱ τῷ νόμῳ συνηγοροῦντες, καὶ τοὺς ἀγγέλους σέβειν αὐτοῖς εἰσηγοῦντο ... Ἔμεινε δὲ τοῦτο τὸ πάθος ἐν τῇ Φρυγίᾳ καὶ Πισιδίᾳ μέχρι πολλοῦ. Οὗ δὴ χάριν καὶ συνελθοῦσα σύνοδος ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας, νόμῳ κεκώλυκε τὸ τοῖς ἀγγέλοις προσεύχεσθαι· καὶ μέχρι δὲ τοῦ νῦν εὐκτήρια τοῦ ἁγίου Μιχαὴλ παρ' ἐκείνοις καὶ τοῖς ὁμόροις ἐκείνων ἔστιν ἰδεῖν. Τοῦτο τοίνυν συνεβούλευον ἐκεῖνοι γίνεσθαι, ταπεινοφροσύνῃ δῆθεν κεχρημένοι, καὶ λέγοντες ὡς ἀόρατος ὁ τῶν ὅλων Θεός, ἀνέφικτός τε καὶ ἀκατάληπτος, καὶ προσήκει διὰ τῶν ἀγγέλων τὴν θείαν εὐμένειαν πραγματεύεσθαι ...* Μία ακόμη εορτή αφιερωμένη εις την σύναξιν των Μυρίων Αγγέλων τελείται την ενδεκάτη Ιανουαρίου, ωστόσο *διὰ τί δὲ ἐτελεῖτο ἡ Σύναξις αὕτη τῶν Μυρίων Ἀγγέλων, οὐδὲν εὕρομεν*, *Συναξαριστής Ι*, σ. 25, υποσ. 3 (το σχόλιο υπάρχει στην έκδοση του 1819, ωστόσο στην αντίστοιχη του 1868 δεν το εντοπίσαμε)· *Τελεῖται δὲ ἡ αὐτῶν σύναξις ἔνδον τοῦ μαρτυρείου (sic) τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις*, SECP, σ. 386. Ο εν λόγω ναός, *κοινῶς Μυριαγγέλων, ἐγένετο κατὰ τὸν στ΄*

Σύμφωνα με τον συναξάρι της ημέρας, ο διάβολος θέλησε να ενθρονιστεί επί των νεφελών και να γίνει όμοιος με τον Κύριο[97]. Η αλαζονία του οδήγησε στην έκπτωσή του από την ουράνια δόξα και το αρχαγγελικό αξίωμα[98]. Ομοίως, και το υπ' αυτόν τάγμα[99] έγινε σκοτεινό από φωτεινό, δαίμονες αντί άγγελοι[100], και βρέθηκε στον Άδη[101]. Ο αρχάγγελος, βλέποντας την παρακοή, ως ταπεινός και πιστός οικέτης του Κυρίου, διεφύλαξε την δόξα και την λαμπρότητα που του χάρισε ο Δημιουργός[102], από τον οποίο ορίσθηκε να είναι πρώτος των αγγελικών τάξεων. Πολέμησε με τον δράκοντα[103], πάλη στην οποία υποβάλλεται ο πιστός Χριστιανός έκτοτε[104], εμύησε και δίδαξε τα τάγματα, σύναξε και ένωσε σε ένα τους χορούς των αγγέλων, που είναι

αἰῶνα περιβόητος ἐπὶ τοῖς ἐν αὐτῷ τελουμένοις θαύμασιν· ἔκειτο δ' ἀρκετὰ μακρὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Γεδεών Μ., σ. 57.

[96] Τα δύο «παλληκαράκια» λέει ο λαός, Κουστένης Αν., τ. Β΄, σ. 82. Αρχικά η εορτή ήτο προς τιμήν του Αρχαγγέλου Μιχαήλ, *Ὁ Ποιμήν*, σσ. 233-237.

[97] Is. 14, 14.

[98] Πρβλ Luc. 10, 18· II Petr. 2, 4.

[99] Judae 1, 6. Πρόκειται για τον χορό των Αρχών και των Εξουσιών, Eph., 6, 12. Οι παρακούοντες Χριστιανοί ομοίως εκπίπτουν εις θάνατον, πρβλ Ps. 81, 7.

[100] Πρβλ *Συναξαριστής*, σ. 202, σημ. 1 και σ. 203, σημ. 1.

[101] Πρβλ Is. 14, 12-15.

[102] Πρβλ Γρηγόριος Ναζιανζηνός, ό. π., στ. 320, 36 κέξ.: *Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἤρκει τῇ ἀγαθότητι τοῦτο, τὸ κινεῖσθαι μόνον τῇ ἑαυτῆς θεωρίᾳ, ἀλλ' ἔδει χεθῆναι τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁδεῦσαι, ὡς πλείονα εἶναι τὰ εὐεργετοῦμενα (τοῦτο γὰρ τῆς ἄκρας ἦν ἀγαθότητος), πρῶτον μὲν ἐννοεῖ τὰς ἀγγελικὰς δυνάμεις καὶ οὐρανίους· καὶ τὸ ἐννόημα ἔργον ἦν. Λόγῳ συμπληρούμενον, καὶ Πνεύματι τελειούμενον. Καὶ οὕτως ὑπέστησαν λαμπρότητες δεύτεραι, λειτουργοὶ τῆς πρώτης λαμπρότητος· εἴτε νοερὰ πνεύματα, εἴτε πῦρ οἷον ἄϋλον καὶ ἀσώματον, εἴτε τινὰ φύσιν ἄλλην, ὅτι ἐγγυτάτῳ τῶν εἰρημένων, ταύτας ὑποληπτέον. Βούλομαι μὲν εἰπεῖν, ὅτι ἀκινήτους πρὸς τὸ κακόν, καὶ μόνην ἐχούσας τὴν τοῦ καλοῦ κίνησιν, ἅτε περὶ Θεὸν οὖσας, καὶ τὰ πρῶτα ἐκ Θεοῦ λαμπομένας· τὰ γὰρ ἐνταῦθα, δευτέρας ἐλλάμψεως. Πείθει δὲ με, μὴ ἀκινήτους, ἀλλὰ δυσκινήτους, καὶ ὑπολαμβάνειν ταύτας, καὶ λέγειν, ὁ διὰ τὴν λαμπρότητα Ἑωσφόρος, σκότος διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ γενόμενος, καὶ λεγόμενος, αἱ τε ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικαὶ δυνάμεις, δημιουργοὶ τῆς κακίας, τῇ τοῦ καλοῦ φυγῇ ...*

[103] Apoc. 12, 7.

[104] Πρβλ Eph. 6, 12. Η περικοπή οδήγησε ενίοτε στο συμπέρασμα πως οι εκπεσόντες άγγελοι προέρχονταν είτε απ' όλα τα τάγματα των αγγέλων, είτε από τις Αρχές και τις Εξουσίες. Άλλοι θεωρούν πως επρόκειτο μόνον για την ένατη τάξη. Άλλοτε δε τοποθετούνται οι παρακοήσαντες στο τάγμα των Σεραφίμ, πρβλ *Συναξαριστής*, σσ. 202-203, υποσ. 1.

κτίσματα και δούλοι του Θεού. Έσωσε έτσι τα δύο τρίτα των αγγελικών δυνάμεων[105]. Σύναξις, λοιπόν, σημαίνει προσοχή, ομόνοια και ένωση.

Ο Αρχιστράτηγος θεωρήθηκε προστάτης και πρόμαχος των βυζαντινών και γι' αυτό τιμήθηκε ιδιαιτέρως[106]. Σήμερα πιστοί προστρέχουν σε πλήθος μοναστηριών και ναών αφιερωμένων στον Ταξιάρχη τα οποία βρίσκονται σε διάφορα νησιά της Ελλάδος, ανάμεσά τους η Μυτιλήνη, η Σύμη, η Θάσος, η Χαλκιδική και η Ρόδος[107].

Οι κώδικες

Οι ανά χείρας κώδικες προέρχονται από το Μοναστήρι της Αγίας Αικατερίνης στο Σινά. Ο Sinait. gr. 669, που περιέχει Ακολουθίες, είναι χαρτώος, σε βομβύκινο χαρτί[108] και χρονολογείται το 1392. Στο περιθώριο των φύλλων των κανόνων παρατηρούνται σημειώσεις σε αραβική γλώσσα, σχετικά με τα κοντάκια των αναφερόμενων εορτών. Στο πρώτο φύλλο δηλώνεται το όνομα του γραφέα, Συμεών μοναχού του Αιγυπτίου, που έζησε επί Πατριάρχου Μάρκου[109]. Ο Sinait. gr. 638[110] ανήκει στον 13ο αιώνα. Ο 338 φύλλων κώδιξ αποτελεί Μηναίο των μηνών

[105] Κουστένης Αν., τ. Β΄, σ. 80.

[106] Ένα παράδοξο, παραδοθέν από τον Παντολέοντα, θαύμα του Αρχιστρατήγου συνδέει τον Αρχάγγελο με την απαλλαγή από τον αραβοπερσικό κίνδυνο το 626, μία από το πλήθος των λυτρωτικών του επεμβάσεων κατά των Αράβων. Το έργο αυτό του 10ου αιώνος, το οποίο φαίνεται ιδιαιτέρως διαδοθέν αλλά ανέκδοτο κατά μεγάλο μέρος, μαρτυρεί πως οι κάτοικοι της Πόλης, πρώτος προστάτης της οποίας ήτο ο Αρχάγγελος, είδαν τον Μιχαήλ να βγαίνει από τον ναό αποδιώκοντας τους εισβολείς κατόπιν διαταγής της Θεοτόκου, με την οποία πολλάκις έχει συνδεθεί, πιθανόν εκδικούμενος για την λεηλάτηση του ναού του, Τσιαπλές Γ., σσ. 89-93· Αντωνοπούλου Θ., σ. 150· Ehrhard A., τ. Ι, σ. 379· ODB, ένθ. ανωτ., (υποσ. 49).

[107] Σπουδαία μοναστήρια του Ταξιάρχη βρίσκονται στα ανατολικά του Αιγαίου, όπου σύμφωνα με τον δάσκαλό μου, κύριο Φώτιο Δημητρακόπουλο, αναχαιτίζεται η εξ ανατολής απειλή. Για την προστασία του Ταξιάρχη εν πολέμοις συνετάχθη παρακλητικός κανών *Ἐπὶ παρατάξει πολέμου*, Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σσ. 86-87, ν. 205.

[108] Βλ. σχετικά: Irigoin J., *Les premiers manuscrits grecs écrits sur papiers et le problème du bombycin,* Scriptorium 4 (1950), σσ. 194-204.

[109] Gardthausen V., σ. 153.

[110] Βλ. και Frøyshov S.-Géhin P., σσ. 173, 179. Για τον κώδικα βλ. επίσης, Folieri H., *I Calendari*, τ. Ι, σ. 173, υποσ. 55 και τ. ΙΙ, σ. 13, υποσ. 28 και σ. 89, υποσ. 157.

Σεπτεμβρίου-Φεβρουαρίου[111] και είναι περγαμηνός. Τέλος, ο εν συνόλω 219 φύλλων Sin. gr. 567 είναι επίσης περγαμηνός και ανήκει στον 12ο αιώνα. Πρόκειται για Μηναίον του μηνός Νοεμβρίου[112].

Τα ορθογραφικά λάθη, ιδιαιτέρως στον πρώτο κώδικα, αλλά και λέξεις ηχητικά όμοιες με την ζητούμενη αλλά γραμμένες λανθασμένα εξαιτίας ακουστικής ομοίασης αποσιωπήθηκαν.

Οι κανόνες

Sinait. gr. 567, ff. 57-59^{v}

Ο εν λόγω κανών εις την Σύναξιν των Ασωμάτων απαντάται σε άλλους τρεις κώδικες, ήτοι Athous, Lavrae Δ 14, ff. 42^{v}-44^{v}· Ε 118, ff. 85-93^{v}· Ι77, ff. 328^{v}-334, Athous, Katholikou Lavrae 19 [1986], ff. 21-23 και Paris Suppl. gr. 33, f. 94 $^{r\text{-}v}$[113]. Ο υμνογράφος δηλώνεται σε ορισμένους εξ αυτών, ανάμεσα τους και ο εν λόγω κώδιξ. Πρόκειται για τον Γερμανό, πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως[114]. Ο κανών, σε ήχο πλάγιο δ΄ προς το *Τῷ ἐκτινάξαντι ἐν θαλάσσῃ* στερείται ακροστιχίδος και το incipit, μόνον εδώ, είναι *Τὰς τῶν ἀγγέλων στρατολογίας*, ενώ στους υπόλοιπους κώδικες αποτελεί το β΄ τροπάριο του κανόνος με incipit *Τὰς πυριμόρφους ἀγελαρχίας*[115]. Το αντίστοιχο τροπάριο του κανόνος μας αποτελεί το incipit των υπολοίπων[116].

Ο κανών αποτελείται από οκτώ ωδές, α΄, γ΄ ως θ΄, απουσία της β΄. Κάθε ωδή περιέχει πέντε τροπάρια, με τα δύο τελευταία να είναι ένα τριαδικόν και ένα θεοτοκίο, εκτός από τις ωδές στ΄, ζ΄ και θ΄, οι οποίες στερούνται τριαδικού. Οι ειρμοί είναι τόσο του

[111] Πρβλ *Τὰ νέα εὑρήματα τοῦ Σινᾶ*, σ. 181· Frøyshov S.-Géhin P., σσ. 173, 179. Βλ. επίσης, Potenza E., σσ. 60, 70.

[112] Kamil M., σ. 94· Gardthausen V., σ. 136.

[113] Στον παρισινό κώδικα ο κανών παραδίδεται κολοβός, άνευ των τριών τελευταίων ωδών, Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σ. 87, υποσ. 156.

[114] Πρβλ Émereau C., EO 22, ν. 132 (1923), σσ. 428-431.

[115] Πρβλ Ευστρατιάδης Σωφρ., σ. 169.

[116] Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σ. 87, ν. 206, υποσ. 158.

ιδίου του υμνογράφου του κανόνος όσο και των Ιωάννου Μοναχού και Ανδρέα Κρήτης.

Ο υμνογράφος, παρεμβάλλοντας βιβλικά χωρία, καλεί προς ευφημισμό των πυριμόρφων αγγελικών στρατευμάτων και του Κυρίου, φύλακος των Χριστιανών. Παρακαλεί δε τον αρχηγέτη των αγγέλων Μιχαήλ αλλά και τον ταξιάρχη Γαβριήλ, καθώς επίσης και όλα τα αξιομίμητα τάγματα να γίνουν πρέσβεις της ημών εξιλέωσης και αρωγοί στην των αμαρτωλών συγχώρηση. Τα θεοτοκία αναφέρονται στο μυστήριο της κυήσεως του Σωτήρος ημών υπό της Παρθενομήτορος, η οποία καλείται να απαλλάξει τους πιστούς από τις παγίδες του εχθρού και να τους προστατεύσει.

Sinait. gr. 669, ff. 46^{v}-53^{v}

Ο άπαξ παραδοθείς κανών[117] των εν λόγω φύλλων, σε ήχο πλάγιο β΄ κατά το *Τιμηθείσῃ τιμᾶται/ πόντος ἐρυθρὸς* συνεγράφη διά την Σύναξιν του Αρχαγγέλου Μιχαήλ και των λοιπών Ασωμάτων. Στερούμενος ακροστιχίδος, αποτελείται από οκτώ ωδές, α΄, γ΄ ως θ΄, απουσία της β΄. Κάθε μία εξ αυτών αποτελείται από τέσσερα ή πέντε τροπάρια, το τελευταίο πάντοτε είναι θεοτοκίο, ενώ η τελευταία αποτελείται από έξι. Οι οκτώ ειρμοί του κανόνος ανήκουν στον Κοσμά Μοναχό και στον Θεοφάνη.

Ανάμεσα στο πλήθος των παλαιοδιαθηκικών και νεοδιαθηκικών χωρίων εξυμνούνται όλα τα αγγελικά τάγματα ως προστάτες των πιστών και ο Δημιουργός των όλων. Ο αρχιστράτηγος Μιχαήλ εγκωμιάζεται για την θαυματουργική του δύναμη. Παρουσιάζεται ως φύλαξ και αλεξιτήριο του κακού, λυτρωτής και φρουρός που διέρχεται τον κόσμο περιφρουρώντας εμας και τις εν καιρώ Σταυροφοριών εκκλησίες, ικετευόμενος δια να χαρίσει νίκες στον βασιλέα.

Παρότι ο κανών συνεγράφη για την ογδόη Νοεμβρίου, γι'αυτό δε υμνολογείται και ο αρχάγγελος Γαβριήλ, μνημονεύεται και το εν Χώναις θαύμα του αρχαγγέλου Μιχαήλ.

[117] Ό. π., σ. 84, ν. 194.

Η Θεοτόκος εξυμνείται ως Θεομήτωρ, πρέσβειρα υπέρ της ημών λυτρώσεως, της οποίας ο τόκος έσωσε τον κόσμο.

Sinait. gr. 669, ff. 25-39

Ο ανέκδοτος κανών των φύλλων 25-39[118] παραδίδεται σε άλλους δύο κώδικες, ήτοι: Athous, Lavrae B 6, ff. 12^{v}-17^{v} και Meteor. Metamorfoseos 160, ff. 33-41[119]. Εν προκειμένω δίδεται δια την έκτη Σεπτεμβρίου, ενώ στους υπολοίπους κώδικες δια την ογδόη Νοεμβρίου. Η ακροστιχίς του μαρτυρεί το όνομα του υμνογράφου, Ιωσήφ: *Ἀρχιστ_άτηγε, τήνδε τρ*(;) *ᾠδὴν δέχου, Ἰωσ_φ*[120], το οποίο ακροστιχίζεται στην ένατη ωδή. Απουσία β΄ωδής, όλες οι υπόλοιπες αποτελούνται από τέσσερα τροπάρια, το τελευταίο θεοτοκίο, πλην της στ΄, όπου τα τροπάρια είναι τρία. Οι ειρμοί ανήκουν στον Ιωάννη Μοναχό και στον Κοσμά Μοναχό.

Ανάμεσα στα χωρία της Αγίας Γραφής, εξυμνείται ο πυρίμορφος Μιχαήλ ως φρουρός και παραστάτης των πιστών. Ο εξαιρετικά θαυματουργός αρχηγέτης των αγγέλων παρακαλείται να διαφυλάξει τους πιστούς, να τους προστατεύσει από κάθε απειλή και να γίνει αρωγός στην συγχώρηση αυτών από τον Κύριο. Μετανοώντας ο υμνογράφος για τα αμαρτήματα που διέπραξε, εξυμνεί την Θεοτόκο, την αρρήτως γεννήσασα τον Υιό του Θεού, από τον οποίο ζητά άγγελον ειρήνης κατά την αποδημία του.

Sinait. gr. 638, ff. 111^{v}-115

[118] Ο κώδιξ παραδίδει δύο κανόνες στα φύλλα αυτά, οι οποίοι ανήκουν στον υμνογράφο Ιωσήφ, ωστόσο μόνον ο ένας, ff. 24-38, είναι εκδεδομένος στα AHG και στα Μηναία, MV I, σ. 40 κέξ.· MR I, σ. 67 κέξ.· AHG III, σ. 221 κέξ. Μάλιστα εξέπεσε η β΄ ωδή του εν λόγω κανόνος, η οποία ωστόσο έχει εκδοθεί στα AHG, βλ. Κολλυροπούλου Θ., σ. 96.

[119] Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σ. 82, ν. 186.

[120] Πρβλ Émereau C., EO 23, ν. 134 (1924), σ. 200 και ν. 135, σσ. 276-282. Ο εκδεδομένος κανών των φύλλων 24-38 δεν αποδίδεται στον Ιωσήφ τον Υμνογράφο († 883) σύμφωνα με τον Émereau. Ωστόσο, σχεδόν σε όλες τις περιπτώσεις έργων του προαναφερθέντος, το όνομά του ακροστιχίζεται στην ένατη ωδή, όπως και εν προκειμένω, πρβλ Δουνδουλάκης Εμμ., σ. 308.

Ο εν λόγω κανών, άνευ ακροστιχίδος, εις την Σύναξιν των Αρχαγγέλων, απαντάται άπαξ[121]. Βρίσκεται σε ήχο πλάγιο β΄ προς το *Κύματι θαλάσσης*. Αποτελείται από οκτώ ωδές, απουσία β΄, με τέσσερα ή τρία τροπάρια, στις γ΄, δ΄, στ΄ και ζ΄ ωδές, εκ των οποίων το τελευταίο είναι ένα θεοτοκίο, εκτός της στ΄. Οι ειρμοί ανήκουν στην Κασσιανή, τον Θεοφάνη και τον Κοσμά Μοναχό[122]. Στα φύλλα 111^{v}-115^{v} παρεμβάλλεται και ένας εκδεδομένος κανών του Ιωάννου Μοναχού[123].

Ο υμνογράφος παρακαλεί τον Αρχάγγελο, φρουρό και φύλακα των πιστών, να τον ελεήσει και να τον απαλλάξει από το βάρος των πταισμάτων. Ο Ταξιάρχης, έχοντας αποδείξει πολλάκις την θαυματουργική του ισχύ, ηγείται των ταγμάτων και εξολοθρεύει κάθε κακό και κάθε επαπειλούντα εχθρό. Με πλήθος βιβλικών χωρίων ζητά ο υμνογράφος από τον Κύριο αλλά και την Θεοτόκο, την αξιοθαυμάστως γεννήσασα τον Ιησού, να δεχθούν την μεταμέλειά του και να φροντίσουν να συγχωρεθούν αυτού τα πταίσματα.

Sinait. gr. 669, ff. 73^{v} -87

Στα φύλλα 73^{v}-87 του κώδικος παραδίδονται δύο κανόνες. Ο μεν, των φύλλων 74-87, είναι αφιερωμένος εις τον Ταξιάρχη, φέρων ακροστιχίδα *Εὐθύμιως* (sic.) *μέλπει σε τὸν προτοστάτην* (sic.*) ΩΜΠΑ* (;). Το όνομα του υμνογράφου[124] ακροστιχίζεται στις α΄ και γ΄ ωδές. Ο κανών, σε ήχο πλάγιο β΄ προς το *Ὡς ἐν ἠπείρῳ πεζεύσας*, είναι άπαξ παραδοθείς[125]. Αποτελείται από οκτώ ωδές, α΄, γ΄ ως θ΄, απουσία β΄, κάθε μία εκ των οποίων έχει τέσσερα τροπάρια, εξαιρέσει των ζ΄και η΄, όπου τα τροπάρια είναι πέντε.

[121] Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σ. 85, ν. 196.

[122] Βλ. και ΕΕ, σ. 217, υποσ. 1.

[123] MV III, σ. 54 κέξ.· MR II, σ. 81 κέξ.· Émereau C., EO 22, ν. 132 (1923), σ. 439.

[124] Émereau C., ό. π., σ. 422.

[125] Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σ. 85, ν. 198.

Το τελευταίο είναι ένα θεοτοκίον κάθε φορά. Οι ειρμοί ανήκουν στον αναστάσιμο κανόνα του Ιωάννου Μοναχού.

Ο υμνογράφος καλεί προς ευφημισμό του Ταξιάρχη από τον οποίο ζητά να μνημονεύσει τους πιστούς και να τους απαλλάξει από κάθε συμφορά. Στα τροπάρια συναντάμε πλήθος παλαιοδιαθηκικών αναφορών σε θαύματα και εμφανίσεις του Αρχαγγέλου. Στα δε θεοτοκία, παρακαλείται η Θεοκυήτωρ να πρεσβεύσει δια την σωτηρία των πιστών από τα δεινά.

Ο δε έτερος κανών, των φύλλων 73^{v}-86[126], ανήκει στον Μητροπολίτη Νικηφόρο Κρήτης[127] και φέρει ακροστιχίδα *Ἀρχιστραετήγου* (sic.) *θαῦμα μέλποιμι μέγα. ΑΑ*(;). Το incipit αυτού είναι *Ἄρχων τῶν ἄνω ταγμάτων/ ὁ Μιχαὴλ τέτακται*, σε ήχο πλάγιο δ΄ προς το *Τῷ ὁδηγήσαντι*. Αποτελείται από οκτώ ωδές, α΄, γ΄ ως θ΄, απουσία β΄, κάθε μία εκ των οποίων έχει τέσσερα τροπάρια, εξαιρέσει της δ΄, η οποία αποτελείται από πέντε, το τελευταίο εκ των οποίων είναι ένα θεοτοκίο, πλην της η΄ ωδής, όπου συναντάμε ένα τριαδικόν. Η θ΄ ωδή κλείνει με ένα τριαδικό και έπειτα ακολουθεί το θεοτοκίο. Οι ειρμοί ανήκουν στον Ανδρέα Κρήτης.

Ο υμνογράφος αναφέρεται σε ένα ξεχωριστό θαύμα[128] του Αρχαγγέλου. Πρόκειται για την καταστροφή του ειδώλου του Διός, θαύμα το οποίο έλαβε χώρα επί Θεωνά, Αρχιεπισκόπου Αλεξανδρείας, στα τέλη του τρίτου αιώνος. Ο Αρχάγγελος με την ρομφαία του κατέστρεψε το ειδωλολατρικό αυτό σύμβολο κατόπιν αιτήσεως του λειτουργούντος εν τοις αδύτοις[129] Πατριάρχου. Σύμφωνα με το κοπτικό κείμενο, στην

[126] Το θαύμα παραδίδεται σε ακόμη έναν κώδικα, Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ταμεῖον*, σσ. 211-212, ν. 644.

[127] Πρβλ στο άρθρο της ιδίας *Ἀγνωστη ακολουθία στον Ἁγιο Κασιανό τον Ρωμαίο, ποίημα «του Κρήτης» (Νικηφόρου του Μοσχόπουλου)*, Δίπτυχα 2 (1980), σσ. 119-145.

[128] Nikiforova Al., σ. 167, υποσ. 29.

[129] Προ του 3ου αιώνος στην Αλεξάνδρεια οι Χριστιανοί τελούσαν λειτουργίες στις Κατακόμβες, όμως ο άγιος Θεωνάς ίδρυσε εκεί τον πρώτο ναό, στις αρχές του επόμενου αιώνος, ο οποίος μετεφέρθη στη νέα εκκλησία του Αρχαγγέλου, που είχε κτιστεί στην περιφέρεια του παλαιού Καισαρείου και κάηκε από τους παγανιστές λίγο αργότερα, Παπαδόπουλος Χρ., σ. 488· Birk St. - Kristensen Tr. M.- Poulsen Bir., σσ. 193-194. Οι ειδωλολάτρες συνέρχοντο την 12η του μηνός Αθύρ στο Καισάρειον για την εορτή του Οσίριδος. Το Καισάρειο μετετράπη από τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο σε χριστιανικό ναό αφιερωμένο στον Αρχάγγελο Μιχαήλ, ορίζοντας την αντίστοιχη ημέρα του μηνός Νοεμβρίου διά την τέλεση της εορτής του Ταξιάρχη. Η δε ύψωση των υδάτων του Νείλου στην Μέμφιδα εορταζόταν στην Αλεξάνδρεια, παρουσία του Αρχιεπισκόπου, όστις έρριπτε τον Σταυρό στα ύδατα και ερράντιζε τον

Αίγυπτο και την Συρία, όπου ζούσαν αρκετοί εύποροι Χριστιανοί, εορταζόταν πολλάκις κάθε χρόνο η μνήμη του Αρχαγγέλου. Σε κάθε εορτή αναγιγνωσκόταν ένας λόγος του Σεβήρου, Αρχιεπισκόπου Αντιοχείας, ο οποίος είχε γραφεί για την εορτή που συνέπιπτε με την ημέρα του Πάσχα. Αφηγείται, λοιπόν, την ιστορία ενός πλουσίου εμπόρου για τον οποίο ο Θεός έκρινε πως χρήζει σωτηρίας καθώς ήτο παγανιστής. Μία χρονιά, λοιπόν, τον μήνα Αθύρ (Οκτώβρη-Νοέμβρη), ο άντρας έφυγε με το πλοίο προς το μέρος όπου θα γινόταν ο εορτασμός του Αρχαγγέλου[130]. Θαυμάζοντας το μεγαλείο του Μιχαήλ ζήτησε να εκχριστιανιστεί, έπρεπε όμως πρώτα να βαπτισθεί. Ο άντρας δοκιμάστηκε από τον διάβολο, όμως, με την προστασία του αρχαγγέλου, αυτός και η οικογένειά του τελικά βαπτίσθηκαν χριστιανοί. Η οικογένεια ταλανίστηκε πολλάκις, ωστόσο κατάφερε να διαφυλαχθεί[131]. Με το πέρας των χρόνων ο γιος του, Ιωάννης, έχοντας γίνει επίσκοπος, έχτισε εκκλησία προς τιμήν του προστάτη Αγίου του και, αφού κατέστρεψε με τους ακολούθους του τον ναό και το άγαλμα του Διός, έχτισε στην θέση του ναό των Αγίων Αποστόλων[132].

Τα βιβλικά χωρία, τα οποία επιλέγει ο υμνογράφος στον ύμνο του, σκοπό έχουν να τονίσουν την δύναμη του Ταξιάρχη ενάντια στους άπιστους εχθρούς. Ο Αρχάγγελος Μιχαήλ, φρουρός εν ειρήνη και προστάτης εν πολέμω, εξολοθρεύει τους απίστους, οι οποίοι ενίοτε στράφηκαν κατά των ιερών ναών του. Ανυμνείται, επίσης, και για την θεραπευτική του ισχύ. Ο υμνογράφος ζητά από τον Πρωτοστάτη προστασία από την μέλλουσα απειλή αλλά και ολόκληρη η χώρα της Αιγύπτου δοξάζει τον Ταξιάρχη. Στα θεοτοκία η γεννήσασα τον Σωτήρα παρακαλείται να απαλλάξει τους πιστούς από την τιμωρία και να γίνει αρωγός στην σωτηρία και την συγχώρεση αυτών.

λαό. Αυτό γινόταν κατά την εορτή των Αγίων Πατέρων, προ της Πεντηκοστής και μετά την Κυριακή των Αγίων Πάντων. Η εορτή των Θεοφανείων ετελείτο στην Αλεξάνδρεια και την λοιπή Αίγυπτο την 8η Νοεμβρίου, συνδεθείσα με το Καισάρειον, και έπειτα, μετα τον 4ο αιώνα, μετεφέρθη εις την 6η Ιανουαρίου, Παπαδόπουλος Χρ., σ. 487· πρβλ και στην ομιλία του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κυρήνης Αθανασίου, *Εἰς τὰ θυρανοίξια τοῦ Ι.Ν. Ἁγίου Γεωργίου Παλαιοῦ Καΐρου*, διαθέσιμη στο http://patriarchateofalexandria.com αλλά και στο εγκώμιο του Καισαρίου Δαπόντε: *Ὅλος ὢν ἁγιασμὸς /Σέγ' αὐτῶν ὤφθη πληρῶν ... Νεῖλος ὥσπερ πλημμυρεῖς ...* , Δαπόντες Καισ., σ. 157.

[130] Severus, σ. xevi.

[131] Ό. π., σ. xevii.

[132] Ό. π., σ. e.

Κριτική έκδοση
των Κανόνων

Εκδοτικά σύμβολα

< > Γράμματα ή λέξεις που έχουν παραλειφθεί από τον γραφέα και προσετέθησαν από τον εκδότη

( ) Επέκταση συντμήσεως

/ Τέλος σελίδος φύλλου χειρογράφου και αρχή νέας

* Εκδοθέν κείμενο

Sinait. gr. 567, ff. 57-59^{v}

Κανὼν ἕτερος. Τῶν ἀσωμάτων. Γερμανοῦ

ὨΙδὴ α΄. Ἦχος πλ. δ΄. Τῷ ἐκτινάξαντι ἐν θαλά<σσῃ>

Τὰς τῶν ἀγγέλων στρατολογίας

ἀγγελικῶς οἱ ἐπὶ γῆς

ὕμνοις ἀσιγήτοις εὐφημήσωμεν, λέγοντες·

ᾄσωμέν σοι Χριστέ,

τῷ ὑπ᾽ ἀγγέλων ἀεὶ προσκυνουμένῳ.

*Τὰς πυριμόρφους ἀγελαρχίας

τῶν ἀσωμάτων λειτουργῶν

πάντες ἀσιγήτως ἐν ᾠδαῖς εὐφημήσωμεν,

κράζοντες σὺν αὐτοῖς

τὸν ἐπινίκιον ὕμνον τῷ Κυρίῳ.

Τοὺς ἀσωμάτους νόας ἐν φόβῳ

---

nomen hymnographi Γερμανοῦ in rubrica deducitur heirm. α΄ EE 229, n. 328, Germani incipit trop. « Τὰς πυριμόρφους …» ed. in EPh. 38 (1939), p. 169 (e codd. Athous, Katholikou Lavrae 19 [1986] et Paris Suppl. gr. 33)

5 cf Ιω. Χρυσ., PG 62, 768, 17-19: … καὶ πάλιν ἄνω εὑρὼν αὐτὸν ἐν οὐρανοῖς προσκυνούμενον ὑπὸ πάσης ἀγγελικῆς στρατολογίας ...

11 sqq cf Γρ. Νύσσ., PG 44, 1165, 25-28: ... μεμέρισται πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις εἴς τε τὴν ἀσώματον καὶ τὴν ἐνσώματον φύσιν. Ἔστι δὲ ἀγγελικὴ μὲν ἡ ἀσώματος, τὸ δὲ ἕτερον εἶδος ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι ...

6 cf Apoc. En. 14, 11

οἱ ἐκ πηλοῦ καὶ ἐξ Ἀδὰμ

ᾄσμασιν ἀπαύστως εὐφημήσωμεν, λέγοντες·

πρεσβεύσατε ἐκτενῶς

ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἀρχάγγελοι Κυρίου.

Τριαδ. Οἱ ταξιάρχαι τῶν ἀσωμάτων

ὑμνολογοῦσιν μυστικῶς

ἄναρχον Θεόν, τὸν ἐν Τριάδι ὑμνούμενον,

ὡς τρία ὄντα καὶ ἓν

ταῖς ὑποστάσεσιν καὶ τῇ οὐσίᾳ.

Θεοτ. Τῆς ὑπὲρ λόγου κυοφορίας

τοῦ θεομύστου σου τόκου

πίστει τὸ μυστήριον σιγῶντες, τιμῶμεν Αὐτῷ·

οὐδεὶς γὰρ πλὴν τοῦ Θεοῦ

ἔγνω τὸ θαῦμα, ἁγνὴ Θεοκυῆτορ./

f. 57^{v} **Ὠδὴ γ΄. Οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς ὁ Κύριος**

Ἀόρατε, ὕψιστε, ἀκατάληπτε Θεέ,

heirm. γ΄ EE 226, n. 323, Germani

12 cf Apoc. Apocr. 17, 16-17**;** Job 33, 6 **26** Jo. 1, 18

ὃν δοξάζουσιν ἄγγελοι, ὑμνοῦσιν ἀρχάγγελοι

καὶ οἱ δῆμοι τῶν ἄνω ἐν φόβῳ λατρεύουσιν,

φύλαττε τὴν ποίμνην σου.

Πυρίνοις στόμασιν καὶ χείλεσι φλογεροῖς

τῶν ἀγγέλων οἱ δῆμοι, Θεῷ παριστάμενοι,

τὸ ἀσίγητον ᾄσμα συμφώνως προσάγουσιν

τῇ ἀπροσίτῳ δόξῃ Αὐτοῦ.

Οἱ ἄγγελοι, οἱ τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ παρεστῶτες,

πρεσβεύσατε, ἵνα, συγχώρησιν

τῶν ἡμῖν ἐπταισμένων λαβόντες,

γενώμεθα υἱοὶ τῆς βασιλείας Αὐτοῦ.

Τριαδ. Θεὸν Παντοκράτορα, τὸν Πατέρα προσκυνῶ

καὶ Θεὸν Παντοδύναμον ὑμνῶ,

τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ καὶ Θεὸν παντεπόπτην,

30 Ιω. Μον., PG 96, 1396, 3-5: … ἅπασαι τῶν ἀγγέλων αἱ γλῶσσαι αἱ φλογεροί, καὶ πυρίμορφοι, καὶ τῶν ἀσωμάτων τὰ στόματα …

30-33 cf MV III, p. 53; MR II, p. 78: Ἀσωμάτοις χείλεσι καὶ νοεροῖς στόμασι τῶν Ἀγγέλων αἱ τάξεις, τὸν ἀκατάπαυστον ὕμνον προσφέρουσι, τῇ σῇ ἀπροσίτῳ θεότητι, Κύριε…

33 Γρ. Νύσσ., PG 44, 1265, 20-25: Οὐκοῦν ὁ τὸν Θεὸν ἰδὼν … τὴν ἀπρόσιτον δόξαν …

34 Apoc. 5, 11; Dan. 7, 10 **40** cf II Macc. 9, 5

τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἀλλ᾽ ἕνα ἐν Τριάδι Θεόν.

Θεοτ. *Παρθένος ἔτεκες, ἀπειρόγαμε,

καὶ παρθένος ἔμεινας, Μήτηρ ἀνύμφευτε,

Θεοτόκε Μαρία,

Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν ἱκέτευε σωθῆναι ἡμᾶς.

Ὠδὴ δ΄. Ἐξ ὄρους κατ<α>σκίου, Λόγε

Χαίροις χιλιὰς

τῶν ἄνω στρατευμάτων,

χαίροις μυριὰς

τοῦ δήμου τῶν ἀγγέλων,

f. 58 χαίρετε πᾶ/σαι αἱ ἄνω χοροστασίαι,

αἱ λειτουργοῦσαι τὸν προπάντων Θεόν.

Ὦ χιλιοντὰς

πυρίνων στρατευμάτων,

θεοτ. γ΄ ed. in EV, p. 342; Τρεμπέλας Παν., p. 241; PKA I, p. 136; GE, p. 360; TV, p. 373; TR, p. 666; MR I, pp. 291-292; MR II, p. 264 **43** μῆτερ TR; ἀπείρανδρε MR II **44** Θεοτόκε Παρθένε PKA I **45** τῷ cod.**;** ἡμῶν deest in MR I heirm. δ΄ EE 229, n. 328, Germani

51 cf notationem ad v. 34

ὦ μυριοντὰς

πνευμάτων οὐρανίων,

ὦ τετραμόρφων σχημάτων ἀσχηματίστων,

ὑπὲρ τοῦ κόσμου ἱκετεύσατε.

Γέγονε, λοιπόν,

τὰ κάτω τοῖς ἄνω

μίξις ἀμιγὴς

ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων

τοῦ δι᾽ ἡμᾶς σαρκωθέντος, ἐπὶ τοῦ θρόνου

τοῦ πατρικοῦ ἀναγαγόντος ἡμᾶς.

Τριαδ. Ἄναρχον Θεὸν

ὑμνῶ σε τὸν Πατέρα,

ἄκτιστον Θεόν·

56 Εφρ., 3. 523 B: … σὲ ὑμνοῦσι … τὰ χερουβίμ, τετραμόρφοις ὀχούμενοι σεραφίμ …; Επιφ., PG 43, 496, 36-37: Λόγον, ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξολογοῦσι … (cf Apoc. 4, 6); cf Pseudo-Dionysius, p. 11, 11-12: … προβέβληνται τῶν ἀτυπώτων οἱ τύποι καὶ τὰ σχήματα τῶν ἀσχηματίστων …

58-61 Επιφ., PG 43, 504, 19-21: … τὰ ἄνω καὶ κάτω ἀναμὶξ Χριστὸς πεποίηκε· τοῖς ἀσωμάτοις τοὺς χοϊκοὺς ἥνωσε …

62 τοῦ δι᾽ ἡμᾶς σαρκωθέντος: cf symbolum fidei **62-63** Matth. 25, 31-34

δοξάζω τὸν Υἱόν σου,

ζωοποιὸν καὶ Θεόν, τὸ Πνεῦμα κηρύττω,

ἕνα Θεὸν τὰ τρία φύσει τιμῶ.

Θεοτ. *Χαῖρε τοῦ Θεοῦ

εὐρύχωρον χωρίον,

χαῖρε κιβωτὲ

τῆς νέας διαθήκης,

χαῖρε ἡ στάμνος ἐξ ἧς τὸ μάνα ἐδόθη

πᾶσι βροτοῖς τὸ ἐπουράνιον.

Ὠδὴ ε΄. Ὀρθρίζοντες βοῶμέν σοι, Κύριε

Τῷ θρόνῳ παρεστῶτες τῆς δόξης σου,

ζωοδότα,

οἱ ἅγιοι ἄγγελοι

θεοτ. δ΄ ed. in PaR, p. 634; PaV, p. 311; TR, p. 91; TV, p. 53 **74** ἔγχρυσος στάμνος PaR; PaV; τὸ μάννα (sic.) ἐξ ἧς ἐδόθη TR; TV **74-75** πᾶσιν ἐδόθη PaR; PaV; βροτοῖς deest in ibid.; οὐράνιον PaR heirm. ε΄ EE 132, n. 183, Joannis

70-71 Ιω. Χρυσ., PG 50, 796, 5-6: … χαῖρε, τῆς ἀχωρήτου φύσεως χωρίον εὐρύχωρον …

72-75 Επιφ., PG 43, 489, 50 sqq: Χαῖρε … ἡ νοερὰ τῆς δόξης κιβωτός … ἡ στάμνος ἡ χρυσῆ, τὸ οὐράνιον ἔχουσα μάννα (sic.) … καὶ Θεὸν ἀχώρητον, ἐν σοὶ δὲ χωρητόν …

76 cf notationem ad v. 34

ἀκαταπαύστως ὑμνοῦσίν σε.

Ὡς φῶς λευχειμονοῦντες οἱ ἄγγελοι,

ἐν ὑψίστοις

τὸ πῦρ ἀπαστράπτουσιν

τῆς ἀπροσίτου λαμπρότητος.

Μιμούμενοι ἐν φόβῳ τὰ τάγματα

τῶν ἀγγέλων,

ὕμνον τὸν τρισάγιον

τῷ πάντων Κτίστῃ προσάξομεν./

f. 58 Τριαδ. Τριάδα ἐν μονάδι δοξάζομεν

ὀρθοδόξως

σὺν ἀγγέλοις κράζοντες·

80 λευσχημονοῦντες cod.

80 cf MV III p. 53; MR II, p. 78: …ὡς φῶς λευχειμονοῦντες ἐν ὑψίστοις τὸ πῦρ καταυγάζετε [cf A. Thom. A 6, 109, 8: … ἦ λειτουργούσαν λευχημονοῦντες ἄγγελοι …]

Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος.

Θεοτ. *Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνοῦμέν σε,

Θεοτόκε,

σὺ γὰρ τὸν Θεὸν Λόγον

σαρκὶ τῷ κόσμῳ ἐκύησας.

Ὠδὴ στ΄. Χιτῶνά μοι παράσχου φωτεινόν

Ἀγγέλων ἀρχηγέτα Μιχαήλ,

Θεοῦ ἀρχιστράτηγε,

ἀπαύστως ἱκέτευε

δωρηθῆναι ἱλασμὸν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ἀγγέλων ταξιάρχα Γαβριήλ,

ἀπαύστως ἱκέτευε

Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν

δωρηθῆναι ἱλασμὸν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν.

Ἀγγέλων, Ἀρχαγγέλων στρατιαί,

θεοτ. ε΄ ed. in MR I, pp. 183, 242; III, p. 240; IV, p. 26; V, p. 329; VI, pp. 515, 520, 534, 545; PaR, p. 373; PaV, p. 183; PeR, pp. 317, 349; PeV, p. 167; TR, p. 207; TV, p. 114 **94** τὸν Λόγον καὶ Θεὸν PaV heirm. στ΄ EE 224, n. 321, Joannis

91 cf Is. 6, 3 **104 sqq** cf Eph. 1, 21; Col. 1, 16

Ἀρχαί, Κυριότητες,

ἀπαύστως δοξάζουσιν

τὸν τῶν ὅλων Ποιητὴν καὶ Θεὸν ἡμῶν.

Τὸν ὕμνον σοὶ προσάγειν καὶ ἡμεῖς

τολμῶμεν οἱ γήϊνοι,

φιλάνθρωπε Κύριε,

σὺν ἀγγέλοις μυστικῶς προσκυνοῦντές σε.

Θεοτ. *Ἡ μόνη διὰ λόγου ἐν σαρκὶ

τὸν Λόγον κυήσασα,

ῥῦσαι δεόμεθα

τῶν παγίδων τοῦ ἐχθροῦ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

Ὠδὴ ζ΄. Ὁ ἐν ἀρχῇ τὴν γῆν θεμε<λιώσας>

Πνεῦμα καὶ πῦρ τελέσας τοὺς ἀγγέλους,

σοὶ τῷ Θεῷ λατρεύειν ἠρετίσω

ἐν τοῖς ὑψίστοις ἀκαταπαύστως,

τὸν τρισάγιον, Χριστέ, ὕμνον σοι κράζο<ν>τες./

θεοτ. στ΄ ed. in MR I, p. 183; III, pp. 241, 320; VI, pp. 391, 515, 535, 546; PaR, p. 652; PaV, p. 320

112 γαστρὶ MR III, p. 320; VI, p. 535 heirm. ζ΄ EE 226, n. 323, Germani

116 Ps. 103, 4

f. 59 Ὦ χιλιὰς ἀγγέλων μακαρίων,

ὦ μυριὰς ἁγίων ἀρχαγγέλων,

ὦ θεία τάξις τῶν ἀσωμάτων,

πρεσβεύσατε ἐκ κινδύνων σωθῆναι πάντας ἡμᾶς.

Σὺ ἐντελεῖς σωτὴρ τοῖς σοῖς ἀγγέλοις,

διὰ παντὸς ἡμῶν διαφυλάττειν

ὁδοὺς καὶ τρίβους τοῦ μὴ προσκόπτειν

πρὸς λίθον πλάνης τὸν πόδα, καθὼς ψάλλει Δαυΐδ.

Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσιν τοὺς δικαίους

οἱ παρά σου στελλόμενοι, σωτήρ μου,

εἰς σωτηρίαν τῶν κληρονόμων

τῆς βασιλείας τῆς σῆς ἅγιοι ἄγγελοι.

Θεοτ. *Ὁ ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου οἰκήσας

καὶ ἐν αὐτῇ τὸν Ἀδὰμ ἀναπλάσας,

εὐλογητὸς εἶ εἰς τοὺς αἰῶνας,

θεοτ. ζ΄ ed. in MR V, p. 116**;** MR V, p. 116 **134** scr. εἰς τοὺς (metri causa): στοὺς cod.

132-133 cf Γρ. Θαυμ., PG 10, 1152, 29-30: … καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ σου γαστρὶ τὸν Ἀδὰμ ἀναπλάσαντα …

126 cf Ps. 24, 4 **127-131** cf Ps. 90, 11-12; Matth. 13, 41-43

<Κύριε, ὁ Θεός, ὁ τῶν Πατέρων ἡμῶν>.

Ὠδὴ η΄. Τὸν τοῦ παντὸς δημιουργόν

Τῶν ἀσωμάτων ἡ πληθὺς

ἀνυμνεῖ καὶ προσκυνεῖ

καὶ εὐφημεῖ σὺν ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις

Θεὸν τὸν ἐν Τριάδι, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Τὰ χερουβὶμ καὶ σεραφίμ,

τὰ τετράμορφά σου ζῷα,

σὺν ἡμῖν ἀνυμνοῦσίν σε, Πάτερ, Υἱὲ

καὶ Θεῖον Πνεῦμα, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ὃν πάλαι εἶδεν Δανιὴλ

ἐπὶ θρόνου, παλαιὸν

τῶν ἡμερῶν, μυριάσιν ἀγγέλων

κυκλούμενον, ὑμνοῦμεν, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

heirm. η΄ EE 205, n. 291 Andreae

140-141 cf notationem ad v. 56

144-146 cf notationem ad v. 34

Τριαδ. Τριὰς ἀμέριστε, μονὰς

τρισυπόστατε, ὁμότιμε

Θεέ, ἀκατάληπτε Πάτερ, Υἱὲ

f. 59^{v} καὶ θεῖον πνεῦμα,/ ὑμνῶ σέ εἰς αἰῶνας.

Θεοτ. *Τὸν ἐπ᾽ ἐσχάτων δι᾽ ἡμᾶς

ἐκ Παρθένου σαρκωθέντα Θεὸν

ἱερεῖς εὐλ(ογεῖτε),

λα(ὸς) ὑπ(ερυψοῦτε) <αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας>.

Ὠδὴ θ΄. Τὸν προδηλωθέντα ἐν ὄρει

Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Ἀρχαὶ

καὶ Ἐξουσίαι,

Θρόνοι, Κυριότητες

καὶ πᾶσαι αἱ Δυνάμεις,

Χερουβίμ τε καὶ Σεραφὶμ ἀσιγήτως

σὲ ὑμνολογοῦσιν, τὸν ἐν πᾶσι Θεόν.

Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι,

θεοτ η΄ ed. in Pent ^{II} λς΄ **153** σαρκωθέντα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ibid. **154** ὑμνεῖτε ibid. heirm. θ΄ EE 226, n. 324 Germani

154-155 cf Dan. 3, 83 **156 sqq** cf notationem ad vv 104 sqq

οἱ τῷ θρόνῳ Κυρίου

παρεστῶτες πάντοτε

καὶ τὴν δόξαν ἐκείνην

θεωροῦντες κεκαλυμμένοις προσώποις,

αὐτὸν ἱκετεύσατε σωθῆναι ἡμᾶς.

Σοὶ τῇ ἀπροσίτῳ

καὶ ἀπορρήτῳ Τριάδι

παρεστῶτες ἄγγελοι,

μετὰ φόβου καὶ τρόμου

ἐπινίκιον ἀναπέμπουσιν

ὕμνον τῷ προσκυνουμένῳ εἰς αἰῶνας Θεῷ.

Χείλεσιν πυρίνοις καὶ στόμασιν

φλογοφόροις

οἱ ἀσώματοι ἄγγελοι,

κύκλῳ σοὶ παρεστῶτες,

τὸν τρισάγιον ἀναπέμπουσιν ὕμνον·

Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος εἶ ὁ Θεός.

174 cf notationes ad vv 30-33

163-164 cf notationem ad v. 34 **166** cf Is. 6, 2 **179** cf notationem ad v. 91

Θεοτ. *Σὺ εἶ, Θεοτόκε, τὰ ὅπλα

ἡμῶν καὶ τεῖχος,

σὺ εἶ ἡ ἀντίληψις

τῶν εἰς σὲ προστρεχόντων,

σὲ καὶ νῦν εἰς πρεσβείαν κινοῦμεν,

ἵνα λυτρωθῶμεν τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν.

θεοτ θ´ ed. in MR II, p. 270; III, p. 325; VI, p. 394; TR, pp. 260, 306; TV, pp. 152, 178; An Λς´

Sinait. gr. 669, ff. 46^{v}-53^{v}

Μηνὶ Νοεμβρίῳ η΄. Ἡ σύναξις τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ καὶ τῶν λοιπῶν ἀσωμάτων/

f. 47 **Ὁ κανών**

Ὠδὴ α΄. Ἦχος πλ. β΄. Τμηθ(είσῃ) τμᾶται

Ἀγαθοδότως

καὶ θεοπρεπῶς

ἡ ὄντως ἄπειρος σοφία τοῦ Θεοῦ

ὑπεστήσατο ἀγγέλων στρατιὰς Τριάδος

τῆς φρικτῆς λειτουργοὺς

ἀΰλους καὶ νοεροὺς μεθ᾽ ὧν κράζομεν

ἐνδόξως· δεδόξασται

Χριστός, ὁ Θεὸς ἡμῶν./

f. 47^{v} Συντονωτάτῃ

νεύσει πρὸς Θεὸν

heirm. α΄ EE 162, n. 229, Cosmae

5 ἀΰλους καὶ λειτουργοὺς scr. cod. deinde cancell.

1 Pseudo-Dionysius, p. 7, 4-6: … καὶ πᾶσα Πατροκινήτου φωτοφανείας πρόοδος, εἰς ἡμᾶς ἀγαθοδότως φοιτῶσα πάλιν ὡς ἑνοποιὸς δύναμις ἀνατατικῶς ἡμᾶς ἀναπλοῖ …

4-5 Ps. 102, 21; 103, 4

σαφῶς, πρωτάγγελε Θεοῦ, σὲ Μιχαήλ,

ἐν μεθέξει δὲ τοῦ πρώτου ἀΰλου φωτὸς

ὁρᾶσαι δεύτερον φῶς

ὡς πῦρ καὶ πνεῦμα καὶ φλὸξ μέλπων ἄπαυστα·

ἐνδόξως δεδόξασται

Χριστός, ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ἡ πανολβία

καὶ παρεκτική,

τῶν σῶν ἡ ἄπειρος θαυμάτων δωρεὰ

καὶ τεράτων ἐξαισίων λαμπρύνει λαούς,

κροτεῖν καὶ μέλπειν τρανῶς,

φαιδρότατε, Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε·

ἐνδόξως δεδόξασται

Χριστός, ὁ Θεὸς ἡμῶν.

12-13 Γρ. Ναζ., PG 36, 364, 21-26: Φῶς δὲ λέγω, τὸ ἐν Πατρί, καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρούμενον … Δεύτερον δὲ φῶς ἄγγελος, τοῦ πρώτου φωτὸς ἀποῤῥοή τις, ἢ μετουσία, τῇ πρὸς αὐτὸ νεύσει καὶ ὑπουργίᾳ τὸν φωτισμὸν ἔχουσα …; cf AASS VIII, p. 42: … καὶ ὅτι δεύτερα φῶτα αὐτοῦ μεθέξει τοῦ πρώτου φωτός, χρηματίζουσι …

17 Pseudo-Dionysius, p. 53, 2: … ἐν πάσαις ταῖς πανολβίαις ἑαυτοῦ μεταδόσεσι …

19-20 HL, p. 19: … ὡς τέρατα καὶ θαύματα κηρύττειν σου τοῖς πᾶσιν …

14 Ps. 103, 4

Θεοτ. Ὑψηλοτέρα

πάντων ἀληθῶς

τῶν ποιημάτων ὤφθης, Ἄχραντε, σεμνή,

ὡς τεκοῦσα, Θεομῆτορ, σοφίαν Θεοῦ/

f. 48 ποιητικὴν τοῦ παντός·

ἐκ σοῦ γὰρ σωματωθεὶς ὑπὲρ ἔννοιαν

ἐνδόξως δεδόξασται

Χριστός, ὁ Θεὸς ἡμῶν.

Ὠδὴ γ΄. Κύριος ὢν πάντων καὶ κτίστης Θεός

Ῥεύσαντας ἡμᾶς

τῆς ἀρρήτου δόξης

καὶ τῆς κρείττονος ζωῆς,

πεσόντας ἐκ παραβάσεως,

οὐ παρεῖδες ὁ φύσει οἰκτίρμων,

ἀλλ᾽ ἦλθες καὶ ἔσωσας, προστήσας

ἄγγελον εἰρήνης φύλακα

ἑκάστῃ ψυχῇ, Φιλάνθρωπε.

heirm. γ΄ EE 162, n. 229, Theophanis

39-40 Gen. 3, 24; Ps. 33, 8; 90, 11

Ἄρχων πασῶν

τῶν οὐρανίων, μάκαρ,

στρατιῶν ὑπὸ Θεοῦ

ἐτάχθης, Μιχαὴλ ἔνδοξε,

προμηθεὺς καὶ συλλήπτωρ καὶ φύλαξ

τῶν σοὶ ἐκβοώντων· Ταξιάρχα,

σκέπασον ἡμᾶς, ἀρχάγγελε,

f. 48^{v} τῇ/ σκέπῃ νῦν τῶν πτερύγων σου.

Φαίδρυνον ἡμῶν

τὰς ψυχὰς καὶ τὸν νοῦν,

ἀγαλλίασιν ἡμῖν

παρέχων τοῦ σωτηρίου σου

καὶ ἀπολύτρωσιν, Μιχαήλ,

ἐν τῷ θείῳ σου οἴκῳ ὀρθρίζουσι

πίστει καὶ ὑμνοῦσιν ἄσμασι,

Θεοῦ ἀρχάγγελε, Τριάδα τὴν ὑπεράρχιον.

Θεοτ. Κύριος ὢν πάντων

καὶ Κτίστης Θεός,

τὸ ἡμέτερον πτωχεύσας

41-43 Dan. 10, 13; 10, 21 **47-48** cf Ps. 16, 8 **59 sqq** Ps. 111, 3; 111, 8-9

ὅλον ἐκ σοῦ, Πανάχραντε,

τὸ Αὐτοῦ ἐδωρήσατο πλῆρες

ἡμῖν ὁ Χριστὸς τοῖς ἀνυμνοῦσι

σάρκωσιν Αὐτοῦ τὴν ἄφραστον,

ἐν ᾗπερ ἐστερεώθημεν.

Ὠδὴ δ΄. Προκατιδὼν ὁ Προφήτης

Ἱερουργεῖται τὸ λύτρον

τῆς ἐξ Ἀδὰμ ἐκ θείας χρηστότητος/

f. 49 καὶ σπλάγχνων σωτηρίων σου,

δέσποτα Χριστέ,

συνῆψας γὰρ ἀγγέλοις

γένος ἀνθρώπων,

τὸν Μονογενῆ καὶ γὰρ σὲ ἱλασμὸν

ὁ Πατὴρ εἰς τὸν κόσμον ἀπέστειλεν.

heirm. δ΄ EE 163, n. 229, Theophanis

65-66 Αθ. Αλεξ., PG 28, 228, 50-56: Ἔπεισε γὰρ τοὺς Ἰουδαίους εἰς σφαγὴν αὐτὸν αἰτήσασθαι … ἐσφάγη γὰρ οὐκ εἰς ἄλλο μέρος, ἀλλ᾽ εἰς τὴν πλευράν, ἀφ᾽ ἧς ἐῤῥευσεν ὕδωρ καὶ αἷμα· ἵνα, ἐπειδὴ πρότερον διὰ τῆς ἐκ πλευρᾶς πλασθείσης γυναικὸς ἦλθεν ἀπάτη, οὕτως διὰ τῆς πλευρὰς τοῦ δευτέρου Ἀδὰμ λύτρον …

71 τὸν Μονογενῆ: cf symbolum fidei; Ps. 129, 4; I Jo. 2, 2

Ὑπὸ τῆς ἄγαν κακίας

ὁ δυσμενὴς Θεοῦ πόρρω βέβληται,

σατᾶν ὁ ὑπερήφανος,

ἔνθεν τὸν Ἀδὰμ

θεώσεως ἐλπίδι

εἵ<λ>κυσε δόλῳ,

σὺ δὲ προεστήσω, δέσποτα, φρουρὸν

τῷ Ἀδάμ, Μιχαὴλ τὸν ἀσώματον.

Ἐν παρρησίᾳ μεγίστῃ

παρεστηκὼς τῷ θρόνῳ, πρωτάγγελε,

Θεοῦ τοῦ παντοκράτορος,

τάχος ἀστραπῆς

τὴν σύμπασαν διέρχῃ

λάμπων, φωτίζων

f. 49^{v} καὶ τὰς θεϊκὰς προσνέ/μων τοῖς βροτοῖς

προσταγάς, Μιχαὴλ φωταυγέστατε.

73 Ωρ., PG 17, 292, 44-46: Τοῖς δὲ ἄγαν πονηροῖς, διὰ τὸ ἀνενδότως ἁμαρτάνειν τρόπον τινὰ φύσις αὐτοῖς ἡ κακία γίνεται· οἷος ἐστιν ὁ σατανᾶς καὶ οἱ δαίμονες …

75 Gen. 3, 14 **78** Gen. 3, 5 **79-80** Gen. 3, 24 **82** Apoc. 5, 11; Dan. 7, 10 **84** Dan. 10, 6

Θεοτ. Θαῦμα φρικτόν, Θεοτόκε,

ὅτι γεγέννηκας ὕπὲρ ἔννοιαν

Θεὸν τὸν ὑπερτέλειον,

φύσεις μὲν διπλᾶς,

ὑπόστασιν δὲ μίαν

φέροντα θείαν,

ὅθεν ὑπερτέρα πέφηνας, Ἁγνή,

τῶν ἀγγέλων καὶ πάσης τῆς κτίσεως.

Ὠδὴ ε΄. Τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης

Ὁ τὸ ἄσχετον ἀρρήτως

καὶ ἀπρόσιτον τῆς θεότητός σου

φῶς ἀστράπτων ταῖς ἀΰλοις

τῶν ἀγγέλων τάξεσι, Δέσποτα,

κἀμοῦ τὰς φρένας πλῆσον ἀδύτου φέγγους,

φάους πόρρωθεν τὴν ἄγνοιαν, Σῶτερ, διώκων.

heirm. ε΄ EE 163, n. 229, Theophanis

91 Λέων Βυζ., PG 86, 1408, 22-23: … τόδε τὸ ἀμερῶς ὑπερτέλειον Θεῖον ὅλον …

97 Γρ. Ναζ., PG 36, 649, 2-6: … εἰ μή τῳ φίλον, τὸ περιὸν τῆς δυνάμεως, καὶ οἷον ἀνεσταλμένον, οὕτω παραδηλοῦσθαι, καθὸ καὶ φῶς ἀναβάλλεται, ὡς ἱμάτιον. Τὸ γὰρ ἄσχετον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως καὶ τοῦ φωτὸς τίς ὑποστήσεται;

Βαλαάμ, ὁ συναντήσας,

ἀρχιστράτηγε, καὶ θροήσας τοῦτον

καὶ δι᾽ ὄνου τὰ χρειώδη

f. 50 ὑποθεὶς τῇ γλώσσῃ/ τοῦ μάντεως,

κἀμοὶ παράσχου ὕμνους ἐξ ὕμνων

πλέκειν, οἷς Θεὸς χαρίζεται λύσιν πταισμάτων.

Μανωὲ τῷ θαυμασίῳ

καὶ Τωβὶτ τῷ θείῳ ὤφθησαν ἄγγελοι,

Δανιὴλ δὲ τῷ πανσόφῳ,

Γαβριὴλ ὁ μέγας ἀρχάγγελος,

τῶν παίδων αὖθις φλόγα πυρὸς καμίνου

Μιχαὴλ ὁ πάμφωτος πάλαι δροσίζει.

Θεοτ. Ἡ τὸ ἄστεκτον κρατοῦσα

καὶ ὑπέρλαμπρον ἐν χερσί σου, Κόρη,

πῦρ καὶ φῶς ἀρρήτῳ λόγῳ

τῆς θεότητος, Μητροπάρθενε,

κατάφλεξόν μου πάθη ὡς ὕλην χόρτου,

103-106 Num. 22, 7; 22, 21-38 **109** Jud. 13, 3 **110** Tob. 5, 4 **111** Dan. 10, 13 **112** Dan. 8, 16-17; 9, 21 **113-114** Dan. 3, 49-50 **119** cf Is. 10, 17

φῶς δὲ τῇ καρδίᾳ μου λάμψον ἐνθέως.

Ὠδὴ στ΄. Ἄβυσσος ἐσχάτη ἁμαρτημάτων

Λύτρωσιν ἀπέστειλας

f. 50^{v} τῷ λαῷ σου, οἰ/κτῖρμον Πάτερ,

τὸν συνάναρχον καὶ σύνθρονόν σου

Υἱόν, δι᾽ οὗ τοὺς αἰῶνας εἰργάσω

ἐν τῷ Θείῳ σου Πνεύματι.

Ῥύστην σε τοῦ γένους

τοῦ βροτησίου, Χριστέ, ὁ δῆμος

τῶν ἀγγέλων, ἐγνωκώς, ἀνυμνεῖ

τὴν εἰς ἡμᾶς γενομένην φρικτήν σου

εὐσπλαχνίαν, φιλάνθρωπε.

Πράξεσι κομῶντες

θεοτερπέσι, τοὺς θείους δεῦτε,

Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, ἐξάρχους

τῶν οὐρανίων ταγμάτων καὶ φύλακας

ἡμῶν, εὐφημήσωμεν.

heirm. στ΄ EE 163, n. 229, Theophanis

120 II Cor. 4, 6

Ῥίπτεται τῷ ἄνθρακι

τῆς σεραφικῆς λαβίδος

ὁ Προφήτης Ἡσαΐας πάλαι,

τοὺς ἀρχαγγέλους δὲ ἄλλος ἑώρα

ἠλεκτρίνους θεόληπτος.

Θεοτ. Φρίττουσι, Παρθένε

f. 51 Θεοκυῆτορ, τὸν/ ἄχραντόν σου

καὶ ἀπόρρητον καὶ θεῖον τόκον

ἀγγέλων πάντων αἱ τάξεις, μεθ' ὧν

ὑπὲρ τῶν δούλων σου πρέσβευε.

Ὠδὴ ζ΄. Οἱ παῖδες ἐν Βαβυλῶνι

Γνωρίσαι θέλων, οἰκτῖρμον,

τόν τε χρηστότητος πλοῦτόν σου

ἐκ μὴ ὄντων, Χριστέ, τὰς ἀγγέλων

μυριάδας παρήγαγες

heirm. ζ΄ EE 163, n. 229, Theophanis

136-138 Is. 6, 6 **139-140** Ez. 1, 4; 1, 27; 8, 2

καὶ πᾶσαν ὑπερκόσμιον

καὶ ἐγκόσμιον ποίησιν.

Δυνάμεις θεῖαι καὶ Θρόνοι,

Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι,

Χερουβίμ, Σεραφίμ, Ἐξουσίαι

καὶ σεπταὶ Κυριότητες

ὕμνον ἀπαύστως ᾄδουσι

τῷ Θεῷ, τῶν Πατέρων ἡμῶν.

Ναμάτων δῶρον ἁπάντων

ὑπάρχει μεῖζον, πρωτάγγελε

Μιχαήλ, τὸ ἐν Χώναις τῷ ναῷ σου

f. 51^{v} πεφυκὸς ὕδωρ/ ἅγιον,

ἀφ᾽ οὗ ψυχῶν ἰάματα

καὶ σωμάτων λαμβάνομεν.

Θεοτ. Ζωῆς ὡς μήτηρ τῆς ὄντως

157 τῇ τρισαγίᾳ θεότητι post ἡμῶν metri causa del. cod. θεοτ. ζ΄ in mg sin. add.

160-163 AASS VIII, p. 43: … ἐπισκιαζούσης ἐκεῖσε καὶ θείας χάριτος πρότερον, ταῖς τοῦ Μεγάλου Ἀρχιστρατήγου Μιχαὴλ ἐντεύξεσι καὶ πρεσβείαις ... οἱ δὲ πηγὴν ὕδατος, οὐ σώμασι μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχαῖς τὰς ἰάσεις βλυστάνοντος, δι᾽ εὐχῆς ἀπειργάσοντο, ἔνθα καὶ τέμενος τοῦ ἀρχαγγέλου ἵδρυτο …

150-151 Ps. 145, 6 **152-155** Eph. 1, 21; Col. 1, 16 **156** Is. 6,2-3

ἐνυποστάτου, Πανάμωμε,

νεκρωθέντας ἡμᾶς ἁμαρτίαις,

ζωοποίησον κράζοντας·

εὐλογημένος, Πάναγνε,

ὁ καρπὸς τῆς σῆς κοιλίας σου.

Ὠδὴ η΄. Νόμων πατρῴων

Μυσταγωγεῖται ὑπὲρ ἔννοιαν

ἡ τῶν ἀγγέλων πᾶσα πληθὺς ἡ ἄπειρος,

τὰ τῆς σῆς, Χριστέ, μυστήρια

φρικτῆς οἰκονομίας

τῆς ἐκ Παρθένου, δεύτεραι λαμπρότητες καὶ γὰρ

λειτουργοὶ τῆς λαμπρότητος

τῆς πρώτης ἀσυγκρίτως

ὑπέστησαν δυνάμεις αἱ πᾶσαι

τῶν ἐπουρανίων

μεθ’ ὧν σὲ προσκυνοῦμεν.

heirm. η΄ EE 163, n. 229, Theophanis

166-167 Ιω., Χρυσ., PG 48, 928, 53-58: Οὐ γὰρ φύσεως οὗτος ὁ θάνατος, καθάπερ ἐκεῖνος, ἀλλὰ προαιρέσεως καὶ γνώμης· προαίρεσιν δὲ ἀποθανοῦσαν δυνατὸν ἀναστῆσαι πάλιν, καὶ ψυχὴν νεκρωθεῖσαν πεῖσαι πρὸς τὴν οἰκείαν ζωὴν ἐπανελθεῖν, καὶ τὸν αὐτῆς ἐπιγνῶναι Δεσπότην …

166 Ez. 18, 4 **174** cf notationem ad vv 12-13

Ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐκθειάσωμεν

τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν ἄνω ἀΰλων τάξεων,

Μιχαὴλ τὸν ὑπερένδοξον

καὶ Γαβριὴλ τὸν θεῖον,

χαρᾶς γὰρ οὗτος φέρων εὐαγγέλια τρανῶς

f. 52 τῇ ἁγνῇ/ Θεομήτορι,

ἐβόησε τὸ Χαῖρε,

ἐξ ἧς Θεός, τεχθεὶς ἀπορρήτως,

σώζει τοὺς ὑμνοῦντας

Αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας.

Ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου

τοὺς ἐν τῷ θείῳ τούτῳ ναῷ σου ψάλλοντας,

Μιχαήλ, Θεοῦ ἀρχάγγελε,

σκέπε, φύλαττε, φρούρει

καὶ ἐν ἡμέρᾳ πρόστηθι ἡμῶν τῶν εὐτελῶν

τῆς δευτέρας ἐλεύσεως

τῆς δόξης τοῦ Κυρίου,

ᾧ πρέπει σὺν Πατρὶ καὶ τῷ Θείῳ σου

Πνεύματι ἀπαύστως

δόξα, τιμὴ καὶ κράτος.

199 τιμὴ supra lineam scr. cod.

184 Luc. 2, 10 **186** Luc. 1, 28 **190** cf notationem ad vv 47-48

Θρόνῳ τῷ θείῳ παριστάμενος

καὶ ταῖς ἐκεῖθεν ὅλως καταλαμπόμενος,

ἀστραπαῖς καλυβόμενος,

Μιχαὴλ ταξιάρχα,

ταῖς ἐκκλησίαις βράβευσον εἰρήνην καὶ ἡμῖν

f. 52^{v} σωτηρίαν, πα/νόλβιε

ἀρχάγγελε Κυρίου,

καὶ νίκας βασιλεῖ σταυροφόρῳ,

τῷ ὑπερυψοῦντι

Χριστὸν εἰς τοὺς αἰῶ(νας).

Θεοτ. Ξένον ὑπάρχει καὶ ἀπόρρητον

τὸ ὑπὲρ νοῦν σου θαῦμα, Θεογεννήτρια,

τὸ γὰρ πῦρ τὸ τῆς θεότητος

ἐν μήτρᾳ συλλαβοῦσα,

οὐ κατεφλέχθης, ὥσπερ ὤφθη πάλαι ἡ βάτος

καιομένη, Πανάχραντε,

καὶ μὴ φλογιζομένη,

διό σε Θεοτόκον κυρίως

201 cf MV III, p. 53; MR II, p. 78: Τῆς ἡλιακῆς ἀκτῖνος τοῦ θείου φωτὸς καταλαμπόμενοι Ἀρχιστράτηγοι …

213-215 Ex. 3, 2-3

καθομολογοῦμεν

καὶ γλώσσῃ καὶ καρδίᾳ.

Ὠδὴ θ΄. Ξενίας δεσποτικῆς

Τάξεως ἀγγελικῆς

πρωτεύειν πάσης ἐν Θεῷ

καὶ στρατηγεῖν προήχθης

προστάξει θεϊκῇ,

ὦ Μιχαὴλ ὑπερένδοξε,

μεθ᾽ ἧς ἀκαταπαύστως ᾄδεις,

παρεστὼς τῇ Τριάδι,

f. 53 ὕ/μνον τρισάγιον.

Ὡς ὄντως ὑπερφερὴς

τοῦ σοῦ ναοῦ ἡ φαιδρότης,

ἐν ᾧ συναθροισθέντες

πανηγυρίζομεν,

οἷς ἐπιφοιτῶν, πρωτάγγελε,

τὸ θεῖον ἐγκαινίζεις πνεῦμα,

heirm. θ΄ EE 163, n. 229, Theophanis **221** Θεοῦ cod.

219 Ps. 14, 2-3; 44, 2

Μιχαήλ, καὶ βραβεύεις

πταισμάτων ἄφεσιν.

Ἡμέραν ἄγει λαμπρὰν

ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία

τῇ ἑορτῇ σου ταύτῃ,

προστάτα Μιχαήλ,

μέγιστε Θεοῦ ἀρχάγγελε,

ἐν ᾗ τοὺς ὑμνοῦντάς σε δούλους

ἐποπτεύων φυλάττεις

ἐξ ὕψους ἵλεως.

Ἄγγελοι φωτοειδεῖς,

θεολαμπεῖς Ἀρχάγγελοί

τε καὶ Θρόνοι, Δυνάμεις,

Ἐξουσίαι, Ἀρχαὶ

καὶ Χερουβίμ, Σεραφὶμ καὶ Κυριότητες,

f. 53^{v} εἰρή/νην ἐκ Θεοῦ τῷ κόσμῳ

μετ᾽ αὐτῆς Θεοτόκου

καθικετεύσατε.

244 sqq cf notationem ad vv 152-155

Χερουβικῶς τὴν φρικτὴν

καὶ πανάγιον Τριάδαν

ὑμνήσωμεν, βοῶντες·

Ἅγιος, Ἅγιος,

Ἅγιος εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν,

Πάτερ, Υἱὲ καὶ Θεῖον Πνεῦμα,

μία δόξα καὶ φύσις,

μία προσκύνησις.

Θεοτ. Λυτρούμενος, Παρθένε,

ἐκ πλάνης πάντα τὸν κόσμον

ὁ τοῦ Πατρὸς ἰσόχειρ,

νηδύος ἐκ τῆς σῆς

τίκτεται Θεὸς καὶ ἄνθρωπος,

ἵνα βροτοὺς θεώσῃ πάντας,

ὃν ἀεὶ ἐκδυσώπει

ὑπὲρ τῶν δούλων σου.

255-256 cf Is. 6, 3 **261** Jo. 10, 27-30

Sinait. gr. 669, ff. 25-39

Ἕτερος κανών, οὗ ἡ ἀκροστιχίς:

Ἀρχιστράτηγε, τήνδε τὴν ᾠδὴν δέχου, Ἰωσήφ

Ὠδὴ α΄. Ἦχος β΄. Ἐν βυθῷ κατέστρωσε ποτέ

Ἀρχηγὲ τῶν θείων λειτουργῶν,

θρόνῳ παριστάμενος

τῷ φοβερῷ καὶ ταῖς ἐκεῖθεν λάμψεσιν

περιαστραπτόμενος

καὶ θεούμενος κατὰ μέθεξιν ἄϋλον,

f. 25^{v} τοὺς ἐπὶ τῆς/ γῆς σε πίστει

δυσωποῦντας διαφύλαξον.

Ῥητορεῦον στόμα οὐδαμῶς

δύναται, πρωτάγγελε,

σοῦ τὰ σεπτὰ ἐκδιηγεῖσθαι θαύματα,

πρὸς Θεὸν γὰρ δέδοσαι

καὶ βοήθεια τοῖς πιστοῖς καὶ κραταίωμα,

λύων πᾶσαν νόσον, εἴργων

τῶν δαιμόνων ἐπιθέσεσιν.

---

nomen hymnographi Ἰωσήφ in nonae odae deducitur heirm. α΄ EE 34, n. 46, Joannis incipit ed. in EPh 38 (1939), p. 168 (e cod. Athous Lavrae B6, f. 12^{v})

13-14 Ps. 102, 3

Χαρισμάτων δέδεικται πηγή,

ὄντως ἀρχιστράτηγε,

ὁ σὸς ναός, θαύματα ὥσπερ νάματα

βρύων τοῖς ἐκ πίστεως

καταφεύγουσιν εἰς αὐτὸν καὶ τιμῶσί σε

ὡς καλὸν προστάτην,

ὡς τῆς οἰκουμένης ἐγκαλλώπισμα.

Θεοτ. Ἰσχυρὰν παράκλησιν, Ἁγνή,

ἔχοντες τὴν σκέπην σου

οἱ διὰ σοῦ τῶν δυσχερῶν λυτρούμενοι,

f. 26 Χαῖρε, σοὶ/ κραυγάζομεν,

ἡ θεώσασα τὸ ἀνθρώπινον φύραμα,

μόνη Θεοτόκε, θείῳ

τοκετῷ σου, Παναμώμητε.

22 cf Heb. 6, 18

f. 27 **Ὠδὴ γ΄./ Ἐν πέτρᾳ με τῆς πίστεως**

Στησώμεθα χορείαν, ἀνευφημοῦντες
τὸν πρῶτον τῶν ἀγγέλων μεγαλοφώνως,
φαιδρὸς καὶ παριστάμενος τῷ Δεσπότῃ,
αἰτεῖται πάντοτε ἡμῖν συγχώρησιν,
δυσχερῶν παντοίων τε ἀπολύτρωσιν.

Τὰ τραύματα θεράπευσον τῆς ψυχῆς μου,
τὸν νοῦν μου, σκοτιζόμενον ἀμελείᾳ,
γνησίας μετανοίας ταῖς λαμπηδόσι
λάμπρυνον, δέομαι, καὶ σκότους ῥῦσαί με
αἰωνίου, δέομαι, ἀρχιστράτηγε.

Ἀπόστρεψον τῇ θείᾳ σου παρουσίᾳ
δικαίαν κινουμένην ὀργὴν τοῦ Κτίστου
καὶ λύτρωσαι τοὺς δούλους σου πάσης βλάβης
καὶ σῶζε πάντοτε λαόν, τῇ σκέπῃ σου
f. 27 [v] εὐσεβῶς προστρέχοντα,/ ἀρχιστράτηγε.

heirm. γ΄ EE 38, n. 51, Cosmae **37-38** καὶ σκότους~δέομαι in mg dext. add. cod.

Θεοτ. Τὴν μόνην τῶν ἀγγέλων τιμιωτέραν,

ὡς οὖσαν τοῦ Δεσπότου ἁγνὴν Μητέρα,

τιμήσωμεν αἰνέσεως συμφωνίαν,

δι᾽ ἧς σωζόμεθα παθῶν καὶ θλίψεων

καὶ δεσμῶν ἑκάστοτε περιστάσεων.

f. 29 **Ὠδὴ δ΄. Ἐλήλυθας ἐκ Παρθένου**

Ἡ χάρις σου, Μιχαήλ,

ἐν τῷ θείῳ τεμένει σου,

ὡς ἥλιος φαίνουσα,

σκότους, παθῶν τε καὶ θλίψεων

καὶ τῶν περιστάσεων

τῶν πολυτρόπων/

f. 29^{v} σκεδάζει θείῳ νεύματι.

Γενόμενος ἀρχηγὸς

τῶν ἀγγέλων ἐν πνεύματι,

Ἀρχῶν ἐναντίων με

heirm. δ΄ EE 34, n. 46, Joannis

52 Eph. 6, 12

Ἐξουσιῶν τε περίσωζε

βλάβης, ἀρχιστράτηγε,

τῇ σωτηρίᾳ σου

σκέπῃ καταφεύγοντα.

Ἐκ λύπης με καὶ ὀδύνης

καὶ βλάβης καὶ θλίψεως

ἐχθρῶν ἀοράτων τε

καὶ ὁρωμένων περίσωζε

ὅπως μακαρίζω σε

ὡς ἀγαθόν μου

προστάτην, ὦ ἀρχάγγελε.

Θεοτ. Τὸν κλίνοντα οὐρανοὺς

καὶ ἀνθρώπους θεώσαντα

μεθέξει, Πανάμωμε,

τοῦ ἀνθρωπίνου φυράματος

αἴτησαι τοῦ σώζεσθαι

ἁμαρτιῶν

καὶ κινδύνων τοὺς οἰκέτας σου.

70 Ps. 143, 5

f. 30^{v} **Ὠδὴ ε΄. Ὁ φωτισμός**

Ἡ θεαυγὴς

καὶ φλογώδης σου θέα,

ὑπὲρ ἡλίου

φαίνουσα, ἀκτῖνας φωτίζει κόσμον

καὶ καταφλέγει

τὰς ζοφώδεις δαιμόνων

καθ᾽ ἑκάστην φάλαγγας, ἔνδοξε,

νέφη τε σκεδάζει

δεινῶν περιστάσεων.

Νέον λαὸν

διασώζεις, ὡς πάλαι

τῶν Ἰουδαίων,

εἴργων τῶν βαρβάρων δεινὰς ἐφόδους,

f. 31 Μιχα/ήλ, πάντων,

ὁδηγέ, τῶν ἀγγέλων,

ἐκκλησίας τὸ περιτείχισμα

καὶ τῶν εὐσεβῶν

heirm. ε΄ EE 34, n. 46, Joannis

86-89 Ex. 13, 21; 23, 20; 32, 34

ἀληθῶς τὸ κραταίωμα.

Δημαγωγὲ
τῶν ἀΰλων ἀγγέλων,
τῷ θείῳ θρόνῳ
χαίρων παριστάμενος, τῇ Τριάδι
ταύτην δυσώπει
συμφορῶν καὶ παντοίων
ἐκ κινδύνων καὶ περιστάσεων
καὶ παρανομούντων
ἐχθρῶν διασώζεσθαι.

Θεοτ. Ἐπὶ τῆς γῆς
ἀόρατος ὤφθη καὶ
ἐσαρκώθη σοῦ
ἐκ τῶν παναγίων ὁ τοὺς ἀγγέλους
πυρὸς φλόγα
ποιήσας, Παναγία,
ὃν καθικέτευε
διαιωνιζούσης
ἡμᾶς φλογὸς ῥύσασθαι.

107-109 Ps. 103, 4

f. 32 **Ὠδὴ στ΄. Ἐν ἀβύσσῳ πταισμάτων**

Τῇ ἀΰλῳ μεθέξει θεούμενος

f. 32[v] τοῦ δι᾽ εὐσπλαγχνίαν ἡμῖν ὁμιλή/σαντος,

φωτιστικαῖς σου λάμψεσι

φωταγώγησον πάντας, ἀρχάγγελε.

Ῥοῇ τῶν δυσμενῶν ἡμᾶς λύτρωσαι

καὶ τῶν ὁρωμένων, Θεοῦ ἀρχιστράτηγε,

τοὺς σὲ προστάτην πάντοτε

ἀγαθὸν πρὸς Θεὸν εὐμοιρήσαντας.

Θεοτ. Ὡς Θεοῦ καθαρὸν ἐνδιαίτημα

καὶ ἁμαρτανόντων ἀνθρώπων ἐξίλασμα

καὶ τῶν ἀγγέλων καύχημα,

οἱ πιστοί σε, Παρθένε, γεραίρομεν.

heirm. στ΄ EE 34, n. 46, Joannis

115 Pseudo-Dionysius p. 27, 19: … ἀεὶ φωτοειδῆ καὶ φωτιστικὴν ἰδιότητα …

f. 34 v **Ὠδὴ ζ΄. Ἀντίθεον πρόσταγμα**

Διέρχῃ τὰ σύμπαντα ὡς στρατηγέτης,

τὰ θεῖα προστάγματα

πληρῶν τοῦ Παντοκράτορος,

πιστοὺς ἐξαιρούμενος

πολυειδῶν πειρασμῶν,

θραύεις τοὺς τῆς Ἄγαρ τε

υἱούς, ὅθεν σε πόθῳ, Μιχαήλ, σέβομεν.

Ἡ σκέπη σου, μέγιστε, ἡ προστασία

βεβαία, πανόλβιε,

ἡ χάρις ὑπερβαίνουσα

καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν,

ὅθεν κραυγάζω σοι·

φρούρησόν με, λύτρωσαι

f. 35 ἐχθρῶν ἐπεμβαινόντων/ τῇ ἀσθενείᾳ μου.

heirm. ζ΄ EE 34, n. 46, Joannis

134-135 cf Ιω. Χρυσ., PG 55, 386, 41-42: … καὶ χάριν ὑπερβαίνουσαν λογισμὸν ἀνθρώπινον …

138 cf Ευσ. Καισ., PG 23, 93, 15-16: Ἐχθρῶν δέ ἐστι τὸ ἐπεμβαίνειν καὶ ἐπανίστασθαι τοῖς κακοῖς τῶν δι᾽ ἐναντίας …

Νεκρόν με εἰργάσατο ἡ ἁμαρτία,

ὁ ᾅδην καὶ θάνατον

νεκρώσας τῇ δυνάμει σου,

φαρμάκοις με ζώωσον

τῆς μετανοίας, σωτήρ,

ἔχων δυσωποῦντά σε

ἀεὶ τῶν ἀσωμάτων τὸν ἀρχιστράτηγον.

Θεοτ. Διέμεινας ἄφλεκτος, ὥσπερ ἡ βάτος,

τὸ πῦρ τὸ ἀπρόσιτον,

Παρθένε, σωματώσασα,

διὸ ἱκετεύω σε·

αἰωνιζούσης φλογὸς

ῥῦσαί με, Πανάμωμε,

Χριστὸν ἐκδυσωποῦσα τὸν ὑπεράγαθον.

142-143 cf Αθ. Αλεξ., PG 26, 1317, 3-4: … οὐδὲν τούτων ἀνίατον ἡγησάμενος τῷ τῆς μετανοίας φαρμάκῳ …

146-147 Επιφ., PG 43, 493, 57 - 496, 1-3: Χαῖρε, Παναγία Παρθένε, ἡ τὸ πῦρ τῆς θεότητος ἀφλέκτως, ὡς νοερὰ βάτος, κατέχουσα, ἡ νοερὰ κλίβανος, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς θερμὸν τῷ κόσμῳ πρὸς βρῶσιν ἐνέγκασα … [cf Ex. 3, 2-3]

139 Rom. 8, 10 **140-141** I Cor. 15, 54-55

f. 36^{v} **Ὠδὴ η΄. Κάμινός ποτε**

Ἔχων φωταυγῆ

καὶ ἄϋλον τὴν φύσιν,

ἐξ οὐρανοῦ ἀποστελλόμενος,

διέρχῃ τὴν σύμπασαν

καὶ τοὺς πίστει ἐξαιτοῦντάς σε

κινδύνων τε καὶ θλίψεων πάντοτε

διασώζεις, ὡς συμπαθής, ἀρχιστράτηγε.

Χείλη ῥυπαρὰ

κινῶ πρὸς ἱκεσίαν

καὶ μολυνθείσας χεῖρας πάθεσι·

Θεοῦ ἀρχιστράτηγε,

μὴ βδελύξῃ μου τὴν δέησιν,

ἀλλ᾽ ἴασαι τὰ τραύματα ἅπαντα

τῆς ψυχῆς μου καὶ τῆς σαρκός, ἱκετεύω σε.

heirm. η΄ EE 34, n. 46, Joannis

Ὅταν με, Χριστέ,

χωρίζειν μέλλεις τούτου

f. 37 τοῦ παναθλίου, φθαρτοῦ/ σώματος,

ἄγγελον εἰρήνης μοι

ἐξαπόστειλον, ἐξάγοντα

τοῦ βίου καὶ πρὸς θείας με ἐπαύλεις

ὁδηγοῦντα διὰ τὴν σὴν ἀγαθότητα.

Θεοτ. Ὕμνησαν Θεόν,

πανύμνητε Παρθένε,

τὸν ἐκ γαστρός σου ἀνατείλαντα

ἀγγέλων τὰ τάγματα,

ὃν ἀπαύστως καθικέτευε

ῥυσθῆναί με τοῦ ὄφεως, ἄχραντε,

τῶν παγίδων, τὸν εὐσεβῶς σε δοξάζοντα.

170 ἄγγελος cod.

f. 38 v **Ὠδὴ θ΄. Ἀνάρχου γεννήτ<ορος>**

Ἰσχὺς καὶ ὀχύρωμα

καὶ μέγα περιτείχισμα

καὶ γαλήνη βεβαία

καὶ φύλαξ ἄγρυπνος,

ξίφος ἀνομοῦντας συγκόπτον,

κρήνη πηγὰς βρύουσα θαυμάτων

τῷ κόσμῳ δεδώρησαι,

τοῦ Κυρίου ἀρχιστράτηγε.

Ὡς εἶδεν ἑστῶτά σε

ὁ Δανιήλ, ἀρχάγγελε,

συνετίζετο φόβῳ

τὴν θείαν ὅρασιν, σοῦ

καταπλαγεὶς τὴν ἰδέαν

τὴν θαυμαστὴν καὶ ὄντως φρικώδη,

ἐν ᾗ καθορώμενος,

διασώζεις τοὺς τιμῶντάς σε.

heirm. θ΄ EE 35, n. 46, Joannis

185 Τσιαπλές Γ., p. 90: … καὶ κατεμπρήσαντα καὶ συγκόψοντα καὶ διωλέσαντα πάντα αὐτῶν σχεδὸν τὰ στίφη … (e cod. Par. gr. 1510)

189 sqq Dan. 10, 13 sqq

Στενούμενος πάντοθεν

τοῖς πειρασμοῖς καὶ θλίψεσιν

καὶ βαρβάρων ἐφόδοις

περικυκλούμενοι,

ὡς πρὸς ἀνυψώσεως πλάτος σου

f. 39 τῇ θερμῇ/ προστρέχομεν σκέπῃ,

Μιχαὴλ ἀρχάγγελε,

βοηθὸς γενοῦ τοῖς δούλοις σου.

Θεοτ. Φανεῖσα, Πανάμωμε,

ἀγγέλων ὑπερέχουσα,

ὡς τὸν πάντων Δεσπότην

ἀποκυήσασα,

γενοῦ πρὸς Θεόν μοι μεσίτης,

τῷ εἰς βυθῷ κακῶν ἐμπεσόντι,

καὶ σῶσόν με, δέομαι,

τὸν πιστῶς σε μεγαλύνοντα.

210 I Tim. 6, 9

Sinait. gr. 638, ff. 111^{v}-115

f. 111^{v}

Ὁ κανών

Ὠδὴ α΄. Ἦχος πλ. β΄. Κύματι θαλάσσης

Ἄρχοντά σε μέγα,

φρουρὸν καὶ προστάτην

καὶ ἀντιλήπτορα

ἡμῖν δεδώρηται

ὁ Βασιλεὺς καὶ Δεσπότης,

ὃν παρίστασαι, ἀρχάγγελε,

σὺν ἀΰλοις τάξεσιν

βοώντων ἐπινίκιον.

Βλέψον εἰς λαόν σου

ἐξ ὕψους ἁγίου

τῶν ἀνυμνούντων σε,

Μιχαὴλ ἔνδοξε,

καὶ τῇ ἀΰλῳ σου δόξῃ

περιτείχισον καὶ φύλαξον

ἀπὸ πάσης θλίψεως

heirm. α΄ EE 164, n. 231, Cassiae

3 Ps. 3, 4 **5-8** Is. 6, 2-3 **10** cf Ps. 101, 20

ταῖς πρὸς Θεὸν ἱκεσίαις σου.

Ἅρπασον χειρός με

ἀδίκων ἀνθρώπων,

Θεοῦ ἀρχάγγελε,

καὶ διαφύλαξον,

ὅτι ἰδού, ὥσπερ κύνες

ὠρυόμενοι, ζητοῦσίν με ἀπολέσαι· μέγιστε,

ἐλέησον τοὺς δούλους σου.

Θεοτ. Βίον ἐσφαλισμένον,

ἀλόγους τε πράξεις

οὐδείς, Πανύμνητε,

ὡς ἐγὼ κέκτημαι,

ὑπὲρ γὰρ ψάμμον θαλάσσης

τῷ Υἱῷ σου παρεπίκρανα,

ἀλλ᾽ αὐτὸν ἱκέτευσον,

17-18 cf Philonenko M., 12, 8, 3: Καὶ σύ, κύριε, ἔκτεινον τὰς χεῖράς σου ἐπ᾽ ἐμὲ ὡς πατὴρ φιλότεκνος καὶ φιλόστοργος καὶ ἅρπασόν με ἐκ χειρὸς τοῦ ἐχθροῦ

21-22 Ιω. Χρυσ**.,** PG 54, 603, 41-42: … καὶ ἐν ἐκείνῳ πάλιν τῷ καιρῷ μεγάλα κάτωθεν ὀδυρομένων ἀκούοντες, ὥσπερ κυνὸς λυττῶντος, ἀλλ᾽ οὐκ ἀνθρωπίνης ἀκούοντες φωνῆς οὕτω παρατρέχομεν … **28** cf id., PG 59, 598, 5: … ὑπὲρ ἀριθμὸν ψάμμου θαλάσσης γεγόνασιν αἱ ἀνομίαι μου …

ὡς Μήτηρ, συγχωρῆσαί μοι.

Ὠδὴ γ΄. Σὲ τὸν ἐπὶ ὑδάτων

Ῥώμῃ τοῦ παντεπόπτου

ῥωννύμενος κραυγάζεις ἀνενδότως,

ὡς πρωτουργὸς ἀγγέλων,

τὸν ἐπινίκιον, μέγιστε,

ὕμνον ἀΰλοις χείλεσιν·

οὐκ ἔστιν ἅγιος

πλήν σου, Κύριε φιλάνθρωπε.

Ἐλέησόν με, βοῶ

σοι, πανάϋλε, ἀπογνωσθέντα ὅλως

καὶ ἐκ κακοῖς ἀτόποις

βεβυθισμένον, βοήθει μοι

καὶ ἐκ βυθοῦ ἀνάγαγε,

heirm. γ΄ EE 164, n. 231, Cassiae

35-36 cf MV III, p. 53; MR II, p. 78: Ἀσωμάτοις χείλεσι καὶ νοεροῖς στόμασι τῶν Ἀγγέλων αἱ τάξεις, τὸν ἀκατάπαυστον ὕμνον προσφέρουσι …

41 sqq Ιω. Χρυσ., PG 51, 20, 46: … ὁ τὸ γένος ἡμῶν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς πλάνης εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναγαγών … ; HL, p. 23: … καὶ γὰρ ἐν βυθῷ δυσχερῶν προσκαλούμενοί σε, παρευθὺς ῥύστην σε πλουτοῦσιν …

f. 112 συχνῶς/ στενάζοντα·

σῶσον, Μιχαήλ, τοὺς δούλους σου.

Θεοτ. Ζήσας ἐν ἀμελείᾳ,

ἔζωσαν ταῖς ἡδοναῖς τὸ σῶμα,

τὴν δὲ ψυχὴν ἀθλίως

τοῖς τῶν παθῶν μου τοξεύμασιν

κακῶς ἀπεθανάτωσα,

ἀλλά με, Πάναγνε

Μήτηρ, ζώωσον πρεσβείαις σου.

Ὠδὴ δ΄. Τὴν ἐν Σταυρῷ σου θείαν <κένωσιν>

Ὅλος ὡράθης στῦλος πύρινος,

ἐμπιμπρῶν τοῦ ἐχθροῦ

heirm. δ΄ EE 164, n. 231, Cassiae

54 sqq Ευσ. Καισ., PG 23, 1272, 47-50: Ἐντεύθεν εἰκότως ἑρμηνευόμενα τὰ σεραφίμ, εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν ἐμπιμπρῶντες ἢ ἐμπρησταὶ σημαίνουσι. Καὶ τό, σεραφὶμ τὸν ἐμπρησμὸν δηλοῦν λέγεται … ; Κύρ. Αλεξ., PG 77, 1185, 22-25: Τὸ δὲ … ἄϋλον πῦρ φλογίζον ἀπαθῶς … ἐμπιμπρῶν τὰς ἀκάνθας τῆς ἁμαρτίας … ; AASS VIII, p. 46: … ὡσεὶ στῦλος πυρὸς ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν διήκων … ; AB 8, p. 299: … τότε ἐξῆλθεν ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (scil. ὁ Ἀρχιππος) καὶ ἔστη … ἔβλεπεν στῦλον πυρὸς ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ …

53 Ex. 13, 22

τὰς φρυγανώδεις πάσας

δυνάμεις, ἀρχιστράτηγε,

φλέγων δὲ παθῶν

τὰς ἀκάνθους τοὺς πόθῳ

σε μεγαλύνοντας.

Τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ σου, ἀρχάγγελε,

ἐν ᾠδαῖς καὶ ψαλμοῖς

γεραίροντά σε πόθῳ,

δίδου ἡμῖν εὐήλατον,

μέγιστε φωστήρ,

τῶν ἁπάντων Δεσπότην

καὶ Βασιλέα, Χριστόν.

Θεοτ. Θανατωθέντα μεστοῖς πάθεσιν

καὶ φθαρέντα δεινῶς

f. 112[v] ταῖς κακαῖς συνη/θείαις,

ἀπάλλαξόν με, δέομαι,

οἴκτειρον, Ἁγνή,

---

63 Is. 26, 7

μὴ βδελύξῃ με μόνη

ἡ προστασία μου.

Ὠδὴ ε΄. Θεοφανείας σου, Χριστέ

Σὲ κατιδὼν ὁ Ἰησοῦς

καὶ θαμβηθεὶς τῇ στολῇ ἀστράπτοντα

καὶ τὸ εἶδος κεκτημένον ἄϋλον,

ἐδεδίει ὅλως καὶ ἔτρεμε

καὶ προκύψας ἐπὶ τὴν γῆν,

σέ προσεκύνησε, βοῶν· ἀρχηγέτα,

ἐνίσχυσον οὖν κἀμέ,

ὡς τὸν θεόπτην Μωσῆν.

Ὥσπερ ἐρρύσω ἀπειλῆς

Σεναχειρίμ, Μιχαὴλ ἀρχάγγελε,

Ἐζεκίαν τὸν πιστὸν θρηνήσαντα

ἐν σποδῷ καὶ σάκκῳ, πανάϋλε,

μυριάσι τὸν πονηρὸν

περικυκλούμενος, ἀεὶ ἐκβοῶ σοι·

heirm. ε΄ EE 164, n. 231, Cassiae

74-80 Jos. 5, 13-14 **81** Ex. 3, 6 **82 sqq** II Macc. 15, 22

βοήθει μοι, ἀρχιστράτηγε,

τὸν δοῦλον σου.

Θεοτ. Κατακαμπτόμενος δεινῶς

ἐκ τῶν παθῶν μου, ὁ τάλας, κράζω σοι·

οὐκ ἰσχύω ἄρα πρὸς παράκλησιν

ταῖς δειναῖς μου χείραις ὁ ἄσωτος,

ὅθεν προστίθει, Μήτηρ Θεοῦ,

τοῖς ἐμοῖς δάκρυσιν καὶ τοὺς στεναγμούς μου,

κολάσεων καὶ πυρὸς

ἐλευθέρωσόν με.

f. 113 **Ὠδὴ στ΄. Συνεσχέθη, <ἀλλ’ οὐ κατεσχέθη>**

Τῶν θαυμάτων σου

τὰ μεγαλεῖα καὶ

τῆς ἰσχύος τὴν πληθὺν τίς

τῶν βροτῶν ἐξείποι,

ἀρχιστράτηγε; Τὸν Ἀββακοὺμ γὰρ

heirm. στ΄ EE 164, n. 231, Cosmae

102 sqq Dan. 13, 32 sqq

ἐξ Ἰουδαίας τῷ ῥοίζῳ τοῦ πνεύματος,

μετεκόμισας εἰς Βαβυλῶνα,

τροφὴν κομίζοντα πάλαι τὸν Δανιήλ,

ἐνκαθειργνυσθέντα ἐν τῷ λάκκῳ τότε.

Συνελήφθην

βρόχοις τοῦ Βελίαρ,

οἴμοι ὁ δύστηνος ἐγώ,

καὶ καταπέπτωκέν με

καὶ κατήγαγεν δεινῶς εἰς Ἅδην

αἰχμαλωτίσας, ὅθεν ἱκετεύω σε,

ἀρχιστράτηγε Κυρίου δόξης,

σπεῦσον καὶ ῥῦσαί με, πίστει σε δυσωπῶ,

κήτους ψυχοφθόρου τῶν ὑμνούντων σε.

Σοὶ προσπίπτω

δάκρυσιν ὁ τάλας,

μέγιστε ἀρχάγγελε,

ὅτι ἰδοὺ ἐκλείπω

καὶ ἐτάκη ὡς κηρὸς τὸ σῶμα

καὶ ἡ ψυχή μου πλήρης ἦν κατώδυνος·

120 Ps. 21, 15; 67, 3; 96, 5; Is. 64, 1

ἐπικάμφθητί μου τῇ δεήσει

καὶ ἐξανάστησον, ἅγιε τοῦ Θεοῦ,

ὥσπερ ὁ Χριστὸς τὸν τετραήμερον.

f. 114 **Ὠδὴ ζ΄. Ἄφραστον θαῦμα! Ὁ ἐν καμίνῳ ῥυσάμενος**

Τὸν ἑωσφόρον,

τὸν τὸ πρωῒ ἀνατέλλοντα,

τῇ ἐπάρσει σκότος γεγονώς,

σοφὲ Μιχαήλ,

τοῦτον κατηδάφισας

καὶ τὰς χορείας ἀγγέλων «Συγκροτεῖτε»

ἀνεβόας·

Χριστέ, εὐλογητὸς εἶ.

Σὺ βοηθός μου,

σύ μου ἀντίληψις πέφυκας,

σὺ προστάτης, σὺ καταφύγιον

ἐχθρῶν δυσμενῶν,

Μιχαήλ, ἰώμενος

heirm. ζ΄ EE 164, n. 231, Cosmae

130 SECP, p. 204: « Πρόσχωμεν ἡμεῖς οἱ κτιστοὶ γεγονότες καὶ τῷ Θεῷ παριστάμενοι …»

124 Jo. 11, 17 **126** Is. 14, 12-14; Luc. 10, 18

f. 114^{v} καὶ ἐξ ἀνθρώπων/ δολίων ἀπαλλάττων,

κατ᾽ ἐμοῦ

ἀνενδότως κινουμένων.

Θεοτ. Ἐπὶ τὸ βάθος

τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τὸ ὕψος

τῶν σῶν δωρεῶν ἀνάστησόν με,

Κόρη ἀπειρόγαμε,

ἵνα κραυγάζω ῥυσθεὶς

ἐκ τῶν κακῶν μου,

λυτρωτά,

ὁ Θεὸς εὐλογητὸς εἶ.

Ὠδὴ η΄. <Αὐτόμελον>

*Νόμων πατρῴων οἱ μακαριστοὶ

ἐν Βαβυλῶνι νέοι προκινδυνεύοντες

βασιλεύοντος οὐκ ἔπτηξαν

προσταγῆς ἀλογίστου

καὶ συνηγμένοι ᾧ οὐκ ἐχωνεύθησαν πυρὶ

---

heirm. η΄ EE 163, n. 229, Theophanis trop. «Νόμων…» ed. in ibid.; TR, p. 655; TV, p. 367; MR I, p. 392

τοῦ κρατοῦντος ἐπάξιον

ἀνέμελπον τὸν ὕμνον

τὸν Κύριον ὑμνεῖτε <τὰ ἔργα

καὶ ὑπερυψοῦτε

εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας>.

Τὸν πατριάρχην, θυσιάζοντι

τὸν Ἰσαὰκ ἐν ὄρει Σαβέκ, ἐπέστησας

οὐρανόθεν, ἀρχιστράτηγε,

τὴν σφαγὴν τοῦ φιλτάτου

αὖθις κωλύων, τοῦτον εὐλογίας ἀξιῶν

καὶ κριῶν ὁλοκάρπωμα

προσφέρειν ὑποδείξας·

τὸν Κύριον ὑμνεῖτε <τὰ ἔργα

καὶ ὑπερυψοῦτε

εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας>.

Καιρὸς ὀδύνης, καιρὸς θλίψεως,

160 ἐφέστησας cod.

169 sqq Ιω. Χρυσ., PG 49, 172, 21-23: … τότε μὲν γὰρ πολλοὶ τῷ φόβῳ καὶ τῇ τῶν δεινῶν ἐπαγωγῇ τὴν σπουδὴν ὑμῶν ἐλογίζοντο …

156-158; 166-168 cf Dan. 3, 57 **159 sqq** Gen. 22, 11-13 **169** Ps. 114, 3

καιρὸς ἐπαγωγῆς με δεινῶν κατέλαβεν,

ἀλλ᾽ ἐπίφανον τὸ πρόσωπον

τῆς ἀΰλου σου δόξης

καὶ τὰ δεσμά μου λῦσον τῶν πολλῶν ἐγκλημάτων,

τὴν καρδίαν μου εὔφρανον,

Μιχαήλ, τοῦ κραυγάζειν·

τὸν Κύριον ὑμνεῖτε τὰ ἔργα

<καὶ ὑπερυψοῦτε

εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας>.

Θεοτ. Τρόμῳ, δειλίᾳ συνεχόμενος,

ὅταν εἰς νοῦν ἐπέλθῃ μοι τὸ κριτήριον

τοῦ Υἱοῦ σου, Πανύμνητε,

τῆς φοβερᾶς ἡμέρας,

πρό τε τὸ πλῆθος τῶν ἤδη πραχθέντων μοι κακῶν

ἀφορῶν, ἀπογνώσεως

βυθίζομαι πελάγει

ἀντί μοι, Κύριε· βοήθει, ἔλεον

δεικνῦσα πρὸ τέλους

μοι τὸν Κτίστην πάντων./

171 cf Ps. 30, 17 **174** Ps. 85, 11 **176-178** cf notationem ad vv 156-158; 166-168 **179** Ps. 54, 5-6

f. 115 **Ὠδὴ θ΄.** < **Αὐτόμελον>**

*Ἀπορεῖ πᾶσα γλῶσσα

εὐφημεῖν πρὸς ἀξίαν,

ἰλιγγιᾷ δὲ νοῦς καὶ ὑπερκόσμιος

ὑμνεῖν σε, Θεοτόκε,

ὅμως ἀγαθὴ ὑπάρχουσα

τὴν πίστιν δέχου·

καὶ γὰρ τὸν πόθον οἶδας

τὸν ἔνθεον ἡμῶν,

σὺ γὰρ χριστιανῶν εἶ προστάτις,

σὲ μεγαλύνομεν.

Δαυΐδ, θρηνήσας, λύει

τοῦ θανάτου τὴν θραῦσιν,

ἐπενεχθεῖσαν πάλαι τῷ λαῷ

παρανομοῦντι, δι᾽ ἀγγέλου

τρέψας τὴν ὀργὴν εἰς ἔλεος

τὴν δεσποτείαν,

ὅθεν κἀγὼ βοῶ σοι,

---

heirm. θ΄ EE 37, n. 49, Cosmae

199 sqq II Regn 1, 15-17; 24, 15-17

ἀρχάγγελε Θεοῦ·

πάσης παρανομίας μέρισαι

ταῖς ἱκεσίαις σου.

Μὴ τῷ θυμῷ σου, Κύριε,

ἐλέγξῃς λαόν σου, μὴ

τῇ ὀργῇ σου, Δέσποτα Φιλάνθρωπε,

ἐπάξῃς ἀπειλῆς σου,

ἀλλὰ τῇ παλάμῃ τῇ κραταιᾷ

τοὺς οἰκτιρμούς σου

ἐπὶ τὴν κληρουχίαν

κατάπεμψον τὴν σὴν

θείαις τοῦ ἀρχαγγέλου πρεσβείαις,

μόνε Φιλάνθρωπε.

Θεοτ. *Ἐλέησόν με, Δέσποινα

Ἁγνὴ καὶ Παρθένε, καὶ

λύτρωσαί με πάσης νῦν κακώσεως

τοῦ πλάνου διαβόλου,

θεοτ. θ΄ ed. in ETh., p. 159 **219** ἁγία post με add. ETh **220** καὶ post Ἁγνὴ deest in ibid.

209-210 cf Ps. 6, 2

ὅτι ἐπισπείρει πάντοτε

ἁρπάσαι θέλων

τὴν ταπεινὴν ψυχήν μου

εἰς ὄλεθρον παθῶν·

σὺ δὲ διάσωσον, Παναγία,

τοῦ ἀοράτου ἐχθροῦ.

223 ἐπισπεύδει ETh **226** κακῶν ibid.

223 Matth. 13, 25

Sinait. gr. 669, ff. 73^{v}-86

f. 73^{v} **Τοῦ χρηματίσαντος Κρήτης Νικηφ<όρου>, οὗ ἡ ἀκροστιχ(ίς): Ἀρχιστρατήγου θαῦμα μέλποιμι μέγα. ΑΑ**

ὨΙδὴ α΄. Ἦχ. δ΄. Πρὸς τό: Τῷ ὁδηγήσαντι

Ἄρχων τῶν ἄνω ταγμάτων
ὁ Μιχαὴλ τέτακται
παρὰ τοῦ πάντων Ποιητοῦ,
ὅπως ᾠδὴν τὴν τρισάγιον
συμφώνως προανακρούηται·
τούτου νῦν θαῦμα τὸ μέγιστον πιστοὶ
ἐγκωμιάσωμεν.

Ῥήματι θείῳ διέρχῃ
φωταγωγῶν ἅπασαν
τὴν κτίσιν, θεῖε Μιχαήλ,
καὶ ὀρθοδόξων συστήματα
περιφρουρεῖς τῇ δυνάμει σου,
ἅπασαν τὴν τῶν δαιμόνων ζοφερὰν
λύων κατήφειαν.

nomen hymnographi Νικηφόρου in rubrica codicum deducitur heirm. α΄ EE 106, n. 149, Andreae

8 Matth. 4, 4

Χριστὸς ἐν γῇ ἐνδημήσας,/

f. 74 εἰδωλικὴν ἅπασαν

κακοπιστίαν καθελών,

θεογνωσίαν ἐφύτευσεν

καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐδίδαξεν

σέβεσθαι μίαν θεότητα Πατρός,

Υἱοῦ καὶ Πνεύματος.

Θεοτ. Ἵνα θεώσῃ τὴν φύσιν

ὁ τῷ Πατρὶ σύμμορφος

ἐκ σοῦ, Παρθένε, προελθών,

λόγος ἡμῖν ὁμοούσιος

κατ᾽ ἀληθείαν γέγονε·

τοῦτον οὖν δυσώπει πάντοτε, Ἁγνή,

ὑπὲρ τῶν δούλων σου.

21 καὶ ἁγίου scr. deinde metri causa cancell. cod.

16-21 Jo. 4, 22-24

f. 75

Ὠδὴ γ΄. Ὁ στερεῶν βροντήν

Σενναχειρεὶμ ὡς πάλαι μυριάδας
μιᾳ νυκτὶ συνέθραυσας,
ὡσαύτως ἔρρηξας τὸ κωφὸν
τοῦ Διὸς ἄψυχον βρέτας
τῇ φλογερᾷ ῥομφαίᾳ σου,
σοφὲ ἀρχιστράτηγε.

Τῷ Γεδεών, πυροὺς καθαιρομένῳ,
ὤφθης, Θεοῦ ἀρχάγγελε,
καὶ κατεμήνυσας τῶν ἐχθρῶν
συμμαχίᾳ σου τὴν νίκην
καὶ Θεὸν ἀνεκράτησας
σεπτῇ ἐμφανείᾳ σου.

Ῥιζοτομῶν τῆς πλάνης τὰς ἀκάνθας,
τῶν ὀρθοδόξων πρόμαχος
εὑρίσκη, μέγιστε Μιχαήλ,/

heirm. γ΄ EE 104, n. 147, Andreae **35** καθερομένον cod.

31-33 Severus, p. 756

41 Κύρ. Αλεξ., PG 77, 1185, 22-25: Τὸ δὲ … ἄϋλον πῦρ φλογίζον ἀπαθῶς … ἐμπιμπρῶν τὰς ἀκάνθας τῆς ἁμαρτίας …

29-30 I Macc. 7, 41 **35-40** Jud. 6, 11 sqq **41** Gen. 3, 18

f. 75^{v} καὶ εἰδώλων τὸ τέμενος

καὶ τοὺς βωμοὺς τρεπόμενος

τῇ θείᾳ ῥομφαίᾳ σου.

Θεοτ. Ἀγγελικῶν ταγμάτων ὑπερτέρα

ὤφθης, Θεὸν κυήσασα,

τὸν ἀθεώρητον ὀφθαλμοῖς

τοῖς αὐτῶν, Παρθενομῆτορ,

ὃν ἐκτενῶς ἱκέτευε

σωθῆναι τὴν ποίμνην σου.

f. 77 **Ὠδὴ δ΄. Εἱρμὸς πρὸς τό: Γῆ καὶ πάντ<α τὰ ἐν αὐτῇ>**

Εἰσακήκοα ὁ Θεὸς

τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην,

ὅτι ἐξ ὄρους εἰς βρωτῶν

σωτηρίαν ἁγίου ἥξεις

ὑμνοῦντας σε, Λόγε,

καὶ δοξάζοντας σὴν συγκατάβασιν·

δόξα τῇ πολλῇ σου

ἀφάτῳ εὐσπλαγχνίᾳ.

heirm. δ΄ EE 107, n. 150, Andreae

Τίς ἐξείπῃ τῶν γηγενῶν
θαύματα τὰ ἄπειρα τὰ σά;
Πᾶσαν τὴν γῆν γὰρ ἐν σπουδῇ
διερχόμενος ἀγιάζεις
πιστῶς, ἐκκλησίας
καὶ νοσοῦντας ἰᾶσαι, παμμέγιστε,
δαίμονας ἐλαύνεις,
ἀπίστους καταστρέφεις.

῎Ηκες ἄνωθεν φοβερός,
μέγιστε στρατάρχα Μιχαήλ,
f. 77^{v} καὶ βροντο/φώνῳ ἀπειλῇ
τοῦ Διὸς τὸ ἄψ<υ>χον βρέτας
εἰς γῆν ἐκλεπτύνεις,
δυνάμεις δὲ πιστῶν τὰ συστήματα
ὅθεν καταχρέως
ἐν ὕμνοις σε τιμῶμεν.

Γνόφον θεῖον εἰσδύς ποτε,
ᾔτησαν ὁ μέγας Μωϋσῆς
συνοδοιπόρον σε λαβεῖν
καὶ τετύχηκε πρὸ ἀξίαν·

61 Ps. 48, 3 **69-74** cf notationem ad vv 31-33 **77-80** Ex. 14, 19-20

καὶ νῦν προπορεύου

τοῦ λαοῦ τοῦ πιστοῦ καὶ κατάβαλε

πάντων ἐναντίων,

ἀρχάγγελε, δυνάμεις.

Ὅλος ὅλῳ μοι ἐκ τῆς σῆς

ἥνωται, Πανύμνητε, σαρκός,

ἵν’ ὅλον σώσῃ τὸν Ἀδὰμ

ὁλικῶς, τὸν ἀποπεσόντα

τρυφῆς παραδείσου,

ὁ Θεός, Θεομῆτορ πανάμωμε,

καὶ πρὸ οὐρανίους

μονὰς διαβιβάσῃ./

f. 78^{v} **Ὠδὴ ε΄. Πρὸς τό: Ἀνάτειλόν μ(οι), Κύριε**

Ὑψόθεν εἰσακήκοας

τῆς προσευχῆς τῶν δούλων σου

καὶ παραγέγονας, πρωτάγγελε,

ὡς ἀστραπὴ πυρφόρος

καὶ κατεξολόθρευσας

heirm. ε΄ 106, n. 149, Andreae

96 sqq cf notationem ad vv 31-33

τοὺ Διὸς τὸ εἴδωλον,

ἀρχιστράτηγε Θεοῦ.

Θεοῦ σε ἀρχιστράτηγον

ὁ Ἰησοῦς θεώμενος

καθωπλισμένον, ἐξεπλήττετο

καὶ προσπεσών, ἐβόα·

«Τί προστάττεις, δέσποτα,

ἐμοὶ τῷ οἰκέτῃ σου,

ὦ ἀρχάγγελε Θεοῦ;».

Ἀνείκαστόν σε ἔχοντες

f. 79 ἐν τοῖς κινδύ/νοις φύλακα

τῶν χριστωνύμων τὰ πληρώματα,

κραυγάζομεν ἐκθύμως,

Μιχαὴλ πρωτάγγελε·

πρόφθασον καὶ λύτρωσαι

περιστάσεων ἡμᾶς.

Θεοτ. Υἱόν, Πατρὶ τὸν σύνθρονον,

ἀφράστως ἀπεκύησας,

ὃν τὰ οὐράνια στρατεύματα

100-106 cf Jos. 5, 13-14

ὡς κτίστην ἀνυμνοῦσι,

Θεομῆτορ ἄχραντε,

καὶ βροτῶν συστήματα

προσκυνοῦσιν ὡς Θεόν.

f. 79v

Ὠδὴ στ΄. Ζάλη με λογισμῶν

Μέγιστε τῶν ἀγγέλων στρατηγέτα,

f. 80

Μιχαὴλ/ πρωτάγγελε,

σὺ πάλαι τῇ φλογοφόρῳ

θείᾳ σπάθῃ τὸ εἴδωλον Διὸς

κατέρραξας εἰς χάος

καὶ εἰς λεπτὰ διεσκόρπισας.

Ἀπαύστως ἐν ὑψίστοις τῇ Τριάδι

παρεστώς, παμμέγιστε,

ἡμῶν τῶν ἐν γῇ τὴν μνήμην

σου τελούντων μνημόνευε ἀεί,

ὅπως τῆς αἰωνίου

ἐκεῖ ῥυσθῶμεν κολάσεως.

heirm. στ΄ EE 107, n. 150, Andreae

123-126 cf notationem ad vv 31-33

Μεγάλων, τεραστίων αὐτεργάτης,
Μιχαήλ, γεγένησαι
ἐν νόμῳ καὶ ἐν Προφήταις
καὶ Χριστοῦ διαθήκῃ ἀληθῶς,
διὸ τοὺς σὲ ὑμνοῦντας
φρούρει, συντήρει καὶ φύλαττε.

Θεοτ. Ἐξῆλθεν ἐκ γαστρός σου, Θεοτόκε,
Χριστός, μέγας ἥλιος,
καὶ ἔλαμψε τοῖς ἐν σκότει
f. 80^{v} καθημένοις θανάτου/ καὶ σκιᾷ,
διὸ ἐκλύτρωσαί με
σκότους, πυρὸς καὶ κολάσεως.

f. 82 **Ὠδὴ ζ΄. Τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ**

Λειτουργῶν ὁ Θεωνᾶς
ἐν τοῖς ἀδύτοις ἀπαύστως,
ἐπεβόα σε, ἀρχιστράτηγε.
Σὺ δ’ ἐπακούσας αὐτοῦ ταχέως,
κατῆλθες ἐξ οὐρανοῦ

heirm. ζ΄ EE 107, n. 150, Andreae

φλέγων τὸ εἴδωλον Διὸς

χειρί σου τῇ πυρφόρῳ,

ἐνδυναμῶν τοὺς πιστούς,

ἀρχάγγελε Μιχαήλ.

Παρανόμων τὰς βουλάς,

ἃς ἐβούλευσαν τὸ πάλαι

κατὰ τεμένους τοῦ σοῦ ἐσκέδασας,

ἀλλ᾽ ἐν ὑστάτοις καιροῖς καὶ χρόνοις

f. 82[v] ἐν Αἰγύπτῳ κα/τελθὼν

δι᾽ ἀστραπῶν καὶ τῶν βροντῶν,

συντρίβεις τὸ εἴδωλον

τὸ χαλεπὸν τοῦ Διός,

ἀρχάγγελε Μιχαήλ.

Ὀπτανόμενός ποτε

τῷ Ἰακὼβ ἐν ὀνείρῳ

σὺν μυριάσιν θείοις στρατεύμασιν,

ἀπετινάξω αὐτοῦ τὸν φόβον

καὶ θαρρύνας κατ᾽ ἐχθρῶν

δι᾽ ἐπινοίας ἀγαθῆς,

ἧς ἂν παρεκρούσατο

150-161 cf notationem ad vv 31-33 **163 sqq** Gen. 32

τὸν μισηθέντα ἐκ Θεοῦ,

ἀρχάγγελε Μιχαήλ.

Θεοτ. Ἴλεών μοι τὸν κριτήν,

Θεοκυῆτορ Παρθένε,

τῇ σῇ πρεσβείᾳ βοῶ ἀπέργασαι,

ὅπως Αὐτῷ ἐν ἡμέρᾳ δίκης

παρασταίην ἀδεῶς·

ἁμαρτημάτων τῶν πολλῶν

τυχὼν τῆς ἀφέσεως,

f. 83 ὑμνολογῶ σε ἐκτε/νῶς

τὴν σωτηρίαν μου.

f. 83^{v} **Ὠδὴ η΄. Γῆ καὶ πάντ<α τὰ ἐν αὐτῇ>**

Μέγαν πρόμαχον οἱ πιστοὶ

ἔχουσιν αὐτόν, ὃν βασιλεῖς

σε, ἀρχιστράτηγε Θεοῦ,

ἐν πολέμοις καὶ ἐν εἰρήνῃ,

φρουρὸν ἐν πολέμοις

---

heirm. η΄ EE 107, n. 150, Andreae

f. 84 τοὺς ἀθέους/ ἐχθροὺς κατασφάττοντα

καὶ ἐπὶ εἰρήνης

κρατύνοντα τὰ σκῆπτρα.

Ἰουδαίων ὁ πρὶν λαὸς

ἄρχοντα καὶ μέγαν ποδηγὸν

ὑπερεπλούτει θαυμαστῶς·

νῦν δὲ πέλεις ἡμῶν προστάτης,

διὸ ἱκετεύων

τὴν Τριάδα μὴ παύσῃ, ἀρχάγγελε,

ὅπως λυτρωθῶμεν

πυρὸς τοῦ αἰωνίου.

Μένων ἔνδοθεν τοῦ ναοῦ,

ἀπαύστως ἐκέκτητο πρὸς σὲ

τὴν ἱκετείαν Θεωνᾶς,

ὁ ποιμὴν τῶν Ἀλεξανδρέων,

οἰκτεῖραι καὶ σῶσαι

τὸν λαόν, τοῖς εἰδώλοις πλανώμενον,

τοῦ τὴν ἀθυμίαν

λύεις τῇ ἐμφανείᾳ.

186 Τσιαπλές Γ., p. 90: … καὶ κατεμπρήσαντα καὶ συγκόψαντα καὶ διωλέσαντα πάντα αὐτῶν σχεδὸν τὰ στίφη… (e cod. Par. gr. 1510)

189-190 Ex. 13, 21; 14, 19; 23, 20

Τριαδ. Ἕνα φύσει Θεὸν ὑμνῶν,

f. 84v σέβομαι προ/σώποις ἐν τρισί,

Πατέρα ἄναρχον, ἀρχὴν

Λόγου, Πνεύματος καὶ αἰτίαν,

Υἱὸν γεννηθέντα

ἐκ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον

ἐκ Πατρὸς ἀρρήτως

ἐκπορευθὲν ἀφράστως.

f. 85v **Ὠδὴ θ΄. Ἐποίησε κράτος**

Γραφαὶ θεηγόροι

σὲ κηρύττουσι τρανῶς

πρωτάγγελον καὶ μέγαν στρατηγέτην,

ἡ Ἐκκλησία Χριστοῦ

σὲ πλουτεῖ δὲ προφανῶς

προστάτην καὶ μέγαν ἀρχηγόν,

ἐν τοῖς κινδύνοις ῥύστην,

ἣν καὶ διαφύλαττε,

Μιχαήλ, γνησίως.

heirm. θ΄ EE 12, n. 15, Andreae

209-212 Υἱὸν … ἀφράστως: cf symbolum fidei **213-215** Dan. 10, 13; Apoc. 12, 7; Jos. 5, 14

Ἀπαύστως τὸν ὕμνον

ἐν ὑψίστοις τῷ Θεῷ

προσφέρων μετὰ πάντων τῶν ἀγγέλων

καὶ τοὺς πιστοὺς ἐπὶ γῆς

μὴ ἀπόσχῃ εὐποιῶν

καὶ πᾶσαν μὲν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ,

μᾶλλον τὴν ἐν Αἰγύπτῳ,

ἣ πιστῶς τὸ θαῦμά σου

νῦν φαιδρῶς γεραίρει.

Τριαδ. Ἀχρόνως τὸν Λόγον

γεννηθέντα ἐκ Πατρός

f. 86 κηρύττουσι αἱ πᾶσαι θεῖ/αι βίβλοι

καὶ Πνεῦμα ἐκπορευτόν,

μίαν φύσιν τῶν τριῶν

οὐσίαν καὶ δόξαν καὶ μορφὴν

ξένως διαιρουμένην

ἀσυγχύτως, αὖθις δὲ

ταύτην ἑνουμένην.

Θεοτ. Ἀσπόρως τὸν Λόγον

συλλαβοῦσα τοῦ Πατρός,

234 καὶ Πνεῦμα ἐκπορευτόν: cf symbolum fidei

ἀφράστως ἀπεκύησας, Παρθένε,

σωματωθέντα ἐκ σοῦ

καὶ ἐν φύσεσι διτταῖς

φανέντα ἀτρέπτως ἐπὶ γῆς,

ἵνα τὴν σωτήριον

δωρεὰν χαρίσηται

πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις

Sinait. gr. 669, ff. 74-87

Ἕτερος κανὼν εἰς τὸν Ταξιάρχην, οὗ ἡ ἀκροστιχίς: Εὐθύμιος μέλπει σε τὸν πρωτοστάτην. ΩΜΠΑ

Ὠδὴ α΄. Ὡς ἐν ἠπείρῳ πεζεύσας

Ἐπουρανίου χορείας τὸν ἀρχηγόν,

συνελθόντες σήμερον,

f. 74^{v} εὐφη/μήσωμεν πιστῶς,

Μιχαήλ, γηθόμενοι φαιδρῶς,

τὴν ἐτήσιον αὐτοῦ

μνήμην γεραίροντες.

Ὑπὸ Θεοῦ κατεστάθης δημαγωγὸς

τῶν ἀΰλων τάξεων

καὶ τὸν ἄρχοντα τῆς γῆς,

τὸν εἰς ὕψος ἄραντα τὸν νοῦν,

ὁ Παντάναξ διὰ σοῦ

εἰς γῆν κατέβαλεν.

Θρόνῳ τῆς δόξης Κυρίου παρεστηκὼς

παρρησίᾳ πάντοτε,

ἀρχιστράτηγε Θεοῦ,

Μιχαήλ, μνημόνευε ἡμῶν,

τῶν τελούντων ἐπὶ γῆς

πιστῶς τὴν μνήμην σου.

heirm. α΄ EE 159, n. 224, Joannis

10 Ps. 24, 1

Θεοτ. Ὑπεραγία Παρθένε, ἡ τὸν Θεὸν
ἀπορρήτως τέξασα
ἐξ αἱμάτων σου ἀγνῶν,
ἐκ παντοίων ῥῦσαί με δεινῶν
f. 75 καὶ μελλούσης/ ἀπειλῆς,
Ἀγνή, ἐξάρπασον.

f. 75^{v} **Ὠδὴ γ΄. Οὐκ ἔστιν ἅγιος ὡς σύ**

Μετὰ τὴν πάλην τοῦ δεινοῦ
καὶ τοῦ πρώτου φθορέως,
σατανᾶ τοῦ πανώλου,
πρωτοστάτα Μιχαήλ,
τῷ πρωτοπλάστῳ Ἀδάμ,
παραβάντι,
δέδωκας τὴν εἴσοδον.

Ἴδων τὰ τέρατα τὰ σά,
ἃ ἐτέλεσας, μάκαρ,
ἐκ Θεοῦ προμηθείας,
ἀρχιστράτηγε Μιχαήλ,
f. 76 καὶ διὰ τοῦ/το τὴν σὴν νῦν
τελοῦμεν
ἑορτὴν γηθόμενοι.

heirm. γ΄ EE 159, n. 224, Joannis

29-31 Gen. 3, 24

Ὡράθης πρότερον, σοφέ,

Μωϋσῇ τῷ θεόπτῃ

ἐν Σιναίῳ τῷ ὄρει,

ἀρχιστράτηγε Θεοῦ,

ὅτε τὴν βάτον τὸ πῦρ

καταφλέγον,

ἔμεινεν ἀλώβητος.

Θεοτ. Σοφίας πλήρωσον, Ἁγνή,

θεϊκῆς, Θεοτόκε,

τὴν καρδίαν μου πᾶσαν,

τοῦ ἀνυμνεῖν σου ἀεὶ

τὸν θεῖον τόκον πιστῶς

καὶ δοξάζειν

τὸν ἐκ σοῦ τεχθέντα Θεόν.

f. 78 **Ὠδὴ δ΄. Χριστός μου δύναμις**

Μεγίστην κτώμενος

τὴν παρρησίαν, σοφὲ

ἀρχιστράτηγε θεῖε,

πρὸς τὸν Θεὸν

μνήσθητι καὶ πρόστηθι

τῶν ἐκτελούντων ἐπὶ γῆς,

heirm. δ΄ EE 159, n. 224 Joannis

43-45 Ex. 3, 2

Μιχαήλ, πιστῶς τὴν μνήμην σου.

Ἐφάνης αὖθις τε
στρατιαρχῶν, Μιχαήλ,
Μωϋσῇ μετὰ ξίφους
ἐπαπειλῶν
δι᾽ ἀκροβυστοῦντι παιδίν,
διὰ Σεπφώρας δὲ τὴν σὴν
ἰλέου τε ἀγανάκτησιν.

Λαοῦ ἡγούμενος
τοῦ παλαιοῦ ἐμφανῶς,
Μιχαὴλ πρωτοστάτα,
ὁδοποιεῖς
τρίβον ἐν τοῖς ὕδασιν
μεταναστεύοντι ἐκ γῆς
Αἰγυπτίων πρίν, πανόλβιε.

Θεοτ. Παρθένε ἄχραντε,

f. 78^{v} τοὺς πεποιθότας/ εἰς σὲ
καὶ τοὺς ἀντεχομένους
τὸν εὐκλεῆ
νόμον τοῦ Υἱοῦ σου
πιστῶς ἐκ πάσης γῆς, ὡς ἀγαθή,

65 Σεμφόρας cod.

60-66 Ex. 4, 23-25 **67-73** Ex. 14, 19-20

εἰς ἓν σύναψον πρεσβείαις σου.

f. 79 **Ὠδὴ ε΄. Τῷ θείῳ φέγγει σου, ἀγαθέ**

Ἐφάνης πάλαι τῷ Ἰησοῦ
ἐπιστρατηγοῦντι, τοῦ Ναυῆ,
τοῦ Ἰσραήλ, ἀρχιστράτηγε,
καὶ τὸ γόνυ κάμψας ἐπὶ
τοὺς πόδας τοὺς σοὺς
τὴν κέλευσιν ἐπλήρου
τῆς σῆς ἀφίξεως./

f. 79^{v} Ἵνα πιστώσῃ τὸν Μανωέ,
ἔτι ἀπιστοῦντι Μιχαήλ,
συζύγου τούτου τὴν σύλληψιν
ἔστησε <ἐ>πὶ πέτρας,
θεοειδέστατε,
καὶ τῶν ὄψων προσψαύσας,
ἔπτης ὡς φλὸξ ἀπὸ γῆς.

Συγχαίρει πᾶσα τῶν οὐρανῶν
ἡ ταξιαρχία, Μιχαήλ,
ἐπὶ τῇ μνήμῃ σου σήμερον

heirm. ε΄ EE 159, n. 224, Joannis

95-96 cf MV I, p. 39; MV III, p. 51; MR II, p. 74; MR I, p. 64: Συγχάρητε ἡμῖν, ἅπασαι αἱ τῶν ἀγγέλων ταξιαρχίαι …

81-87 Jos. 5, 13-14 **88 sqq** Jud. 13, 2 sqq

καὶ πανηγυρίζει πνευματικὴν

ἑορτήν, ὁρῶντες

τοὺς ἀνθρώπους πόθῳ

τιμῶντάς σε.

Θεοτ. Ἐπαγωγῆς με καὶ προνομῆς,

νόσου ψυχικῆς καὶ συμφορᾶς

καὶ παντὸς ἄλλου νοσήματος

ῥῦσαί με, Παρθένε, προσπεφευγότα

εἰς σὲ καὶ βίου

τὰς πορείας πάσας

διάλυσον.

f. 80^{v} **Ὠδὴ στ΄. Τοῦ βίου τὴν θάλασσαν**

Τοὺς πόθῳ τελοῦντάς σου

τὴν ἁγίαν ἑορτήν,

ὦ Μιχαὴλ ἀρχάγγελε,

ἀπὸ παντὸς κινδύνου καὶ συμφορᾶς

λιταῖς σου διάσωσον

καὶ πταισμάτων παράσχου τὴν συγχώρησιν.

Ὁ μέγας, ὡς εἶδέν σε,

βασιλεὺς πρίν, ὁ Δαυΐδ,

Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε,

---

heirm. στ΄ EE 159, n. 224, Joannis

102 Ps. 7, 12; Jer. 15, 13 **115 sqq** II Regn. 1, 15-17; 24, 15-17

τῇ ῥομφαίᾳ πατάσσοντα τὸν λαόν,

θρηνῶν, ἀνεβόησεν

τοῦ παθῆναι τὴν θραῦσιν τὸν Θεὸν δυσωπῶν.

Νοὸς καθαρότητι,

ἀρχιστράτηγε Θεοῦ,

ὁ Δανιὴλ κατεῖδέν σε

τὰς αὐτοῦ ἑρμηνεύοντα τηλαυγῶς

f. 81 ὁράσεις/ καὶ ἔφριξεν

τὸ στυγνόν, ὡς προβλέπων, ἐν ἐσχάτοις καιροῖς.

Θεοτ. Παντοίων με θλίψεων

καὶ ποικίλων πειρασμῶν,

Θεογεννῆτορ ἄχραντε,

διατήρησον ἄτρωτον, ἀγαθή,

εἰς σὲ γὰρ ἀνέθηκα

τὴν ἐλπίδα μου πᾶσαν, Κόρη Δέσποινα.

f. 83 **Ὠδὴ ζ΄. Δροσοβόλο<ν> μὲν <τὴν κάμινον>**

Ῥομφαίᾳ θείᾳ δυναμούμενος, ἀρχάγγελε,

ἀνεῖλες Ἀσσυρίων ὁμοῦ

χιλιάδας πρὶν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα

πέντε ἐν μιᾷ

νυκτί, τοῦ Ῥαψάκου πάλιν

heirm. ε΄ EE 159, n. 224, Joannis

121-126 Dan. 10, 13 sqq **133 sqq** Is. 37, 15 sqq

πορθοῦντος τὴν σεπτὴν

δι᾽ Ἐζεκίου εὐχῆς.

Ὁ πανώλης Βαλαὰμ ὁ μαντικώτατος,

ὡς ἦλθεν τοῦ ἀράσασθαι

Ἰσραήλ ποτε, ἐπεφάνης,

μάκαρ Μιχαήλ,

τῇ ὄνῳ καὶ ἤλεγξας αὐτὸν

δι᾽ ἀνθρωπίνης λαλιᾶς,

σὲ οὐχ ὀψόμενον.

Τὰ ἐξαίσια τῶν ἔργων, ἃ ἐτέλεσας

τῇ παναλκῇ Θεοῦ δεξιᾷ,

ἀνιχνεύοντες, πρωτοστάτα

θεῖε Μιχαήλ,

τελοῦμεν τὴν μνήμην σου πιστῶς

f. 83[v] καὶ/ ἐξαιτοῦμεν διὰ σοῦ

τὸ μέγα ἔλε(ος).

Ὁ Προφήτης, ὡς ἑώρα σε, ἀρχάγγελε,

ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Χοβάρ,

Ἰεζεκιήλ, ἐναργῶς

δεικνύοντα αὐτῷ

τὸν θεῖον ναὸν καὶ τὴν αὐλήν,

ὅλως ἐξέστη τῷ νοΐ,

140-146 Num. 22, 22 sqq **154 sqq** Ez. 8, 3 sqq

εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ.

Θεοτ. Σολομών σε ἐν τοῖς ἄσμασι, Πανάμωμε,
κλίνην προδιεγράψατο καὶ
ὁ μέγας δὲ Ἡσαΐας
αὖθις ἐκβοᾷ
Παρθένον γεννήσασαν Θεὸν
καὶ ὄρος πάλιν Δανιὴλ
καὶ πύλην ἄλλος καλεῖ.

f. 84^{v} **Ὠδὴ η΄. Ἐκ φλογὸς <τοῖς Ὁσίοις>**

Τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας
τὴν θείαν μνήμην σου,
Μιχαὴλ πρωτοστάτα,
πάσης ἐκλύτρωσαι
φθόνου ἀπειλῆς,
ἐπηρείας καὶ θλίψεως,
ὅπως σε ὑμνοῦμεν
εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.

Ἄλλοις ἄλλος ὡράθης,
καθὼς ηὐδόκησεν,
ἀρχιστράτηγε θεῖε,

heirm. η΄ EE 159, n. 224, Joannis

161-162 Cant. 3, 7 **163-165** Is. 7, 14 **166** Dan. 2, 35 **167** Ez. 44, 1

Μιχαὴλ πρώταρχε,

ἡ τοῦ παντουργοῦ,

πανσθενοῦς Θείου Πνεύματος

χάρις τοῖς Προφήταις,

f. 85 διό σε εὐφη/μοῦμεν.

Τῷ Προφήτῃ ὡράθης

πάλαι, ἀρχάγγελε,

Ζαχαρίᾳ, κατέχων

χειρὶ τὸ δρέπανον,

ὅπερ τηλαυγῶς,

Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε,

πᾶσιν ὑπεμφαίνεις

τὰ τέλη τῶν αἰώνων.

Ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις

ποικίλως δέδεικται·

ὤφθης γὰρ ἄλλως πάλαι

χειρὶ κατέχων σου

γεωμετρικὸν

τὸ σπαρτίον, ἀρχάγγελε,

πᾶσιν ἐκκαλύπτων

τὰ τέλη τῶν αἰώνων.

Θεοτ. Νῦν καιρὸς ἀθυμίας

184-187 Zach. 5, 1-3 **196-197** cf Ez. 40, 3

καὶ περιστάσεως

ἐπ᾽ ἐμὲ ἐπανέστη,

Δέσποινα, Μήτηρ Θεοῦ,

πρόφθασον αὐτή,

Θεοτόκε, καὶ ῥῦσαί με

φθόνου καὶ κακίας

τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων./

f. 86 **Ὠδὴ θ΄. Θεὸν ἀνθρώποις ἰδεῖν ἀδύνατον**

Ὠδὰς καὶ ὕμνους πάντες οἱ ἄγγελοι

νῦν σὺν ἡμῖν προσφέρουσι Θεῷ, ἀρχιστράτηγε,

καὶ τὴν μνήμην ᾄδουσι τῆς πάλης σου,/

f. 86^{v} ὅτε γὰρ ἐκ τῶν ἄνω

κάτω κατέβαλεν

διὰ σοῦ Θεὸς τὸν σατανᾶν,

πανηγυρίζουσι.

Μωσῇ, τῷ φίλῳ Θεοῦ, ἐκλιπόντι

ἐκ τῆς σαρκός, ἐφάνης, Μιχαὴλ ἀρχιστράτηγε,

καὶ τῷ διαβόλῳ συγκρινόμενος,

ὅλως μὴ ἐξενέγκας,

κρίσιν ἀλλόκοτον

κατὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ

ἐπιτιμῶν διιστάς.

heirm. θ΄ EE 159, n. 224, Joannis

211-213 Apoc. 12, 7-9 **215-221** Judae 1, 9

Παντὸς δικαίου ψυχή, ἀρχάγγελε,

ἀπὸ τῆς γῆς τῷ πλάστῃ διὰ σοῦ ἀναφέρεται

καὶ εἰς τόπους θείους πέπαυται, ὅθεν

ἐν κατανύξει

ἐπικαλοῦμαί σε·

φάνηθί μοι τότε εὐμενὴς

τῷ χωρισμῷ τῆς σαρκός.

Θεοτ. Ἁγνὴ Μαρία, τὸ καταφύγιον

f. 87 καὶ ἡ/ ἐλπὶς τῶν πόθῳ προστρεχόντων τῇ σκέπῃ σου,

ἐπὶ σοὶ ἐθέμην τὴν ἐλπίδα μου·

ῥῦσαί με ἀπὸ πάντων

τῶν συνεχόντων με

περιστατικῶν συμπτωμάτων

καὶ τῆς μελλούσης ὀργῆς.

222 Heb. 12, 22-23

Incipitaria

Sinait. gr. 567, ff. 57-59^{v}

Α

Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι / οἱ τῷ θρόνῳ Κυρίου (πλ. δ΄, θ΄, 2)

Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Ἀρχαὶ / καὶ Ἐξουσίαι (πλ. δ΄, θ΄, 1)

Ἀγγέλων ἀρχηγέτα Μιχαήλ (πλ. δ΄, στ΄, 1)

Ἀγγέλων ταξιάρχα Γαβριήλ (πλ. δ΄, στ΄, 2)

Ἀγγέλων, Ἀρχαγγέλων στρατιαὶ / Ἀρχαί, Κυριότητες (πλ. δ΄, στ΄, 3)

Ἄναρχον Θεὸν / ὑμνῶ σε τὸν Πατέρα (πλ. δ΄, δ΄, 4)

Ἀόρατε, ὕψιστε, ἀκατάληπτε Θεέ (πλ. β΄, γ΄, 1)

Γ

Γέγονε, λοιπόν / τὰ κάτω τοῖς ἄνω (πλ. δ΄, δ΄, 3)

Ε

Ἐπὶ χειρῶν ἀροῦσιν τοῦς δικαίους (ἦχ. δ΄, ζ΄, 4)

Η

Ἡ μόνη διὰ λόγου ἐν σαρκί (πλ. δ΄, στ΄, 5)

Θ

Θεὸν Παντοκράτορα, τὸν Πατέρα προσκυνῶ (πλ. β΄, γ΄, 4)

Μ

Μιμούμενοι ἐν φόβῳ τὰ τάγματα (πλ. δ΄, ε΄, 3)

Ο

Ὁ ἐν γαστρὶ τῆς Παρθένου οἰκήσας (ἦχ. δ΄, ζ΄, 5)

Οἱ ἄγγελοι, οἱ τῷ θρόνῳ τοῦ Θεοῦ παρεστῶτες (πλ. β΄, γ΄, 3)

Οἱ ταξιάρχαι τῶν ἀσωμάτων (πλ. δ΄, α΄, 4)

Ὃν πάλαι εἶδεν Δανιήλ (ἦχ. βαρύς, η΄, 3)

Π

Παρθένον μετὰ τόκον ὑμνοῦμέν σε (πλ. δ΄, ε΄, 5)

Παρθένος ἔτεκες, ἀπειρόγαμε (πλ. β΄, γ΄, 5)

Πνεῦμα καὶ πῦρ τελέσας τοὺς ἀγγέλους (ἦχ. δ΄, ζ΄, 1)

Πυρίνοις στόμασιν καὶ χείλεσι φλογεροῖς (πλ. β΄, γ΄, 2)

Σ

Σοὶ τῇ ἀπροσίτῳ / καὶ ἀπορρήτῳ Τριάδι (πλ. δ΄, θ΄, 3)

Σὺ εἶ, Θεοτόκε, τὰ ὅπλα (πλ. δ΄, θ΄, 5)

Σὺ ἐντελεῖς σωτὴρ τοῖς σοῖς ἀγγέλοις (ἦχ. δ΄, ζ΄, 3)

Τ

Τὰ χερουβὶμ καὶ σεραφὶμ / τὰ τετράμορφά σου ζῷα (ἦχ. βαρύς, η΄, 2)

Τὰς πυριμόρφους ἀγελαρχίας (πλ. δ΄, α΄, 2)

Τὰς τῶν ἀγγέλων στρατολογίας (πλ. δ΄, α΄, 1)

Τῆς ὑπὲρ λόγου κυοφορίας (πλ. δ΄, α΄, 5)

Τὸν ἐπ᾽ ἐσχάτων δι᾽ ἡμᾶς (ἦχ. βαρύς, η΄, 5)

Τὸν ὕμνον σοὶ προσάγειν καὶ ἡμεῖς (πλ. δ΄, στ΄, 4)

Τοὺς ἀσωμάτους νόας ἐν φόβῳ (πλ. δ΄, α΄, 3)

Τριάδα ἐν μονάδι δοξάζομεν (πλ. δ΄, ε΄, 4)

Τριὰς ἀμέριστε, μονὰς / τρισυπόστατε, ὁμότιμε (ἦχ. βαρύς, η΄, 4)

Τῷ θρόνῳ παρεστῶτες τῆς δόξης σου (πλ. δ΄, ε΄, 1)

Τῶν ἀσωμάτων ἡ πληθύς (ἦχ. βαρύς, η΄, 1)

Χ

Χαῖρε τοῦ Θεοῦ / εὐρύχωρον χωρίον (πλ. δ΄, δ΄, 5)

Χαίροις χιλιὰς / τῶν ἄνω στρατευμάτων (πλ. δ΄, δ΄, 1)

Χείλεσιν πυρίνοις καὶ στόμασιν (πλ. δ΄, θ΄, 4)

Ω

Ὦ χιλιὰς ἀγγέλων μακαρίων (ἦχ. δ΄, ζ΄, 2)

Ὦ χιλιοντὰς / πυρίνων στρατευμάτων (πλ. δ΄, δ΄, 2)

Ὡς φῶς λευχημονοῦντες οἱ ἄγγελοι (πλ. δ΄, ε΄, 2)

Sinait. gr. 669, ff. 46^{v}-53^{v}

Α

Ἀγαθοδότως / καὶ θεοπρεπῶς (πλ. β΄, α΄, 1)

Ἄγγελοι φωτοειδεῖς / θεολαμπεῖς Ἀρχάγγελοι (πλ. β΄, θ΄, 4)

Ἄρχων πασῶν / τῶν οὐρανίων, μάκαρ (πλ. β΄, γ΄, 2)

Β

Βαλαάμ, ὁ συναντήσας (πλ. β΄, ε΄, 2)

Γ

Γνωρίσαι θέλων, οἰκτῖρμον (πλ. β΄, ζ΄, 1)

Δ

Δυνάμεις θεῖαι καὶ Θρόνοι / Ἀρχαί, Ἀρχάγγελοι, Ἄγγελοι (πλ. β΄, ζ΄, 2)

Ε

Ἐν παρρησίᾳ μεγίστη (πλ. β΄, δ΄, 3)

Ζ

Ζωῆς ὡς μήτηρ τῆς ὄντως (πλ. β΄, ζ΄, 4)

Η

Ἡ πανολβία / καὶ παρεκτική (πλ. β΄, α΄, 3)

Ἡ τὸ ἄστεκτον κρατοῦσα (πλ. β΄, ε΄, 4)

Ἡμέραν ἄγει λαμπράν (πλ. β΄, θ΄, 3)

Θ

Θαῦμα φρικτόν, Θεοτόκε (πλ. β΄, δ΄, 4)

Θρόνῳ τῷ θείῳ παριστάμενος (πλ. β΄, η΄, 4)

Ι

Ἱερουργεῖται τὸ λύτρον (πλ. β΄, δ΄, 1)

Κ

Κύριος ὢν πάντων / καὶ Κτίστης Θεός (πλ. β΄, γ΄, 4)

Λ

Λυτρούμενος, Παρθένε (πλ. β΄, θ΄, 6)

Λύτρωσιν ἀπέστειλας (πλ. δ΄, στ΄, 1)

Μ

Μανωὲ τῷ θαυμασίῳ (πλ. β΄, ε΄, 3)

Μυσταγωγεῖται ὑπὲρ ἔννοιαν (πλ. β΄, η΄, 1)

Ν

Ναμάτων δῶρον ἁπάντων (πλ. β΄, ζ΄, 3)

Ξ

Ξένον ὑπάρχει καὶ ἀπόρρητον (πλ. β΄, η΄, 5)

Ο

Ὁ τὸ ἄσχετον ἀρρήτως (πλ. β΄, ε΄, 1)

Π

Πράξεσι κομῶντες (πλ. δ΄, στ΄, 3)

Ρ

Ῥεύσαντας ἡμᾶς / τῆς ἀρρήτου δόξης (πλ. β΄, γ΄, 1)

Ῥίπτεται τῷ ἄνθρακι (πλ. δ΄, στ΄, 4)

Ῥύστην σε τοῦ γένους (πλ. δ΄, στ΄, 2)

Σ

Συντονωτάτῃ / νεύσει πρὸς Θεόν (πλ. β΄, α΄, 2)

Τ

Τάξεως ἀγγελικῆς / πρωτεύειν πάσης ἐν Θεῷ (πλ. β΄, θ΄, 1)

Ω

Ὡς ὄντως ὑπερφερής (πλ. β΄, θ΄, 2)

Υ

Ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου (πλ. β΄, η΄, 3)

Ὑπὸ τῆς ἄγαν κακίας (πλ. β΄, δ΄, 2)

Ὑψηλοτέρα / πάντων ἀληθῶς (πλ. β΄, α΄, 4)

Φ

Φαίδρυνον ἡμῶν / τὰς ψυχὰς καὶ τὸν νοῦν (πλ. β΄, γ΄, 3)

Φρίττουσι, Παρθένε (πλ. δ΄, στ΄, 5)

Χ

Χερουβικῶς τὴν φρικτήν (πλ. β΄, θ΄, 5)

Ψ

Ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐκθειάσωμεν (πλ. β΄, η΄, 2)

Sinait. gr. 669, ff. 25-39

Α

Ἀρχηγὲ τῶν θείων λειτουργῶν (ἦχ. β΄, α΄, 1)

Ἀπόστρεψον τῇ θείᾳ σου παρουσίᾳ (ἦχ. β΄, γ΄, 3)

Γ

Γενόμενος ἀρχηγὸς / τῶν ἀγγέλων ἐν πνεύματι (ἦχ. β΄, δ΄, 2)

Δ

Δημαγωγὲ / τῶν ἀΰλων ἀγγέλων (ἦχ. β΄, ε΄, 3)

Διέμεινας ἄφλεκτος, ὥσπερ ἡ βάτος (ἦχ. β΄, ζ΄, 4)

Διέρχῃ τὰ σύμπαντα ὡς στρατηγέτης (ἦχ. β΄, ζ΄, 1)

Ε

Ἐκ λύπης με καὶ ὀδύνης (ἦχ. β΄, δ΄, 3)

Ἐπὶ τῆς γῆς / ἀόρατος ὤφθη (ἦχ. β΄, ε΄, 4)

Ἔχων φωταυγῆ / καὶ ἄϋλον τὴν φύσιν (ἦχ. β΄, η΄, 1)

Η

Ἡ θεαυγὴς / καὶ φλογώδης σου θέα (ἦχ. β΄, ε΄, 1)

Ἡ σκέπη σου, μέγιστε, ἡ προστασία (ἦχ. β΄, ζ΄, 2)

Ἡ χάρις σου, Μιχαήλ (ἦχ. β΄, δ΄, 1)

Ι

Ἰσχυρὰν παράκλησιν, Ἁγνή (ἦχ. β΄, α΄, 4)

Ἰσχὺς καὶ ὀχύρωμα / καὶ μέγα περιτείχισμα (ἦχ. β΄, θ΄, 1)

Ν

Νεκρόν με εἰργάσατο ἡ ἁμαρτία (ἦχ. β΄, ζ΄, 3)

Νέον λαὸν / διασώζεις, ὡς πάλαι (ἦχ. β΄, ε΄, 2)

Ο

Ὅταν με, Χριστέ / χωρίζειν μέλλεις τούτου (ἦχ. β΄, η΄, 3)

Ρ

Ῥητορεῦον στόμα οὐδαμῶς (ἦχ. β΄, α΄, 2)

Ῥοῇ τῶν δυσμενῶν ἡμᾶς λύτρωσαι (ἦχ. β΄, στ΄, 2)

Σ

Στενούμενος πάντοθεν / τοῖς πειρασμοῖς καὶ θλίψεσιν (ἦχ. β΄, θ΄, 3)

Στησώμεθα χορείαν, ἀνευφημοῦντες (ἦχ. β΄, γ΄, 1)

Τ

Τὰ τραύματα θεράπευσον τῆς ψυχῆς μου (ἦχ. β΄, γ΄, 2)

Τῇ ἀΰλῳ μεθέξει θεούμενος (ἦχ. β΄, στ΄, 1)

Τὴν μόνην τῶν ἀγγέλων τιμιωτέραν (ἦχ. β΄, γ΄, 4)

Τὸν κλίνοντα οὐρανοὺς / καὶ ἀνθρώπους θεώσαντα (ἦχ. β΄, δ΄, 4)

Υ

Ὕμνησαν Θεόν / πανύμνητε Παρθένε (ἦχ. β΄, η΄, 4)

Φ

Φανεῖσα, Πανάμωμε / ἀγγέλων ὑπερέχουσα (ἦχ. β΄, θ΄, 4)

Χ

Χαρισμάτων δέδεικται πηγή (ἦχ. β΄, α΄, 3)

Χείλη ῥυπαρὰ / κινῶ πρὸς ἱκεσίαν (ἦχ. β΄, η΄, 2)

Ω

Ὡς εἶδεν ἑστῶτά σε (ἦχ. β΄, θ΄, 2)

Ὡς Θεοῦ καθαρὸν ἐνδιαίτημα (ἦχ. β΄, στ΄, 3)

Sinait. gr. 638, ff. 111^{v}-115

Α

Ἀπορεῖ πᾶσα γλῶσσα εὐφημεῖν (ἦχ. β΄, θ΄, 1)

Ἅρπασον χειρός με (πλ. β΄, α΄, 3)

Ἄρχοντά σε μέγα / φρουρὸν καὶ προστάτην (πλ. β΄, α΄, 1)

Β

Βίον ἐσφαλισμένον (πλ. β΄, α΄, 4)

Βλέψον εἰς λαόν σου (πλ. β΄, α΄, 2)

Δ

Δαυΐδ, θρηνήσας, λύει (ἦχ. β΄, θ΄, 2)

Ε

Ἐλέησόν με, βοῶ σοι / πανάϋλε, ἀπογνωσθέντα ὅλως (πλ. β΄, γ΄, 2)

Ἐλέησόν με, Δέσποινα (ἦχ. β΄, θ΄, 3)

Ἐπὶ τὸ βάθος / τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τὸ ὕψος (πλ. β΄, ζ΄, 3)

Ζ

Ζήσας ἐν ἀμελείᾳ (πλ. β΄, γ΄, 3)

Θ

Θανατωθέντα μεστοῖς πάθεσιν (πλ. β΄, δ΄, 3)

Κ

Καιρὸς ὀδύνης, καιρὸς θλίψεως (πλ. β΄, η΄, 2)

Κατακαμπτόμενος δεινῶς (πλ. β΄, ε΄, 3)

Μ

Μὴ τῷ θυμῷ σου, Κύριε (ἦχ. β΄, θ΄, 2)

Ν

Νόμων πατρῴων οἱ μακαριστοί (πλ. β΄, η΄, 1)

Ο

Ὅλος ὡράθης στύλος πύρινος (πλ. β΄, δ΄, 1)

Ρ

Ῥώμῃ τοῦ παντεπόπτου (πλ. β΄, γ΄, 1)

Σ

Σὲ κατιδὼν ὁ Ἰησοῦς (πλ. β΄, ε΄, 1)

Σοὶ προσπίπτω / δάκρυσιν ὁ τάλας (πλ. β΄, στ΄, 3)

Σὺ βοηθός μου / σύ μου ἀντίληψις πέφυκας (πλ. β΄, ζ΄, 2)

Συνελήφθην / βρόχοις τοῦ Βελίαρ (πλ. β΄, στ΄, 2)

Τ

Τὸν ἑωσφόρον / τὸν τὸ πρωὶ ἀνατέλλοντα (πλ. β΄, ζ΄, 1)

Τὸν πατριάρχην, θυσιάζοντι (πλ. β΄, η΄, 1)

Τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ σου, ἀρχάγγελε (πλ. β΄, δ΄, 2)

Τρόμῳ, δειλίᾳ συνεχόμενος (πλ. β΄, η΄, 3)

Τῶν θαυμάτων σου / τὰ μεγαλεῖα (πλ. β΄, στ΄, 1)

Ω

Ὥσπερ ἐρρύσω ἀπειλῆς (πλ. β΄, ε΄, 2)

Sinait. gr. 669, ff. 73^{v}–86

Α

Ἀγγελικῶν ταγμάτων ὑπερτέρα (ἦχ. δ΄, γ΄, 4)

Ἀνείκαστόν σε ἔχοντες (ἦχ. δ΄, ε΄, 3)

Ἀπαύστως ἐν ὑψίστοις τῇ Τριάδι (ἦχ. δ΄, στ΄, 2)

Ἀπαύστως τὸν ὕμνον / ἐν ὑψίστοις τῷ Θεῷ (ἦχ. α΄, θ΄, 2)

Ἄρχων τῶν ἄνω ταγμάτων / ὁ Μιχαὴλ τέτακται (ἦχ. δ΄, α΄, 1)

Ἀσπόρως τὸν Λόγον (ἦχ. α΄, θ΄, 4)

Ἀχρόνως τὸν Λόγον (ἦχ. α΄, θ΄, 3)

Γ

Γνόφον θεῖον εἰσδύς ποτε (ἦχ. δ΄, δ΄, 4)

Γραφαὶ θεηγόροι / σὲ κηρύττουσι τρανῶς (ἦχ. α΄, θ΄, 1)

Ε

Εἰσακήκοα ὁ Θεὸς / τὴν ἀκοήν σου καὶ ἐφοβήθην (ἦχ. δ΄, δ΄, 1)

Ἕνα φύσει Θεὸν ὑμνῶν (ἦχ. δ΄, η΄, 4)

Ἐξῆλθεν ἐκ γαστρός σου, Θεοτόκε (ἦχ. δ΄, στ΄, 4)

Η

Ἧκες ἄνωθεν φοβερός (ἦχ. δ΄, δ΄, 3)

Θ

Θεοῦ σε ἀρχιστράτηγον / ὁ Ἰησοῦς θεώμενος (ἦχ. δ΄, ε΄, 2)

Ι

Ἵλεών μοι τὸν κριτήν (ἦχ. δ΄, ζ΄, 4)

Ἵνα θεώσῃ τὴν φύσιν (ἦχ. δ΄, α΄, 4)

Ἰουδαίων ὁ πρὶν λαὸς (ἦχ. δ΄, η΄, 2)

Λ

Λειτουργῶν ὁ Θεωνᾶς (ἦχ. δ΄, ζ΄, 1)

Μ

Μεγάλων, τεραστίων αὐτεργάτης (ἦχ. δ΄, στ΄, 3)

Μέγαν πρόμαχον οἱ πιστοί (ἦχ. δ΄, η΄, 1)

Μέγιστε τῶν ἀγγέλων στρατηγέτα (ἦχ. δ΄, στ΄, 1)

Μένων ἔνδοθεν τοῦ ναοῦ (ἦχ. δ΄, η΄, 3)

Ο

Ὅλος ὅλῳ μοι ἐκ τῆς σῆς (ἦχ. δ΄, δ΄, 5)

Ὀπτανόμενός ποτε (ἦχ. δ΄, ζ΄, 3)

Π

Παρανόμων τὰς βουλάς (ἦχ. δ΄, ζ΄, 2)

Ρ

Ῥήματι θείῳ διέρχῃ (ἦχ. δ΄, α΄, 2)

Ῥιζοτομῶν τῆς πλάνης τὰς ἀκάνθας (ἦχ. δ΄, γ΄, 3)

Σ

Σενναχειρεὶμ ὡς πάλαι μυριάδας (ᾗχ. δ΄, γ΄, 1)

T

Τίς ἐξείπῃ τῶν γηγενῶν / θαύματα τὰ ἄπειρα τὰ σά (ᾗχ. δ΄, δ΄, 2)

Τῷ Γεδεών, πυροὺς καθαιρομένῳ (ᾗχ. δ΄, γ΄, 2)

Υ

Υἱόν, Πατρὶ τὸν σύνθρονον / ἀφράστως ἀπεκύησας (ᾗχ. δ΄, ε΄, 4)

Ὑψόθεν εἰσακήκοας (ᾗχ. δ΄, ε΄, 1)

Χ

Χριστὸς ἐν γῇ ἐνδημήσας (ᾗχ. δ΄, α΄, 3)

Sinait. gr. 669, ff. 74-87

Α

Ἁγνὴ Μαρία, τὸ καταφύγιον (πλ. β΄, θ΄, 4)

Ἄλλοις ἄλλος ὡράθης (πλ. β΄, η΄, 2)

Ε

Ἐπαγωγῆς με καὶ προνομῆς (πλ. β΄, ε΄, 4)

Ἐπουρανίου χορείας τὸν ἀρχηγόν (πλ. β΄, α΄, 1)

Ἐφάνης αὖθίς τε / στρατιαρχῶν, Μιχαήλ (πλ. β΄, δ΄, 2)

Ἐφάνης πάλαι τῷ Ἰησοῦ (πλ. β΄, ε΄, 1)

Η

Ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις (πλ. β΄, η΄, 4)

Θ

Θρόνῳ τῆς δόξης Κυρίου παρεστηκώς (πλ. β΄, α΄, 3)

Ι

Ἴδων τὰ τέρατα τὰ σά (πλ. β΄, γ΄, 2)

Ἵνα πιστώσῃ τὸν Μανωέ (πλ. β΄, ε΄, 2)

Λ

Λαοῦ ἡγούμενος / τοῦ παλαιοῦ ἐμφανῶς (πλ. β΄, δ΄, 3)

Μ

Μεγίστην κτώμενος / τὴν παρρησίαν, σοφέ (πλ. β΄, δ΄, 1)

Μετὰ τὴν πάλην τοῦ δεινοῦ (πλ. β΄, γ΄, 1)

Μωσῆ, τῷ φίλῳ Θεοῦ, ἐκλιπόντι (πλ. β΄, θ΄, 2)

Ν

Νοὸς καθαρότητι / ἀρχιστράτηγε Θεοῦ (πλ. β΄, στ΄, 3)

Νῦν καιρὸς ἀθυμίας (πλ. β΄, η΄, 5)

Ο

Ὁ μέγας, ὡς εἶδέν σε / βασιλεὺς πρίν, ὁ Δαυΐδ (πλ. β΄, στ΄, 2)

Ὁ πανώλης Βαλαὰμ ὁ μαντικώτατος (πλ. β΄, ζ΄, 2)

Ὁ Προφήτης, ὡς ἐώρα σε, ἀρχάγγελε (πλ. β΄, ζ΄, 4)

Π

Παντοίων με θλίψεων / καὶ ποικίλων πειρασμῶν (πλ. β΄, στ΄, 4)

Παντὸς δικαίου ψυχή, ἀρχάγγελε (πλ. β΄, θ΄, 3)

Παρθένε ἄχραντε / τοὺς πεποιθότας εἰς σέ (πλ. β΄, δ΄, 4)

Ρ

Ῥομφαίᾳ θείᾳ δυναμούμενος, ἀρχάγγελε (πλ. β΄, ζ΄, 1)

Σ

Σολομών σε ἐν τοῖς ᾄσμασι, Πανάμωμε (πλ. β΄, ζ΄, 5)

Σοφίας πλήρωσον, Ἁγνή (πλ. β΄, γ΄, 4)

Συγχαίρει πᾶσα τῶν οὐρανῶν / ἡ ταξιαρχία, Μιχαήλ (πλ. β΄, ε΄, 3)

Τ

Τὰ ἐξαίσια τῶν ἔργων, ἃ ἐτέλεσας (πλ. β΄, ζ΄, 3)

Τοὺς πιστῶς ἐκτελοῦντας / τὴν θείαν μνήμην σου (πλ. β΄, η΄, 1)

Τοὺς πόθῳ τελοῦντάς σου / τὴν ἁγίαν ἑορτήν (πλ. β΄, στ΄, 1)

Τῷ Προφήτῃ ὡράθης (πλ. β΄, η΄, 3)

Υ

Ὑπεραγία Παρθένε, ἡ τὸν Θεόν (πλ. β΄, α΄, 4)

Ὑπὸ Θεοῦ κατεστάθης δημαγωγός (πλ. β΄, α΄, 2)

Ω

Ὠδὰς καὶ ὕμνους πάντες οἱ ἄγγελοι (πλ. β΄, θ΄, 1)

Ὡράθης πρότερον, σοφέ (πλ. β΄, γ΄, 3)

Hymnorum Acrostichides

Sinait. gr. 567, ff. 57-59^{v}	-
Sinait. gr. 669, ff. 46^{v}-53^{v}	-
Sinait. gr. 669, ff. 25-39	*Ἀρχιστράτηγε, τήνδε τὴν ᾠδὴν δέχου. Ἰωσήφ.*
Sinait. gr. 638, ff. 111^{v}-115	-
Sinait. gr. 669, ff. 73^{v}-86	*Ἀρχιστρατήγου θαῦμα μέλποιμι μέγα. ΑΑ.*
Sinait. gr. 669, ff. 74-87	*Εὐθύμιος μέλπει σε τὸν πρωτοστάτην. ΩΜΠΑ.*

Βιβλιογραφία

Ehrhard A., *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche von den Anfängen bis zum Ende des 16. Jahrhunderts*, TU 50-52, de Gruyter, Berlin-Boston 1937-1952.

Émereau C., *Hymnographi Byzantini*, EO 22, ν. 132 (1923), σσ. 419-439.

Του ιδίου, *Hymnographi Byzantini*, EO 23, ν. 134 (1924), σσ. 195-200.

Folieri H., *I calendari in metro innografico di Cristoforo Mitilineo*, τ. I, II [SH 63], Bruxelles 1980.

Της ιδίας, *Initia Hymnorum Ecclesiae Graecae*, τ. I-V [ST 211-215], Città del Vaticano 1960-1966.

Frøyshov S.-Géhin P., *Nouvelles découvertes sinaitiques: à propos de la parution del' inventaire des manuscripts grecs*, REB 58, (2000), σσ. 167-184.

Irigoin J., *Les premiers manuscrits grecs écrits sur papiers et le problème du bombycin*, Scriptorium 4 (1950), σσ. 194-204.

Janin R., *Les Sanctuaires byzantins de Saint Michael*, EO 33, ν. 173 (1933), σσ. 28-52.

Kalitsigianni El., *Theodore Metochites and his logos on the Archangel Michael*, Παρεμβολαὶ 5 (2015), σσ. 17-52.

Mango C., *St. Michael and Attis*, ΔΧΑΕ Δ΄, 12 (1984), σσ. 39-62.

Nau F., *Le miracle de Saint Michel a Colosses*, PO IV (1908), σσ. 547-565.

Nikiforova Al., «*Beobachtungen zum ältesten bekannten Tropologion-Codex Sinaiticus graecus ΜΓ 56+5 des 8-9. Jhs. mit Erstedition ausgewählter Abschnitte* », στο: Atanassova D.-Chronz T. (εκδ.), *ΣΥΝΑΞΙΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗ. Beiträge zu*

Gottesdienst und Geschichte der fünf altkirchlichen Patriarchate für Heinzgerd Brakmann zum 70. Geburtstag, τ. 1 (Münster 2014), σσ. 147-174.

Potenza E., *Un canone di Basilio Pegane dal Theotocarion mosquense del 1021/1022*, RSBN 50, (2013), σσ. 3-160.

Rohland J. P., *Der Erzengel Michael: Arzt und Feldherr, Zwei Aspekte des vor-und frühbyzantinischen Michaelskultes*, [Beihefte der ZRGG 19], Leiden 1977.

Birk St. - Kristensen Tr. M.- Poulsen Bir., *Using images in late antiquity*, Oxbow Books, Oxford-Philadelphia 2014.

Αναγνώστου Σ. Μυρσ., *Ιωάννου Μαυρόποδος, Ἀνέκδοτος Παρακλητικὸς Κανὼν εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ,* Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΝΒ΄ τόμου (2010) τοῦ Περιοδικοῦ «Παρνασσός», Ἀθῆναι 2016.

Αντωνοπούλου Θ., ***Βυζαντινή ομιλητική: συγγραφείς και κείμενα*, Αθήνα 2015[2].**

Γεδεών Μ., *Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον, Μνῆμαι τῶν ἀπὸ τοῦ Δ΄ μέχρι τοῦ ΙΕ΄ αἰῶνος ἑορταζομένων ἁγίων ἐν Κωνσταντινουπόλει*, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1899.

Δουνδουλάκης Εμμ., «*Ὑμνογραφικὰ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Γορτύνης σε σιναϊτικοὺς κώδικες (Ὑμνογραφικὰ Εὑρήματα καὶ Παρατηρήσεις)*, στο *«Ἐν Γορτύνῃ καὶ Ἀρκαδίᾳ ἐγένετο …* », *Διεπιστημονικό Συνέδριο για την Ιστορία, την Πνευματικότητα, την Τέχνη και τον Πολιτισμό του Κρητικού Νότου, 20-23 Σεπτεμβρίου 2012*, σσ. 303-315.

Ένας ασκητής Επίσκοπος, Όσιος Νήφων Επίσκοπος Κωνσταντινιανής, Νεοελληνική απόδοση του βίου του από μεσαιωνικούς κώδικες, Ιερά Μονή Παρακλήτου Ωρωπός 2011[11].

Ευστρατιάδης Σωφρ., *Ταμεῖον Ἐκκλησιαστικῆς Ποιήσεως*, EPh. 38 (1939), σσ. 153-170.

Κογεράκης Κύρ. (Μητροπολ.), «*Εἰκόνες ὑπερφυσικοῦ μεγέθους τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ στὸν Ἀρχάγγελο τῆς Ῥόδου»*, στο *Σκεῦος εἰς τιμήν, Ἀφιερωματικὸς τόμος ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 25ετίας ἀπὸ τῆς εἰς Ἐπίσκοπον χειροτονίας καὶ 20ετίας ἀπὸ τῆς ἐνθρονίσεως τοῦ Μητροπολίτου Αὐστρίας καὶ Ἐξάρχου Οὐγγαρίας καὶ Μεσευρώπης κ. Μιχαήλ*, Αθήνα 2011, σσ. 505-513.

Κολλυροπούλου Θ., *Περὶ τοῦ προβλήματος τῆς β΄ ᾠδῆς τῶν κανόνων*, Αθήνα 2012.

Κουστένης Αν. (Αρχιμ.), *Φθινοπωρινό Συναξάρι*, τ. Α΄-Β΄, Ακτή, Λευκωσία 2013[2].

Λάμπρου Σπ., *Μιχαὴλ Ἀκομινάτου τὰ σωζόμενα*, τ. 1-2, Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Παρνασσοῦ, Ἀθήνα 1879-1880.

Ξυγγόπουλος Α., *Ἡ τοιχογραφία τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυὴ εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ὁσίου Λουκά,* ΔΧΑΕ Δ΄, 7 (1973-1974), σσ. 127-138.

Του ιδίου, *Τὸ ἐν Χώναις θαῦμα τοῦ Ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. (Μία Παλαιολόγειος εἰκὼν μὲ ψευδὴ ὑπογραφήν)*, ΔΧΑΕ Δ΄ 1 (1959), σσ. 26-39.

Ὁ Ποιμήν, Εκκλησιαστικό Περιοδικό, τ. ΝΗ΄(1993).

Παπαδόπουλος Χρ., *Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας*, Πατριαρχικὸν τυπογραφεῖον, Αλεξάνδρεια 1935.

Παπαηλιοπούλου-Φωτοπούλου Ελ., *Ἀγνωστη ακολουθία στον Ἁγιο Κασιανό τον Ρωμαίο, ποίημα «του Κρήτης» (Νικηφόρου του Μοσχόπουλου)*, Δίπτυχα 2 (1980), σσ. 119-145.

Της ιδίας, *Ταμεῖον ἀνεκδότων βυζαντινῶν ᾀσματικῶν κανόνων, seu Analecta Hymnica Graeca e codicibus eruta Orientis Christiani*, [ΣΩΒ 62], Ἀθῆναι 1996.

Στρατηγόπουλος Δημοσθ., *Ἔντυπες Ἀκολουθίες Ἁγίων, συλλογή Ντόρης Παπαστράτου*, Αθήνα 2007.

Τρεμπέλας Παν., *Ἀκολουθία τοῦ μικροῦ ἁγιασμοῦ*, Th. 22 (1951), σσ. 226-241.

Τσιαπλές Γ., *Το παλίμψηστο της ιστορικής μνήμης: Η πρόσληψη της αραβοπερσικής πολιορκίας της Κωνσταντινούπολης (626) στις σύγχρονες και μεταγενέστερες ρητορικές και αγιολογικές πηγές*, Βυζαντιακά 32 (2015), σσ. 79-97.

Ὑάκινθος, ΙΑ Περιοδικὸν σύγγραμμα τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, Βίοι Ἁγίων τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου, ἤτοι Ὑάκινθος, βιβλίον ψυχωφελέστατον. Ἐκλόγιον ἢ μέγας Συναξαριστής, Δουκάκης Κ. Χ. (εκδ.), Ἐν Ἀθήναις 1895.

Πηγές

Nestle Eb. - Nestle Er. - Aland K. (εκδ.)***, Novum Testamentum Graecae,*** Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart 1993[27].

A. Thom. A: *Acta Apocrypha Thomae*, Lipsius R. A.- Bonnet M. (εκδ.), *Acta Apostolarum Apocrypha*, τ. 2.2, Lipsiae 1898, σσ. 99-291.

Philonenko M. (εκδ.): *Joseph et Aséneth*, Brill, Leiden 1968.

Pseudo-Dionysius: De Gruyter-Heil G.-Ritter A. M. (εκδ.), *Pseudo-Dionysius Areopagita. De coelesti hierarchia, de Ecclesiastica hierarchia, de Mystica Theologia, Epistulae* [PTS], Berlin-Boston 2012 [2].

Severus: Severus (Arch.), *A discourse on the compassion of God and on the freedom of speech of the Archangel Michael*, στο Sir Wallis Budge E. A., (εκδ.-μτφ.), *Miscellaneous Coptic Texts in the dialect of upper Egypt*, Oxford University Press, Amen Corner, London 1915, σσ. 735-760.

Αθανάσιος Αλεξανδρείας, *Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν Σταυρόν*, PG 28, στ. 185-249.

Του ιδίου, *Ἐκ τῆς πρὸς Νουατιανοὺς πραγματείας*, PG 26, στ. 1316-1317.

Αρέθας, επίσκ. Καισαρείας-Καππαδοκίας, *Εἰς τὴν ἀποκάλυψιν*, PG 106, στ. 493-785.

Βασίλειος Πορφυρογέννητος, *Μηνολόγιον*, PG 117, στ. 19-614.

Γρηγόριος Θαυματουργός, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, Παρθένου τῆς Μαρίας, λόγος πρῶτος*, PG 10, στ. 1145-1169.

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, *Εἰς τὰ Θεοφάνια, εἴτουν Γενέθλια τοῦ Σωτῆρος*, PG 36, στ. 312-333.

Του ιδίου, *Εἰς τὸ ἅγιον βάπτισμα*, PG 36, στ. 360-425.

Του ιδίου, *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα, λόγος με΄*, PG 36, στ. 624-664.

Γρηγόριος Νύσσης, *Εἰς τὴν προσευχήν*, PG 44, στ. 1120-1193.

Του ιδίου, *Εἰς τοὺς μακαρισμούς, Λόγος VI*, PG 44, στ. 1193-1301.

Δαπόντες Καισ.: *Ἐγκώμια καὶ ὕμνοι Καισαρίου Δαπόντε (Μοναχοῦ Ξεροποταμινοῦ) εἰς τὴν Παναγίαν, τοὺς Ἀρχαγγέλους καὶ διαφόρους ἁγίους. Εἰλημμένα ἐκ τοῦ Πατερικοῦ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου, πάπα Ῥώμης. Ἐκδίδεται δαπάναις Σάββα ἱερομονάχου (Κελλιώτου Βατοπεδινοῦ).* Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Ἰωάννου Νικολαΐδου, Ἐν Ἀθήναις 1908.

Επιφάνιος, *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν τὴν Θεοτόκον*, PG 43, στ. 485-501.

Του ιδίου, *Περὶ Βαΐων*, PG 43, στ. 501-505.

Ευσέβιος Καισαρείας, *Εἰς τὰς ἐπιγραφὰς τον ψαλμῶν. Ἑρμηνεία τινῶν κατ' ἐπιτομήν*, PG 23, στ. 66-1396.

Εφραίμ Σύρος, *Πένθος τῇ Κυριακῇ ἑσπέρας,* Ephraem Syrus, *Opera omnia 1-3*, Assemani J. S. (εκδ.), Romae 1732-46.

Θεοδώρητος Κύρου, *Ἑρμηνεία τῆς πρὸς Κολασσαεῖς ἐπιστολῆς*, PG 82, στ. 592-628.

Θεόδωρος Στουδίτης, *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων*, PG 99, στ. 729-748.

Ιωάννης Δαμασκηνός, *Ἔκδοσις Ἀκριβὴς τῆς Ὀρθοδόξου Πίστεως*, PG 94, στ. 781-1228.

Ιωάννης Μοναχός, *Κανὼν εἰς τὸν ἅγιον Γεώργιον*, PG 96, στ. 1393-1400.

Ιωάννης Χρυσόστομος, *Διάταξις τῆς Θείας Ἱερουργίας*, PG 63, στ. 901-922.

Του ιδίου, *Εἰς τὴν Γένεσιν*, PG 54, στ. 581-630.

Του ιδίου, *Εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος, καὶ τὰ ἑκατὸν ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χεῖρον*, PG 51, στ. 17-30.

Του ιδίου, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου, καὶ κατὰ Ἀρείου δυσσεβοῦς*, PG 62, στ. 763-770.

Του ιδίου, *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς ὑπερενδόξου Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου*, PG 50, στ. 791-796.

Του ιδίου, *Εἰς τὸν ΡΛΓ΄ ψαλμόν*, PG 55, στ. 386-387.

Του ιδίου, *Εἰς τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον λόγος*, PG 59, στ. 595-600.

Του ιδίου, *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας ὁμιλίαι ΚΑ΄*, PG 49, στ. 15-222.

Του ιδίου, *Λόγοι κατὰ Ἰουδαίων*, PG 48, στ. 843-942.

Του ιδίου, *Ὑπόμνημα εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολήν*, PG 62, στ. 299-391.

Κύριλλος Αλεξανδρείας, *Συναγωγὴ τῶν ἀναλογικῶς ἑρμηνευομένων ῥητῶν τῆς Παλαιᾶς Ἁγίας Γραφῆς, ἐρανισθεῖσα κατὰ σύνοψιν καὶ σαφεστέραν ἀπαγγελίαν, ἔκ τε τῶν τοῦ θεσπεσίου Κυρίλλου, καὶ τῶν τοῦ μεγάλου Μαξίμου, καὶ λοιπῶν ἐξηγητῶν*, PG 77, στ. 1176-1289.

Λέων Βυζάντιος, *Κατὰ τῶν δύο τὰς ὑποστάσεις Χριστοῦ λεγόντων, τὴν δὲ οἰανοῦν σύνθεσιν ἐπ᾽ αὐτοῦ οὐχ ὁμολογούντων*, PG 86, στ. 1400-1768.

Μιχαήλ Ατταλειάτης, *Ἱστορία* : Bekker I. (εκδ.), *Michaelis Attaliatae historia* [CHSB Weber, Bonn 1853], σσ. 3-322.

Πηδάλιον: Αγάπιος Μοναχός-Νικόδημος Μοναχός, *Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς μίας ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησίας, ἤτοι ἅπαντες οἱ ἱεροὶ καὶ θεῖοι κανόνες*, ἐκ τοῦ Τυπογραφείου Βλαστοῦ Χ. Βαρβαρρήγου, Ἐν Ἀθήναις 1886.

Συμεών Θεσσαλονίκης, *Ἀποκρίσεις πρός τινας ἐρωτήσεις Ἀρχιερέως ἠρωτηκότος αὐτόν*, PG 155, στ. 829-952.

Συναξαριστής Ι: Νικόδημος Αγιορείτης, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ. Πάλαι μὲν Ἑλληνιστὶ συγγραφεὶς ὑπὸ Μαυρικίου, Διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας*, τ. 2, Ἐν τῇ τυπογραφείᾳ Πάνου Θεοδοσίου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, Ἐν Βενετίᾳ 1819.

Συναξαριστής: Νικόδημος Αγιορείτης, *Συναξαριστὴς τῶν δώδεκα μηνῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ. Πάλαι μὲν Ἑλληνιστὶ συγγραφεὶς ὑπὸ Μαυρικίου, Διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας*, ἔκδ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, τ. 1, Ἀθήνησι 1868.

Χρύσιππος Ιεροσολύμων, *Ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἀρχάγγελον Μιχαήλ*, Σιγάλας Α. (εκδ.), ΕΕΒΣ ΙΙΙ (1926), σσ. 88-93.

Ωριγένης, *Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον*, PG 17, στ. 289-309.

Κατάλογοι Χειρογράφων

Gardthausen V., *Catalogus Codicum Graecorum Sinaiticorum*, e typografeo Clarendoniano, Oxonii 1886.

Kamil M., *Catalogue of all manuscripts in the Monastery of St. Catherine on Mount Sinai*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1970.

Τὰ νέα εὑρήματα τοῦ Σινᾶ: Δαμιανός Μ.-Αρχιμ. Σωφρόνιος- Πελτίκογλου Β. Ι.-Νικολόπουλος Π., *Τὰ νέα εὑρήματα τοῦ Σινᾶ, Ιερά Μονή και Αρχιεπισκοπή Υπουργείου Πολιτισμού,* Ίδρυμα Όρους Σινά, Αθήνα 1998.

Ιστογραφία-Διαδικτυακές Σειρές

Pinakes, Textes et manuscripts grecs, *Institut de rechérche et d' histoire des textes*, Paris.

Thesaurus Linguae Graecae, University of California, 1972-.

http://patriarchateofalexandria.com.

Ταῖς τῶν σῶν Αρχαγγέλων

καὶ πασῶν τῶν Ἀγγελικῶν δυνάμεων πρεσβείαις.